

Belgisch Instituut voor postdiensten en telecommunicatie

BESLUIT VAN DE RAAD VAN HET BIPT
VAN 17 JANUARI 2007

BETREFFENDE DE DEFINITIE VAN DE MARKTEN, DE ANALYSE VAN DE
CONCURRENTIEVOORWAARDEN, DE IDENTIFICATIE VAN DE OPERATOREN MET
EEN STERKE MACHTSPOSITIE EN DE BEPALING VAN DE GEPASTE
VERPLICHTINGEN VOOR DE MARKTEN VAN DE CLUSTER “HUURLIJNEN”,
GESELECTEERD IN DE AANBEVELING VAN DE EUROPESE COMMISSIE VAN 11
FEBRUARI 2003:

MARKT 7: MINIMUMVERZAMELING VAN RETAILHUURLIJNEN

MARKT 13: AFGEVENDE SEGMENTEN VAN HUURLIJNEN OP WHOLESAL-NIVEAU

MARKT 14: BUNDELSEGMENTEN VAN HUURLIJNEN OP WHOLESAL-NIVEAU

Analyse van de markten van de cluster "Huurlijnen"

Inhoudsopgave

0	Samenvatting	i
0.1	Markt van de « minimumverzameling van retailhuurlijnen »	i
0.1.1	Definitie van de relevante markten	i
0.1.2	Marktanalyse en identificatie van de operatoren met een sterke machtspositie	iii
0.1.3	Ontwikkeling van de gepaste correctiemaatregelen	iii
0.2	Markt voor « afgevend segmenten van huurlijnen op wholesale-niveau »	iv
0.2.1	Marktanalyse en identificatie van de operatoren met een sterke machtspositie	vii
0.2.2	Ontwikkeling van de gepaste correctiemaatregelen	viii
0.3	Markt van de « bundelsegmenten van huurlijnen op wholesale-niveau »	xi
0.3.1	Marktanalyse en identificatie van de operatoren met een sterke machtspositie	xii
0.3.2	Ontwikkeling van de gepaste correctiemaatregelen	xiii
1	Inleiding	1
1.1	Context en wettelijke basis	1
1.2	Methode voor de definitie van de relevante markten	5
1.2.1	Definitie van de relevante markten	5
1.2.2	Definitie van de geografische markten	10
1.3	Methode voor de analyse van de relevante markten	11
1.3.1	Algemene principes	12
1.3.2	Structuur van de marktanalyses	15
1.4	Methode voor het opleggen van gepaste correctiemaatregelen	17
1.5	Waardeketen van de markten van de cluster "Huurlijnen"	24
1.6	Structuur van het document over de marktcluster "Huurlijnen"	25

1.7	Raadplegingsprocedure	25
1.7.1	Nationale consultatie	25
1.7.2	Het advies van de Raad voor de Mededinging	27
1.7.3	De Europese raadpleging	29
1.7.4	Eindredactie	30
2	Markt van de retailhuurlijnen	31
2.1	Definitie van de relevante markten	31
2.1.1	Aanbod op de retailmarkt	31
2.1.2	Definitie van de productmarkt	36
2.1.3	Definitie van de relevante geografische markt	46
2.1.4	Besluit	47
2.2	Marktanalyse en identificatie van de operatoren met een sterke machtspositie	49
2.2.1	Voornaamste factoren die de markt structureren	49
2.2.2	Andere factoren die de concurrentie op de markt beïnvloeden	55
2.2.3	Prospectieve marktanalyse en technologische ontwikkelingen	59
2.2.4	Besluit	60
2.3	Ontwikkeling van de gepaste correctiemaatregelen	60
2.3.1	Reglementering die momenteel van toepassing is	61
2.3.2	Voorgestelde correctiemaatregelen	66
3	Markt voor afgevendende segmenten van huurlijnen op wholesale-niveau	75
3.1	Definitie van de relevante markten	75
3.1.1	Aanbod op de wholesale-markt	75
3.1.2	Definitie van de relevante productenmarkten	76
3.1.3	Relevante geografische markt	94
3.1.4	Besluit	95
3.2	Marktanalyse en identificatie van de operatoren met een sterke machtspositie	96
3.2.1	Voornaamste factoren die de markt structureren	96
3.2.2	Prospectieve marktanalyse en technologische ontwikkelingen	109
3.2.3	Besluit	109
3.3	Ontwikkeling van de gepaste correctiemaatregelen	110
3.3.1	Reglementering die momenteel van toepassing is	110
3.3.2	Voorgestelde correctiemaatregelen	114

4	Markt van de bundelsegmenten van huurlijnen op wholesale-niveau	137
4.1	Definitie van de relevante markten	137
4.1.1	Aanbod op de wholesale-markt	137
4.1.2	Definitie van de relevante productenmarkten	137
4.1.3	Definitie van de geografische markt	140
4.1.4	Besluit	141
4.2	Marktanalyse en identificatie van de operatoren met een sterke machtspositie	141
4.2.1	Voornaamste factoren die de markt structureren	141
4.2.2	Andere factoren die de concurrentie op de markt beïnvloeden	150
4.2.3	Prospectieve marktanalyse en technologische ontwikkelingen	154
4.2.4	Besluit	154
4.3	Ontwikkeling van de gepaste correctiemaatregelen	155
4.4	Duur van de analyseperiode	155
5	Inwerkingtreding, beroepsmogelijkheden en ondertekening	156
5.1	Inwerkingtreding	156
5.2	Beroepsmogelijkheden	156
5.3	Ondertekening door de Raad	157
	Bijlage A: Samenvatting van de opmerkingen die de operatoren tijdens de nationale raadpleging hebben gemaakt	159
	Bijlage B: Advies van de Raad voor de Mededinging	160
	Bijlage C: Antwoord van het BIPT op het advies van de Raad voor de Mededinging	161
	Bijlage D: Opmerkingen van de Europese Commissie	162

0 Samenvatting

0.1 Markt van de « minimumverzameling van retailhuurlijnen »

0.1.1 Definitie van de relevante markten

In de aanbeveling betreffende de relevante markten van de Europese Commissie wordt de markt van de « minimumverzameling van huurlijnen (dit omvat de gespecificeerde types van huurlijnen tot en met 2Mbit/sec) » (Markt 7) geïdentificeerd.¹

Gelet op de karakteristieken van de Belgische markt vond het BIPT het gepast om de benaming van markt 7 ongewijzigd te laten.

In de onderstaande tabel wordt een samenvatting gegeven van de analyses en conclusies van het BIPT. Vervolgens komt de kwestie van de geografische afbakening van de markt aan bod.

¹ Aanbeveling van de Commissie betreffende relevante producten- en dienstenmarkten in de elektronischecommunicatiesector, 11 februari 2003.

Relevante productenmarkten op retailniveau

<i>Product A / Product B: conclusie betreffende de substitueerbaarheid van beide producten</i>	<i>Substitueerbaarheid aan de vraagzijde</i>	<i>Substitueerbaarheid aan de aanbodzijde</i>
<i>Substitueerbaarheid tussen de retailhuurlijnen met verschillende snelheden</i> Substitueerbaarheid van de retailhuurlijnen met een snelheid van ≤ 2 Mbit/s Geen substitueerbaarheid tussen de retailhuurlijnen met een snelheid van ≤ 2 Mbit/s en de huurlijnen met een snelheid van > 2 Mbit/s	Geen substitueerbaarheid aan de vraagzijde	Substitueerbaarheid aan de aanbodzijde tussen de lijnen met een snelheid van ≤ 2 Mbit/s, maar geen substitueerbaarheid tussen huurlijnen met een snelheid van ≤ 2 Mbit/s en > 2 Mbit/s. De marktaandelen bevestigen ook een concurrentieklimaat dat verschillend is tussen de snelheden van ≤ 2 Mbit/s en de snelheden van > 2 Mbit/s
<i>Substitueerbaarheid tussen analoge retailhuurlijnen en digitale retailhuurlijnen</i> Substitueerbaarheid	Geen substitueerbaarheid aan de vraagzijde	Substitueerbaarheid aan de aanbodzijde
<i>Substitueerbaarheid tussen galvanische huurlijnen en analoge retailhuurlijnen</i> Substitueerbaarheid	Geen substitueerbaarheid aan de vraagzijde	Substitueerbaarheid aan de aanbodzijde
<i>Substitueerbaarheid tussen retailhuurlijnen en datanetwerkdiensten</i> Geen substitueerbaarheid	Geen substitueerbaarheid aan de vraagzijde	Geen substitueerbaarheid aan de aanbodzijde

Geografische relevante markten

De geografische omvang van de markt van de « minimumverzameling van huurlijnen (dit omvat de gespecificeerde types van huurlijnen tot en met 2 Mbit/sec) » is nationaal. De mededingingsdynamiek is immers voldoende homogeen om te besluiten tot de nationale segmentering van de markt.

0.1.2 Marktanalyse en identificatie van de operatoren met een sterke machtspositie

Het BIPT besluit dat Belgacom wordt aangewezen als operator met een sterke machtspositie op de markt voor retailhuurlijnen met lage snelheid (analoge en digitale huurlijnen met een snelheid van minder dan of gelijk aan 2 Mbit/s).

In de onderstaande tabel wordt een samenvatting gegeven van de verrichte analyses die tot deze conclusie hebben geleid.

<i>Analyses inzake sterke machtspositie</i>	
Marktomvang, marktaandeel en marktconcentratie: <i>sterk vermoeden van sterke machtspositie van Belgacom</i>	Krimpemde markt, marktaandelen van de voornaamste operator actief op die markten, Belgacom, hoger dan 94 % in volume medio 2005
Voornaamste drempels voor het betreden van de markt en eventueel tegenwicht aan koperszijde	Verzonken kosten Schaalvoordelen Controle over niet gemakkelijk te dupliceren infrastructuur Verticale integratie Belemmeringen voor verandering aan de zijde van de gebruikers

0.1.3 Ontwikkeling van de gepaste correctiemaatregelen

Het BIPT legt de volgende correctiemaatregelen op:

	<i>Correctiemaatregelen die momenteel van toepassing zijn</i>	<i>Correctiemaatregel en die in het kader van de analyse worden voorgesteld</i>	<i>Beschrijving van de correctiemaatregelen</i>
Toegang en interconnectie	Ja	Nee (opgelegd in het kader van de analyse van de wholesale-markten)	
Non-discriminatie	Ja	Ja	In gelijksoortige omstandigheden op de gebruikers gelijksoortige voorwaarden toepassen als die welke intern worden toegepast
Transparantie	Ja	Ja	Publicatie van de tarief- en technische voorwaarden

	<i>Correctiemaatregelen die momenteel van toepassing zijn</i>	<i>Correctiemaatregelen die in het kader van de analyse worden voorgesteld</i>	<i>Beschrijving van de correctiemaatregelen</i>
Gescheiden boekhouding	Ja	Nee (correctiemaatregel niet in verhouding tot het niveau van de retailmarkt)	
Verplichtingen inzake tariefcontrole en kostentoe rekening	Ja	Ja	Verplichting tot kostenbasering Kostentoe rekeningssysteem

0.2 Markt voor « afgevend segmenten van huurlijnen op wholesale-niveau »

In de aanbeveling betreffende de relevante markten van de Europese Commissie wordt de markt van de « afgevend segmenten van huurlijnen op wholesale-niveau »² (Markt 13) geïdentificeerd.

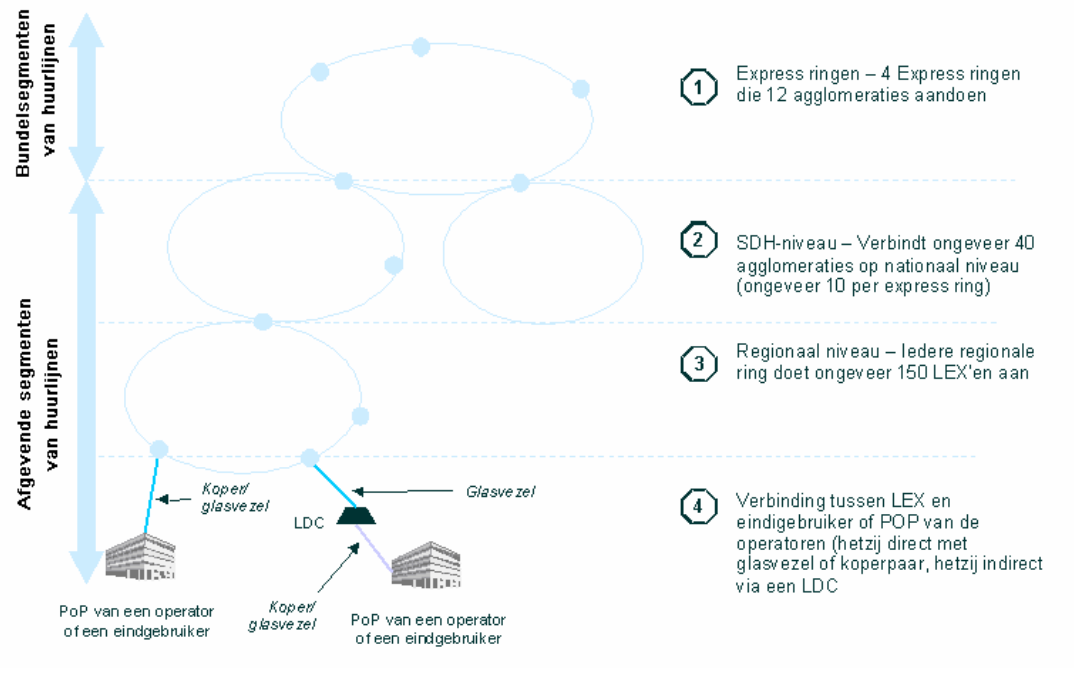
Gelet op de karakteristieken van de Belgische markt vond het BIPT het gepast om de benaming van markt 13 ongewijzigd te laten.

In de hoofdstukken die volgen worden de analyses en conclusies van het BIPT samengevat en komt ook de kwestie van de geografische afbakening van de markt aan bod.

Afbakening tussen afgevend segmenten van huurlijnen en bundelsegmenten van huurlijnen

Het netwerk van Belgacom dat gebruikt wordt voor de levering van huurlijnen bestaat uit vier hiërarchische niveaus, zoals in de onderstaande figuur wordt geïllustreerd.

² Aanbeveling van de Commissie betreffende relevante producten- en dienstenmarkten in de elektronische communicatiesector, 11 februari 2003.

Figuur 0.1: architectuur van het netwerk van huurlijnen van Belgacom in België (bron: Belgacom, Analysys)

Het BIPT is van oordeel dat:

- De wholesale-markt voor bundelsegmenten van huurlijnen bestaat uit de wholesale-huurlijnen die de 12 knooppunten van de *express rings* van Belgacom (niveau 1 van zijn architectuur) en de equivalente knooppunten van de infrastructuur van niveau 1 met andere operatoren verbinden.
- De wholesale-markt voor afgevoerde segmenten van huurlijnen bestaat uit elke wholesale-huurlijn waarvan de twee uiteinden hiërarchisch afhankelijk zijn van hetzelfde knooppunt van niveau 1, en dit ongeacht de aard van de aansluitpunten van de lijn: site van een eindgebruiker, PoP van een alternatieve operator, site van Belgacom, enz. Afgevoerde segmenten omvatten zowel een verbinding van het type "backhaul" of "IC-link" als een toegangslijn die de site van een eindgebruiker verbindt (lijn van het type "half link").

Een wholesale-huurlijn waarvan de twee uiteinden hiërarchisch afhankelijk zijn van twee verschillende knooppunten van niveau 1 bestaat dus uit een bundelsegment en uit ten minste één afgevend segment.

Relevante productenmarkten

<i>Product A / Product B: conclusie betreffende de substitueerbaarheid van beide producten</i>	<i>Substitueerbaarheid aan de vraagzijde</i>	<i>Substitueerbaarheid aan de aanbodzijde</i>
<i>Substitueerbaarheid tussen afgevend segmenten van huurlijnen en bundelsegmenten van huurlijnen</i>	Geen substitueerbaarheid aan de vraagzijde	Geen substitueerbaarheid aan de aanbodzijde
Geen substitueerbaarheid		
<i>Substitueerbaarheid tussen afgevend segmenten van huurlijnen met verschillende snelheden</i>	Geen substitueerbaarheid aan de vraagzijde	Substitueerbaarheid aan de aanbodzijde
Substitueerbaarheid		
<i>Substitueerbaarheid tussen afgevend segmenten van huurlijnen en aanbiedingen inzake toegang tot binair debiet BROBA II SDSL</i>	Geen substitueerbaarheid aan de vraagzijde	Geen substitueerbaarheid aan de aanbodzijde
Geen substitueerbaarheid		
<i>Substitueerbaarheid tussen afgevend segmenten van huurlijnen en ontbundelde toegang tot metalen netten en subnetten</i>	Geen substitueerbaarheid aan de vraagzijde	Geen substitueerbaarheid aan de aanbodzijde
Geen substitueerbaarheid		
<i>Substitueerbaarheid tussen afgevend segmenten van huurlijnen en kabelnetten</i>	Geen substitueerbaarheid aan de vraagzijde	Geen substitueerbaarheid aan de aanbodzijde
Geen substitueerbaarheid		
<i>Substitueerbaarheid tussen afgevend segmenten van huurlijnen en dark fiber</i>	Geen substitueerbaarheid aan de vraagzijde	Geen substitueerbaarheid aan de aanbodzijde
Geen substitueerbaarheid		

<i>Substitueerbaarheid tussen afgevendende segmenten van huurlijnen tot aan de eindgebruiker (« half link ») en diensten voor backhaul-collecting</i>	Geen substitueerbaarheid aan de vraagzijde	Substitueerbaarheid aan de aanbodzijde
Substitueerbaarheid		
<i>Substitueerbaarheid tussen afgevendende segmenten van huurlijnen tot aan de eindgebruiker (« half link ») en interconnectieverbindingen</i>	Geen substitueerbaarheid aan de vraagzijde	Substitueerbaarheid aan de aanbodzijde
Substitueerbaarheid		

Geografische relevante markten

De geografische omvang van de markt van afgevendende segmenten van huurlijnen op wholesale-niveau is nationaal. De mededingingsdynamiek is immers voldoende homogeen om te besluiten tot de nationale segmentering van de markt.

0.2.1 Marktanalyse en identificatie van de operatoren met een sterke machtspositie

Het BIPT beslist dat Belgacom wordt aangewezen als operator met een sterke machtspositie op de markt van afgevendende segmenten van huurlijnen op wholesale-niveau.

In de onderstaande tabel wordt een samenvatting gegeven van de verrichte analyses die tot deze conclusie hebben geleid.

<i>Analyses inzake sterke machtspositie</i>	
Marktomvang, marktaandeel en marktconcentratie: <i>sterk vermoeden van sterke machtspositie van Belgacom</i>	<p>Krimpende markt</p> <p>Wanneer geen rekening wordt gehouden met eigen levering in de marktaandelen, heeft Belgacom medio 2005 op de wholesale-markt een marktaandeel van meer dan 50 % (in volume)</p> <p>Wanneer de eigen levering wordt meegeteld, bedraagt het marktaandeel van Belgacom medio 2005 meer dan 93 % in termen van aantal lijnen en 60 % in termen van capaciteit</p>
Voornaamste drempels voor het betreden van de markt en eventueel tegenwicht aan koperszijde	<p>Verzonken kosten</p> <p>Schaalvoordelen</p> <p>Breedtevoordelen</p>

<i>Analyses inzake sterke machtspositie</i>
Controle over niet gemakkelijk te dupliceren infrastructuur
Verticale integratie
Belemmeringen voor verandering aan de zijde van de gebruikers
Kopersmacht die een tegenwicht kan vormen

0.2.2 Ontwikkeling van de gepaste correctiemaatregelen

Het BIPT legt de correctiemaatregelen op die in de onderstaande tabel zijn weergegeven.

	<i>Correctie- maatregelen die momen- teel van toe- passing zijn</i>	<i>Correctiemaat- regelen die in het kader van de analyse worden voorgesteld</i>	<i>Beschrijving van de correctiemaatregelen</i>
Toegang en interconnectie	Ja - momenteel verdeeld over verschillende aanbiedingen	Ja - te bundelen in een nieuwe, specifieke referentie-aanbieding	<p>Die verplichting bestaat erin:</p> <ul style="list-style-type: none"> – aan derde operatoren verrichtingen toe te kennen inzake toegang en interconnectie voor de levering van afgevend segmenten van huurlijnen – toegang te verlenen tot operationele ondersteuningssystemen of vergelijkbare softwaresystemen die nodig zijn om billijke concurrentie te waarborgen - een aanbod te doen voor collocatie of andere vormen van gedeeld gebruik van faciliteiten - te goeder trouw te onderhandelen met operatoren die verzoeken om toegang - reeds verleende toegang tot faciliteiten niet in te trekken <p>De verplichtingen inzake toegang omvatten onder andere voor elke verbinding van het backhaultype de verplichting om toegang te verlenen op basis van de golflengte, alsook verrichtingen inzake mid-span verbinding.</p>
Non-discriminatie	Ja	Ja	In gelijksoortige omstandigheden op de overige operatoren gelijksoortige voorwaarden toepassen als die welke intern worden toegepast

	<i>Correctie- maatregelen die momen- teel van toe- passing zijn</i>	<i>Correctiemaat- regelen die in het kader van de analyse worden voorgesteld</i>	<i>Beschrijving van de correctiemaatregelen</i>
Transparantie, met inbegrip van de publicatie van een referentieaanbod	Ja	Ja	<p>Het referentieaanbod:</p> <ul style="list-style-type: none"> - moet de alternatieve operatoren in staat stellen om alleen de verrichtingen te kopen die ze nodig hebben - moet door het BIPT zijn goedgekeurd voordat het wordt toegepast - kan te allen tijde worden gewijzigd om rekening te houden met de ontwikkeling van de aanbiedingen van Belgacom en met de noodzaak om voor daadwerkelijke mededinging te zorgen; elke wijziging vereist de toestemming van het BIPT - moet een beschrijving bevatten van de elementen van het aanbod en van de nadere regels, voorwaarden en daarbij horende tarieven - is geldig van 1 januari tot 31 december van het jaar dat volgt op de goedkeuring ervan. <p>De ontwerpen van referentieaanbod worden elk jaar uiterlijk op 15 juli door Belgacom aan het BIPT bezorgd in een elektronische en aanpasbare vorm.</p> <p>Het bestaan van een referentieaanbod staat niet in de weg van een verzoek om andere redelijke verrichtingen die in dat aanbod niet voorkomen.</p> <p>Het referentieaanbod moet een onderscheid maken tussen de verrichtingen van het backhaultype en de verrichtingen van het type "toegang". Het aanbod voor de verrichting "toegang" moet onder andere de verrichtingen omvatten die nu bekend zijn onder de titel "half link". Het aanbod voor de "backhaul"-verrichting moet binnen dezelfde verrichting de backhaulverrichtingen groeperen die nu worden aangeboden in het kader van het BRUO en het BRIO (IC-link).</p> <p>Op de dag van de commercialisering van een retailaanbod, moet het referentieaanbod zo worden aangepast dat de concurrenten in staat worden gesteld een vergelijkbaar retailaanbod te doen.</p>

	<i>Correctie- maatregelen die momen- teel van toe- passing zijn</i>	<i>Correctiemaat- regelen die in het kader van de analyse worden voorgesteld</i>	<i>Beschrijving van de correctiemaatregelen</i>
Gescheiden boekhouding	Ja	Ja	<p>De verschillende netwerkactiviteiten moeten van elkaar worden gescheiden, met voor elk een exploitatierekening</p> <p>De interne verrekenprijzen en de eenheidskosten van de netwerkelementen moeten duidelijk worden geïdentificeerd</p> <p>Belgacom moet boekhoudkundig een scheiding maken tussen</p> <ul style="list-style-type: none"> - de diensten voor afgevend segmenten van huurlijnen volgens hun capaciteit en hun geografische zone - de afgevend segmenten van huurlijnen en de bundelsegmenten. - de diensten voor toegang en interconnectie voor de levering van afgevend segmenten van huurlijnen en de overeenstemmende retaildiensten, met een uitsplitsing per niveau van snelheid, met name ≤ 2 Mbit/s en meer dan 2 Mbit/s
Prijscontrole en verplichtingen inzake het kostentoeke- nissysteem	Ja	Ja	<p>Na een overgangperiode basering op de kosten van een efficiënte operator, behalve voor de verrichtingen inzake golflengte, waarvan de tarieven "niet-buitensporig" mogen zijn</p> <p>Belgacom zal een door het BIPT goedgekeurd kostentoeke- nissysteem toepassen</p> <p>De wholesale-tarieven van afgevend segmenten mogen geen pricesqueeze-effect doen ontstaan ten opzichte van de retailtarieven van Belgacom. Om investeringen aan te moedigen kan het BIPT een pricesqueezetest verrichten.</p>

0.3 Markt van de « bundelsegmenten van huurlijnen op wholesale-niveau »

In de aanbeveling betreffende de relevante markten van de Europese Commissie wordt de markt van de « bundelsegmenten van huurlijnen op wholesale-niveau » (Markt 14) geïdentificeerd.³

Gelet op de karakteristieken van de Belgische markt vond het BIPT het gepast om de benaming van markt 14 ongewijzigd te laten.

In de hoofdstukken die volgen worden de analyses en conclusies van het BIPT samengevat en komt ook de kwestie van de geografische afbakening van de markt aan bod.

Afbakening tussen afgevend segmenten van huurlijnen en bundelsegmenten van huurlijnen

Het netwerk van Belgacom dat wordt gebruikt voor de levering van huurlijnen bestaat uit vier hiërarchische niveaus zoals wordt geïllustreerd in **Figuur 0.1**.

Het BIPT is van oordeel dat:

- De wholesale-markt voor bundelsegmenten van huurlijnen bestaat uit de wholesale-huurlijnen die de 12 knooppunten van de *express rings* van Belgacom (niveau 1 van zijn architectuur) en de equivalente knooppunten van de infrastructuur van niveau 1 met andere operatoren verbinden.
- De wholesale-markt voor afgevend segmenten van huurlijnen bestaat uit de wholesale-huurlijnen waarvan beide uiteinden hiërarchisch van hetzelfde knooppunt van niveau 1 afhankelijk zijn.

³ Aanbeveling van de Commissie betreffende relevante producten- en dienstenmarkten in de elektronische communicatiesector, 11 februari 2003.

Een wholesale-huurlijn waarvan de twee uiteinden hiërarchisch afhankelijk zijn van twee verschillende knooppunten van niveau 1 bestaat dus uit een bundelsegment en uit ten minste één afgevend segment.

Relevante productenmarkten

<i>Product A / Product B: conclusie betreffende de substitueerbaarheid van beide producten</i>	<i>Substitueerbaarheid aan de vraagzijde</i>	<i>Substitueerbaarheid aan de aanbodzijde</i>
<i>Substitueerbaarheid tussen afgevend segmenten van huurlijnen en bundelsegmenten van huurlijnen</i>	<i>Geen substitueerbaarheid aan de vraagzijde</i>	<i>Geen substitueerbaarheid aan de aanbodzijde</i>
Geen substitueerbaarheid		
<i>Substitueerbaarheid tussen bundelsegmenten van huurlijnen met verschillende snelheden</i>	<i>Geen substitueerbaarheid aan de vraagzijde</i>	<i>Substitueerbaarheid aan de aanbodzijde</i>
Substitueerbaarheid		

Geografische relevante markten

De geografische omvang van de markt van bundelsegmenten van huurlijnen op wholesale-niveau is nationaal. De mededingingsdynamiek is immers voldoende homogeen om te besluiten tot de nationale segmentering van de markt.

0.3.1 Marktanalyse en identificatie van de operatoren met een sterke machtspositie

Het BIPT beslist dat niemand wordt aangewezen als operator met een sterke machtspositie op de markt van bundelsegmenten van huurlijnen op wholesale-niveau.

In de onderstaande tabel wordt een samenvatting gegeven van de verrichte analyses die tot deze conclusie hebben geleid.

<i>Analyses inzake sterke machtspositie</i>	
Marktomvang, marktaandeel en marktconcentratie: <i>vermoeden van sterke machtspositie van Belgacom</i>	<p>Krimpemde markt (wegens de toename van de eigen levering bij de alternatieve operatoren)</p> <p>Wanneer geen rekening wordt gehouden met eigen levering in de marktaandelen, heeft Belgacom op de wholesale-markt een relatief gering marktaandeel (heel waarschijnlijk minder dan 20 % volgens de ramingen die gemaakt zijn op grond van de beschikbare informatie).</p> <p>Wanneer de eigen levering wordt meegeteld, bedraagt het marktaandeel van Belgacom, dat sedert 2001 aan het afnemen is, medio 2005 minder dan 22 % (in capaciteit)</p>
Voornaamste drempels voor het betreden van de markt en eventueel tegenwicht aan koperszijde: onbevestigd vermoeden van een sterke machtspositie van Belgacom	<p>Hoge verzonken kosten, die echter de aanleg van talrijke netwerkinfrastructuren niet hebben beperkt</p> <p>Voor alle operatoren soortgelijke schaalvoordelen, die Belgacom geen concurrentievoordeel opleveren</p> <p>Voor alle operatoren soortgelijke breedtevoordelen, die Belgacom geen concurrentievoordeel opleveren</p> <p>De alternatieve operatoren hebben grotendeels de infrastructuur van Belgacom gedupliceerd, waardoor het belet wordt om zich onafhankelijk van zijn concurrenten te gedragen in bundelsegmenten en waardoor de ontwikkeling van daadwerkelijke concurrentie op de markt wordt bevorderd</p> <p>Lage belemmeringen voor verandering aan de zijde van de gebruikers</p>

0.3.2 Ontwikkeling van de gepaste correctiemaatregelen

Omdat er concurrentie heerst op de markt van bundelsegmenten van huurlijnen legt het BIPT op die markt geen correctiemaatregelen op.

1 Inleiding

1.1 Context en wettelijke basis

Het Europees Parlement en de Raad van de Europese Unie hebben in 2002 vijf richtlijnen aangenomen die tot doel hebben een nieuw regelgevingskader in te stellen voor de levering van elektronische-communicatienetwerken en -diensten:

- Richtlijn 2002/21/EG van het Europees Parlement en de Raad van 7 maart 2002 inzake een gemeenschappelijk regelgevingskader voor elektronische-communicatienetwerken en -diensten (Kaderrichtlijn);
- Richtlijn 2002/20/EG van het Europees Parlement en de Raad van 7 maart 2002 betreffende de machtiging voor elektronische-communicatienetwerken en -diensten (Machtigingsrichtlijn);
- Richtlijn 2002/19/EG van het Europees Parlement en de Raad van 7 maart 2002 inzake de toegang tot en interconnectie van elektronische-communicatienetwerken en bijbehorende faciliteiten (Toegangsrichtlijn);
- Richtlijn 2002/22/EG van het Europees Parlement en de Raad van 7 maart 2002 inzake de universele dienst en gebruikersrechten met betrekking tot elektronische-communicatienetwerken en -diensten (Universeledienstrichtlijn);
- Richtlijn 2002/58/EG van het Europees Parlement en de Raad van 12 juli 2002 betreffende de verwerking van persoonsgegevens en de bescherming van de

persoonlijke levenssfeer in de sector elektronische communicatie (richtlijn betreffende privacy en elektronische communicatie).

De Europese Commissie heeft dat regelgevingskader aangevuld met onder andere:

- Richtlijn 2002/77/EG van de Commissie van 16 september 2002 betreffende de mededinging op de markten voor elektronische-communicatienetwerken en –diensten;
- De richtsnoeren van de Commissie voor de marktanalyse en de beoordeling van aanmerkelijke marktmacht in het bestek van het gemeenschappelijk regelgevingskader voor elektronische communicatienetwerken en -diensten (2002/C 165/03);
- De Aanbeveling van de Commissie van 11 februari 2003 betreffende relevante producten- en dienstenmarkten in de elektronischecommunicatiesector die overeenkomstig Richtlijn 2002/21/EG van het Europees Parlement en de Raad inzake een gemeenschappelijk regelgevingskader voor elektronischecommunicatienetwerken en –diensten aan regelgeving ex ante kunnen worden onderworpen.

De Belgische wet van 13 juni 2005 betreffende de elektronische communicatie, die de voormelde Europese richtlijnen in Belgisch recht omzet, is bekendgemaakt in het Belgisch Staatsblad van 20 juni 2005.

Onder de bepalingen van die wet moeten in het bijzonder de artikelen 54 tot 67 worden vermeld, die het algemene kader vaststellen dat in België van toepassing is voor de bepaling en analyse van de relevante markten in de elektronische-communicatiesector, alsook voor de aanwijzing van de operatoren met een sterke machtspositie op die markten en het opleggen van de verplichtingen die bedoeld zijn om te zorgen voor daadwerkelijke concurrentie op die markten.

Om een daadwerkelijke concurrentie op de elektronische-communicatiemarkten te bewerkstelligen, verplicht het nieuwe regelgevingskader de lidstaten om minstens één verplichting op te leggen aan de elektronische-communicatieoperatoren met een sterke positie op een relevante markt. Het begrip "sterke machtspositie" is voortaan equivalent aan het begrip "machtspositie" in het mededingingsrecht. De Kaderrichtlijn voert een procedure in voor marktdefinitie en een procedure voor marktanalyse naar het voorbeeld

van het mededingingsrecht. Die procedures worden door elke nationale regelgevende instantie (NRI) uitgevoerd met betrokkenheid van de Europese Commissie en van de overige Europese NRI's.⁴

Artikel 15 van de Kaderrichtlijn bepaalt: "Na openbare raadpleging en overleg met de nationale regelgevende instanties neemt de Commissie een aanbeveling aan inzake relevante markten voor producten en diensten [...]". De aanbeveling vermeldt "de markten voor producten en diensten in de sector elektronische communicatie waarvan de kenmerken zodanig kunnen zijn dat het opleggen van wettelijke verplichtingen als beschreven in de bijzondere richtlijnen gerechtvaardigd kan zijn".

Overeenkomstig artikel 15 heeft de Europese Commissie in 2003 de "aanbeveling inzake relevante markten voor producten en diensten" aangenomen.⁵ Daarin worden de markten geïdentificeerd die tot de elektronische-communicatiesector behoren en die krachtens het nieuwe regelgevingskader aan regelgeving *ex ante* kunnen worden onderworpen. Er worden zeven elektronische-communicatiemarkten op retailniveau en elf elektronische-communicatiemarkten op wholesale-niveau opgesomd die door de NRI's kunnen worden gereguleerd. Die relevante markten zijn door de Europese Commissie vastgesteld op basis van Bijlage I bij de Kaderrichtlijn, die de relevante markten aangeeft die in de eerste aanbeveling moeten worden vermeld.

Artikel 16 van de Kaderrichtlijn⁶ schrijft nog voor: "Zo spoedig mogelijk na de aanneming van de Aanbeveling of een bijwerking daarvan voeren de nationale regelgevende instanties, zoveel mogelijk [...] een analyse van de relevante markten uit." Dat artikel is omgezet in artikel 54 van de wet van 13/06/2005 betreffende de elektronische communicatie.

⁴ Zie art. 15 van de Kaderrichtlijn, op. cit.

⁵ Aanbeveling van de Commissie van 11 februari 2003 betreffende relevante producten- en dienstenmarkten in de elektronischecommunicatiesector die overeenkomstig Richtlijn 2002/21/EG van het Europees Parlement en de Raad inzake een gemeenschappelijk regelgevingskader voor elektronischecommunicatienetwerken en -diensten aan regelgeving *ex ante* kunnen worden onderworpen, [kennisgeving geschied onder nummer C(2003) 497] (Voor de EER relevante tekst) (2003/311/EG), blz. 45.

⁶ Zie art. 16 van de Kaderrichtlijn, op. cit.

De Kaderrichtlijn erkent dat de nationale marktomstandigheden de omzetting van de marktdefinitie die in de aanbeveling vermeld staan, onaangepast kunnen maken: in dat geval moeten die worden uitgebreid of ingeperkt.⁷ De Europese Commissie voorziet de mogelijkheid dat de nationale context de NRI's ertoe kan brengen extra relevante markten te identificeren of sommige markten verder op te delen.

Om een kader te scheppen voor de uitvoering van de aanbeveling door de NRI's voorziet de Kaderrichtlijn in de aanneming door de Europese Commissie van "richtsnoeren voor marktanalyse en de beoordeling van aanmerkelijke marktmacht" (hierna "de richtsnoeren" te noemen), wat de Europese Commissie in 2002 gedaan heeft.⁸ De richtsnoeren herinneren aan de methodologische principes die van toepassing zijn op de marktdefinitie, de marktanalyse en de vaststelling van correctiemaatregelen. Daar wordt ook bepaald dat de NRI's een prospectieve en dynamische marktanalyse moeten verrichten.⁹ Daarbij herinnert de aanbeveling aan het volgende: "Regelgeving *ex ante* richt zich op een gebrek aan daadwerkelijke mededinging waarvan verwacht kan worden dat deze een bepaalde periode voortduurt. De voor de definitie en vaststelling van markten vastgestelde periode ten behoeve van deze aanbeveling dient dan ook evenredig te zijn met de periode gedurende welke correctiemaatregelen die gebaseerd zijn op *ex ante* regelgeving naar waarschijnlijkheid zullen worden opgelegd. Deze periode kan afhankelijk zijn van de vraag of een bestaande verplichting wordt gehandhaafd of herzien, dan wel of een nieuwe verplichting wordt opgelegd".¹⁰ Op grond van die bepalingen zijn de door het Belgisch Instituut voor postdiensten en telecommunicatie (BIPT) verrichte marktdefinitie en -analyses gebaseerd op een periode van drie jaar. Het BIPT behoudt zich echter het recht voor om die analyseperiode in te korten indien de mededingingsvoorwaarden in de elektronische-communicatiesector veranderen.

⁷ Zie artikel 15.3 van de Kaderrichtlijn.

⁸ Richtsnoeren van de Commissie voor de marktanalyse en de beoordeling van aanmerkelijke marktmacht in het bestek van het gemeenschappelijk regelgevingskader voor elektronische communicatienetwerken en -diensten (2002/C 165/03), PB C 165/6 van 11/07/2002, blz. 6.

⁹ Zie pt. 26 van de richtsnoeren, op. cit.

¹⁰ Zie voetnoot 17 van de toelichting bij de aanbeveling.

1.2 Methode voor de definitie van de relevante markten

In dit deel worden de stappen voorgesteld die het BIPT heeft ondernomen om de relevante elektronische-communicatiemarkten te definiëren. Dit deel heeft niet tot doel om de richtsnoeren van de Europese Commissie, noch de aanbeveling over de relevante markten, noch het communautaire mededingingsrecht op een algemene manier te vervangen.

1.2.1 Definitie van de relevante markten

Alvorens de ondernemingen met een sterke machtspositie te identificeren, moet het BIPT de relevante producten- of dienstenmarkten en de relevante geografische markten bepalen.

Volgens de jurisprudentie van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen (EHvJ) omvat de relevante markt voor een product of dienst alle producten of diensten die daarmee substitueerbaar of *voldoende* uitwisselbaar zijn, niet alleen op grond van hun objectieve kenmerken, waardoor ze bijzonder geschikt zijn om in een constante behoefte van de consumenten te voorzien, de prijs of bedoelde toepassing ervan, maar ook op grond van de mededingingsvoorwaarden en/of de structuur van vraag en aanbod op de betrokken markt.¹¹ Het EHvJ is integendeel van mening dat producten of diensten die alleen in *beperkte* of *relatief beperkte* mate onderling uitwisselbaar zijn, niet tot dezelfde markt behoren.¹²

Om de relevante markten te definiëren, worden de criteria van substitueerbaarheid aan de aanbod- en vraagzijde gehanteerd. Substitueerbaarheid aan de vraagzijde is een maat voor de bereidheid van de consument om de betrokken dienst of het betrokken product te vervangen door andere diensten of producten, terwijl substitueerbaarheid aan de aanbodzijde aangeeft in hoeverre andere leveranciers dan die welke de betrokken producten of diensten aanbieden, bereid zijn hun productlijn op de zeer korte tot korte

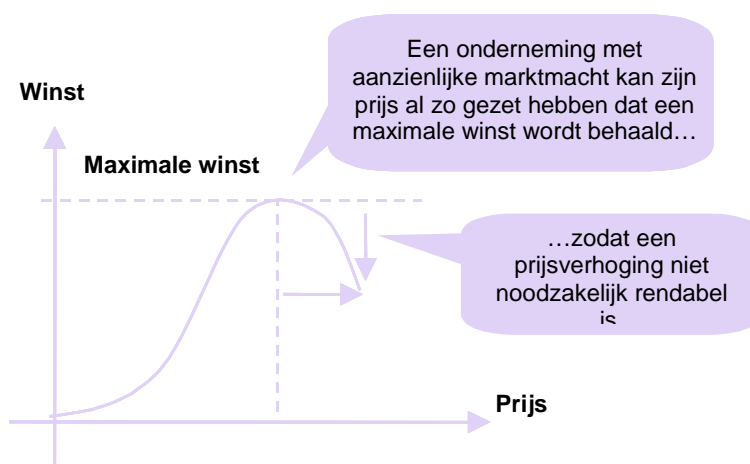
¹¹ Zie bijvoorbeeld: Zaak nr. C-333/94 P, Tetra Pak tegen de Commissie, Jurispr. 1996, blz. I-5951, r.o. 13; zaak nr. 31/80, L'Oréal, Jurispr. 1980, blz. 3775, r.o. 25; zaak nr. 322/81, Michelin tegen de Commissie, Jurispr. 1983, blz. 3461, r.o. 37; zaak nr. C-62/86, AkzoChemie tegen de Commissie, Jurispr. 1991, blz. I-3359.

¹² Zie bijvoorbeeld: Zaak nr. C-333/94 P, Tetra Pak tegen de Commissie, Jurispr. 1996, blz. I-5951, r.o. 13; zaak nr. 66/86, Ahmed Saeed, Jurispr. 1989, blz. 803, r.o. 39-40; zaak United Brands tegen de Commissie, Jurispr. 1978, blz. 207, r.o. 22, 29 en 12.

termijn om te schakelen dan wel de betrokken producten of diensten kunnen aanbieden zonder aanzienlijke extra kosten.

Om de substitueerbaarheid aan de vraag- en aan de aanbodzijde te bepalen, kan men, indien dit gepast is, gebruikmaken van de test van de hypothetische monopolist.¹³

Het principe van die test bestaat erin de markt te beschouwen als een dienst of een geheel van diensten, waarin een hypothetische onderneming haar winsten wil maximaliseren. Die onderneming wordt geacht vrijgesteld te zijn van elke prijsregulering en ze is de enige leverancier van de dienst of groep diensten in kwestie. Het doel van de test, zoals geïllustreerd in de onderstaande figuur, is te bepalen of die onderneming haar winsten zou kunnen verhogen indien er een kleine, maar significante, duurzame verhoging zou plaatsvinden van de prijs voor haar dienst (in de veronderstelling dat de prijzen van alle overige producten of diensten constant blijven).

Figuur 1.1:
illustratie van de toepassing van de test van de hypothetische monopolist (bron: *Analysis*)

Die hypothetische prijsverhoging staat ook bekend als de test inzake een "relatieve prijsstijging" of SSNIP-test (*small significant non-transitory increase in price*). Het gaat over het algemeen om een verhoging van ongeveer 5 tot 10 % gedurende een periode van een jaar. De SSNIP-test is nuttig als leidraad bij de analyse, maar kan niet worden gebruikt als een algemene procedure voor marktdefinitie.

¹³ Dit is de aanpak die de EC in haar richtsnoeren aanbeveelt (punt 40).

Substutueerbaarheid aan de vraagzijde

In verband met de substitueerbaarheid aan de vraagzijde moet een niet-beperkende lijst van de voornaamste criteria worden aangelegd. Het is niet verplicht om al die criteria te gebruiken voor elk geval. Die criteria zijn:

- **De technische karakteristieken van een product of een dienst** zullen systematisch als eerste worden onderzocht, omdat ze feitelijk (d.i. objectief) de eigenschappen van de producten bepalen.
- **Het gebruik van een product of van een dienst door een gebruiker** is centraal omdat de uitwisselbaarheid van de producten in grote mate afhankelijk is van het gebruik ervan en van de verwachtingen van de gebruikers. Zo kunnen producten met verschillende karakteristieken maar die op dezelfde manier worden gebruikt, worden beschouwd als substitueerbaar aan de vraagzijde. Omgekeerd is het mogelijk dat producten die qua karakteristieken soortgelijk zijn, maar die niet op dezelfde manier worden gebruikt, niet tot dezelfde markt behoren.
- **De tarifiering van een product of van een dienst.** Hoewel dit element op zichzelf niet doorslaggevend is om tot de substitueerbaarheid aan de vraagzijde te besluiten, vormt een aanzienlijk en duurzaam prijsverschil tussen verschillende producten een aanwijzing van de niet-substutueerbaarheid en dus van het feit dat ze niet tot dezelfde markt horen.

De hieronder vermelde criteria zijn niet limitatief. Indien relevant mogen andere criteria worden gehanteerd, zoals de regulerende omgeving, de gebruikte normen, de perceptie van het merk van een product bij de eindgebruikers.

Ten laatste kan worden opgemerkt dat de elektronische-communicatiesector wordt gekenmerkt door snelle technologische ontwikkelingen die verschijnselen van technologische migratie vanwege de gebruikers impliceren. In de sector van de retailinternettoegang bijvoorbeeld kan een migratie van de eindgebruikers worden vastgesteld van aanbiedingen met lage snelheid naar snelle aanbiedingen. Een dergelijk fenomeen is niet noodzakelijk een teken van een substitueerbaarheid aan de vraagzijde. Zo'n technologische migratie is unidirectioneel en is niet (of in geringe mate) ingegeven

door tariefschommelingen van het "SSNIP"-type. De reden ligt voornamelijk in de extra diensten die via de nieuwe technologie worden geboden.

Substitueerbaarheid aan de aanbodzijde

De substitutie aan de aanbodzijde maakt het mogelijk "rekening [te] houden met de waarschijnlijkheid dat ondernemingen die momenteel niet actief zijn op de relevante productmarkt, toch besluiten tot de markt toe te treden, binnen een redelijk tijdsbestek". De jurisprudentie in de Gemeenschap¹⁴ en de beschikkingenpraktijk van de Europese Commissie¹⁵ nemen de eigen levering niet op in de definitie van de relevante markten, d.i. de productie door een onderneming van een intermediair goed voor eigen gebruik.¹⁶ De NRI's moeten rekening houden met de volgende elementen:

- De totale kosten van de overschakeling van de productie op het desbetreffende product moeten relatief te verwaarlozen zijn.
- Het feit dat een rivaliserende onderneming een deel van de productiemiddelen bezit die nodig zijn om een bepaalde dienst te leveren, is evenwel niet relevant indien

¹⁴ Zie Zaak nr. IV/M126. Zo ook in de beschikking Accor/Wagon-lit, herinnert de EC eraan « anders dan Accor meent, omvat de relevante markt niet de collectieve maaltijdverzorging in eigen beheer. Wanneer een bedrijf of een overheidsdienst in eigen beheer een kantine openhoudt, is er geen sprake van aanbieder van een dienst op de markt van de maaltijdverzorging. Dit vormt geen alternatief voor potentiële afnemers van op dit gebied door derden verstrekte diensten".

¹⁵ Zie punt 98 van de Mededeling van de EC van 13 oktober 2000: richtsnoeren inzake verticale beperkingen (COM (2000/C 291/01)). Publicatieblad C291 van 13.10.2000: "De in-house-productie, d.w.z. de productie van een intermediair product voor eigen gebruik, kan van groot belang zijn bij een onderzoek uit het oogpunt van de mededinging, als een van de bronnen van concurrentie of om de marktpositie van een onderneming duidelijker te bepalen. Met het oog op de marktbevestiging en de berekening van het marktaandeel zal de in-house-productie echter niet worden meegeteld bij intermediaire goederen en diensten".

¹⁶ Richtsnoeren van de Commissie voor de marktanalyse en de beoordeling van aanmerkelijke marktmacht in het bestek van het gemeenschappelijk regelgevingskader voor elektronische communicatienetwerken en -diensten (2002/C 165/03), PB C 165/6 van 11/07/2002, blz. 6.

aanmerkelijke aanvullende investeringen nodig zijn om de desbetreffende dienst op de markt te brengen en op rendabele wijze aan te bieden.¹⁷

- De NRI's moeten nagaan of een bepaalde leverancier zijn productieapparaat ook daadwerkelijk zou gebruiken of aanpassen om het betrokken product te vervaardigen of de betrokken dienst aan te bieden (bijv. of het gebruik van hun capaciteit vastligt op grond van langlopende leveringsovereenkomsten, enz.).

Om een te doorgedreven segmentering van de markten te voorkomen neemt de Europese Commissie soms een ruimere betekenis aan van de substitueerbaarheid aan de aanbodzijde. In die gevallen bekijkt de Europese Commissie alleen het vermogen van een onderneming om haar productieapparaat aan te passen om een dienst te verstrekken. Indien de wijziging van het productiemiddel geen investeringen vergt, noch aanzienlijke termijnen, integreert de Europese Commissie in een en dezelfde markt producten A en producten B die aan de vraagzijde niet substitueerbaar zouden zijn. Die benadering is relevant voor de markten waarop dezelfde mededingingsvoorwaarden gelden (zelfde drempels bij het betreden van de markt, zelfde operatoren, zelfde operator in machtspositie, zelfde vooruitzichten inzake evolutie).¹⁸ Een te doorgedreven segmentering zou door technologische vernieuwingen snel op losse schroeven kunnen worden gezet. De afbakening van relevante markten belet het de regulator niet om binnen die markten gedifferentieerde regulerende maatregelen aan te nemen. De regulator moet zich dus vragen stellen over het uiteindelijke nut van een fijne segmentering van de markt.

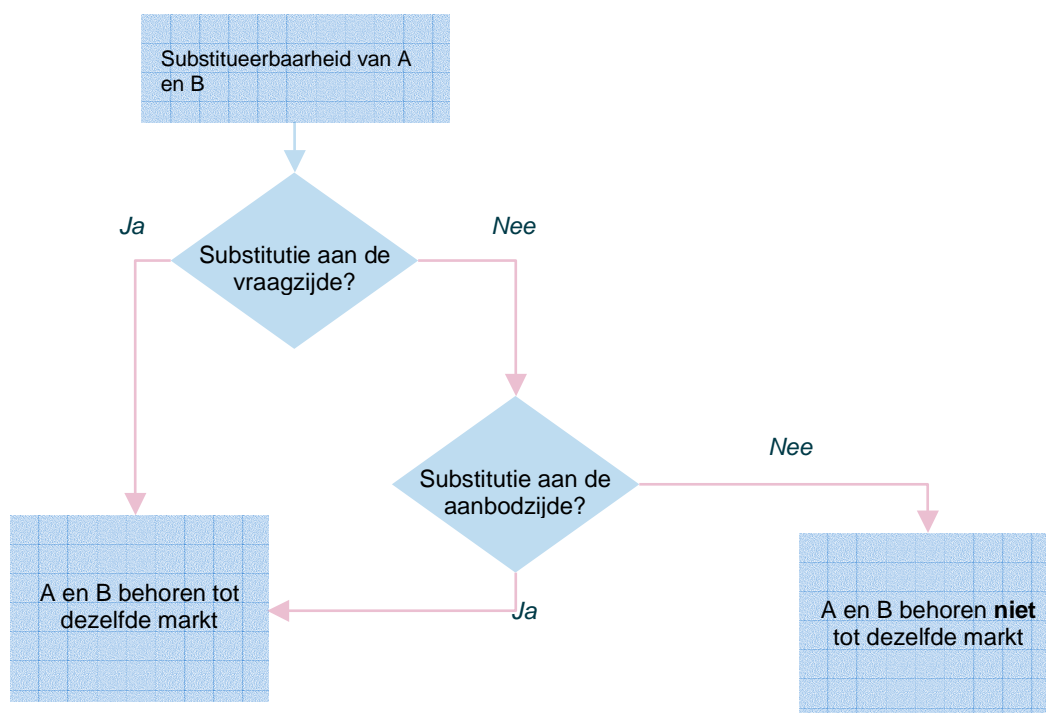
In de segmentering van de productmarkten hecht het EHvJ een groter belang aan de bepaling van de substitueerbaarheid aan de vraagzijde dan aan de bepaling van de substitueerbaarheid aan de aanbodzijde. Indien de substitutie aan de vraagzijde vaststaat is het in de praktijk niet absoluut noodzakelijk om over te gaan tot de substitueerbaarheid aan de aanbodzijde, omdat beide aanbieders al op dezelfde productmarkt zijn. Praktisch gezien zou een analyse van de substitueerbaarheid aan de aanbodzijde in dat geval gewoon neerkomen op de bevestiging van de analyse van de substitueerbaarheid aan vraagzijde. In sommige gevallen zal de substitueerbaarheid aan de vraagzijde gering zijn of zelfs onbestaande. In die precieze gevallen kan het

¹⁷ Zie ook zaak nr. C-333/94, Tetra Pak tegen de EC, aangehaald arrest, r.o. 19. Zoals hierboven vermeld dienen de noodzakelijke investeringen ook binnen een redelijk tijdsbestek te worden gedaan.

¹⁸ Voor een toepassing van dat principe in de context van het nieuwe regelgevingskader, zie advies nr. 05-A-05 van de Franse mededingingsraad van 16 februari 2005, § 19.

bestaan van een substitueerbaarheid aan de aanbodzijde de conclusies aan de vraagzijde ontcrachten en het dus mogelijk maken om de betrokken dienst in de relevante markt op te nemen.

Die redenering wordt in het beslissingsdiagram hieronder weergegeven.

Figuur 1.2: beslissingsdiagram bij analyses van substitutie aan de vraag- en de aanbodzijde (bron: Analysys)

Dit beslissingsdiagram is een vereenvoudigde voorstelling van de analytische benadering die kan worden gevolgd voor de definitie van de relevante dienstenmarkten, maar kan geenszins de toepassing van fijnere regels vervangen, zoals die voortspuiten uit de richtsnoeren van de Europese Commissie en uit de communautaire jurisprudentie.

1.2.2 Definitie van de geografische markten

Volgens jurisprudentie van het EHvJ omvat de geografische markt het gebied waarbinnen de betrokken ondernemingen een rol spelen in het aanbod van de betrokken goederen en

diensten, waarbinnen de concurrentievoorwaarden voldoende homogeen zijn en dat van aangrenzende geografische gebieden kan worden onderscheiden in het bijzonder doordat daar duidelijk afwijkende concurrentievoorwaarden heersen.¹⁹

Het EHvJ heeft herhaaldelijk geoordeeld dat voor de definitie van de geografische markt niet vereist is dat de mededingingsvoorwaarden tussen de handelaars of dienstenaanbieders volstrekt homogeen zijn. Volgens het Hof volstaat het dat ze *op elkaar lijken of voldoende homogeen zijn*, zodat alleen zones waarin de concurrentievoorwaarden "heterogeen" zijn, niet als een uniforme markt kunnen worden beschouwd.²⁰ Per slot van zaken gaat het om de geografische zone waarin daadwerkelijk een monopolie macht zou kunnen worden uitgeoefend, zonder te worden blootgesteld aan de concurrentie van andere aanbieders in andere geografische gebieden of aan de concurrentie van andere goederen of diensten.

Om de geografische markten te bepalen kan men de criteria van substitueerbaarheid aan de vraagzijde en de aanbodzijde hanteren in combinatie met de test van de hypothetische monopolist. In de praktijk herinnert de Europese Commissie in de richtsnoeren eraan dat de geografische limieten van een markt in de sector elektronische communicatie traditioneel worden bepaald op basis van het gebied dat door een netwerk wordt bestreken en door wettelijke en regelgevingsverplichtingen.²¹ Er kunnen nog andere criteria worden aangehaald die soms zijn gehanteerd in bepaalde zaken die met concurrentie te maken hebben: regelgevingskader, functies van diensten, norm (gsm bijvoorbeeld), tarifiering, handelspraktijken.

1.3 Methode voor de analyse van de relevante markten

In dit deel worden de stappen voorgesteld die het BIPT heeft ondernomen om de relevante elektronische-communicatiemarkten te analyseren. Het heeft niet tot doel om de richtsnoeren van de Europese Commissie, noch de aanbeveling over de relevante markten, noch het communautaire mededingingsrecht op algemene wijze te vervangen.

¹⁹ Zie bijvoorbeeld: Arrest United Brands, r.o. 44; aangehaald arrest Michelin, r.o. 26

²⁰ Zie bijvoorbeeld: Deutsche Bahn tegen de Commissie, aangehaald arrest, r.o. 92; zaak nr. T-139/98 AAMS tegen de Commissie, r.o. 39, nog niet gepubliceerd in de Jurispr.

²¹ Zie Beschikking 1999/573/EG van de Commissie van 20 mei 1999, inzake een procedure op grond van artikel 81 van het EG-Verdrag (Zaak nr. IV/36.592 - Cégétel + 4), PB nr. L 218 van 18/08/1999, blz. 0014-0023.

1.3.1 Algemene principes

De analyse van de markten heeft tot doel de ondernemingen met een sterke machtspositie te identificeren op de onderzochte markten.

Individuele machtspositie

In artikel 14 van de Kaderrichtlijn staat: "Een onderneming wordt geacht een aanmerkelijke marktmacht te hebben, wanneer zij, alleen of samen met andere, een aan machtspositie gelijkwaardige positie, dit wil zeggen een economische kracht bezit die haar in staat stelt zich in belangrijke mate onafhankelijk van haar concurrenten, klanten en uiteindelijk consumenten te gedragen."

Artikel 14.3 van de Kaderrichtlijn verduidelijkt: "Wanneer een onderneming aanmerkelijke marktmacht op een specifieke markt bezit, kan zij ook worden aangemerkt als onderneming met een aanmerkelijke marktmacht op een nauw verwante markt als de koppelingen tussen beide markten van dien aard zijn dat de marktmacht op de ene markt op de andere markt zo kan worden gebruikt dat de marktmacht van de onderneming wordt vergroot."

Bij een beoordeling *ex ante* wordt marktmacht afgemeten aan de macht die de betrokken onderneming heeft om "prijzen te verhogen door de productie te beperken zonder een aanzienlijk verlies van verkopen of inkomsten".²²

Voor de identificatie van een onderneming die over een sterke machtspositie op de markt beschikt, is de meting van de marktaandelen een fundamenteel element, maar het is niet doorslaggevend, noch toereikend. In verband hiermee wijzen de richtsnoeren van de Europese Commissie op verscheidene principes:

- Ondernemingen met een marktaandeel van maximaal 25 % hebben waarschijnlijk geen individuele machtspositie op de betrokken markt.

²² Zie pt. 73 van de richtsnoeren, op. cit.

- Ondernemingen met een marktaandeel van meer dan 40 % hebben waarschijnlijk een machtspositie.
- Uitzonderlijke omstandigheden daargelaten, is het zeker dat ondernemingen met een marktaandeel van meer dan 50 % een machtspositie hebben.

Ter aanvulling van de berekening van het marktaandeel wordt in de richtsnoeren ook een opsomming gegeven van verschillende criteria aan de hand waarvan het huidige niveau van concurrentie en de ontwikkeling ervan gedurende de periode van de analyse kan worden gemeten:

- de totale omvang van de onderneming
- de controle over niet gemakkelijk te dupliceren infrastructuur
- de technologische voorsprong of superioriteit
- het ontbreken van kopersmacht die een tegenwicht kan vormen
- gemakkelijke of bevoorrechte toegang tot kapitaalmarkten/financiële middelen
- product-/dienstendiversificatie (bijv. bundeling van producten of diensten)
- schaalvoordelen
- breedtevoordelen
- verticale integratie
- een sterk ontwikkeld distributie- en verkoopnetwerk
- het ontbreken van potentiële concurrentie
- grenzen aan de expansie.

Deze lijst is niet volledig, noch cumulatief. Alleen de combinatie van verschillende criteria vormt een doorslaggevend element bij de bepaling van de sterke machtspositie.

De sterke machtspositie kan worden beperkt door:

- lage drempels voor het betreden van de markt
- potentiële concurrenten. Een NRI moet dus ook de vraag stellen in hoeverre het waarschijnlijk is dat ondernemingen die momenteel niet actief zijn op de relevante productmarkt, op middellange termijn kunnen besluiten tot die markt toe te treden, na een kleine, maar significante, duurzame prijsverhoging. De analyse op middellange termijn onderscheidt zich dus van de analyse van de substitueerbaarheid aan de

aanbodzijde bij de definitie van de markten, hetgeen een analyse op korte termijn impliceert.

Collectieve machtspositie

De Kaderrichtlijn bepaalt dat wanneer de NRI's beoordelen of twee of meer ondernemingen gezamenlijk een machtspositie op de markt innemen, zij meer in het bijzonder de communautaire wetgeving dienen in acht te nemen en zich zeer zorgvuldig aan de richtsnoeren moeten houden.

Van twee of meer ondernemingen kan worden geconstateerd dat zij een gezamenlijke machtspositie hebben ook al zijn er geen structurele of andere banden tussen hen. De gezamenlijke machtspositie kan worden vastgesteld op een markt waarvan de structuur gecoördineerde effecten bevordert.

Bijlage II bij de Kaderrichtlijn bevat bovendien een onvolledige lijst van niet-cumulatieve criteria om te oordelen over een gezamenlijke machtspositie: een volgroeide markt, stagnerende of matige groei aan de vraagzijde, geringe elasticiteit van de vraag, een homogeen product, vergelijkbare kostenstructuren, vergelijkbare marktaandelen, het ontbreken van technische innovatie, volgroeide technologie, geen overcapaciteit, hoge drempels bij het betreden van de markt, geen tegenwicht aan de koperszijde, geen potentiële concurrentie, verschillende informele of andersoortige banden tussen de betrokken ondernemingen, vergeldingsmechanismen, het geheel ontbreken van of weinig ruimte voor prijsconcurrentie.

Prospectieve analyse

Volgens de Kaderrichtlijn moet bij een analyse van daadwerkelijke mededinging onder meer worden onderzocht of de markt in de toekomst concurrerend zal zijn en dus of een eventueel gebrek aan daadwerkelijke mededinging blijvend is.²³ Toen de Europese

²³ Zie cons. 27 van de "Kaderrichtlijn" op. cit.

Commissie de lijst opstelde van de 18 markten in de aanbeveling over de relevante markten, heeft zij ook een prospectieve analyse toegepast. De drie criteria waarvan de Europese Commissie gebruik heeft gemaakt (hoge toegangsbelemmeringen die niet van voorbijgaande aard zijn, het dynamische karakter van de markt, mogelijkheid van het mededingingsrecht om op zichzelf daadwerkelijke concurrentie op de markt in te voeren) vergen immers een prospectieve analyse.

Aangezien in de toelichting bij de aanbeveling wordt bepaald: "De Europese Commissie verwacht dat nationale regelgevende instanties dezelfde basiscriteria en -principes volgen bij het vaststellen van andere markten dan die welke in deze aanbeveling worden genoemd"²⁴, moeten de NRI's die criteria niet gebruiken om hun marktanalyses uit te voeren.

1.3.2 Structuur van de marktanalyses

De marktanalyses zijn als volgt gestructureerd:

- voornaamste factoren die de markt structureren
- andere factoren die de concurrentie op de markt beïnvloeden
- prospectieve marktanalyse en technologische ontwikkelingen.

Voornaamste factoren die de markt structureren

Dit deel stelt de voornaamste, in essentie kwantitatieve, factoren voor die de bestudeerde markt kenmerken. Men onderscheidt met name de volgende elementen:

- voornaamste operatoren op de markt
- marktomvang, marktaandeel en niveau van marktconcentratie
- mededingingsdynamiek op de markt.

De conclusie van dit deel zal uitwijzen of er in dit stadium een vermoeden kan zijn van sterke machtspositie van een of meer marktspelers. In die conclusie zullen niet

²⁴ Zie blz. 13 van de toelichting bij de aanbeveling over de relevante markten.

noodzakelijk alle hierboven vermelde criteria vervat zitten maar het besluit zal wel gericht zijn op die criteria die het BIPT nodig acht om zijn conclusie te vormen (bijvoorbeeld het bestaan van grote marktaandelen).

Andere factoren die de concurrentie op de markt beïnvloeden

► *Analyse van de individuele machtspositie*

Dit deel behandelt de in essentie kwalitatieve factoren aan de hand waarvan het concurrentiepeil op de markt kan worden gemeten. We onderscheiden twee hoofdcategorieën van factoren waarmee het concurrentiepeil op de markt kan worden geanalyseerd:

- de drempels voor de toegang en/of expansie - die gaan over de factoren die eventuele toetreding tot de markt of expansie op de markt kunnen bemoeilijken of zelfs onmogelijk maken
- de kopersmacht die een tegenwicht kan vormen voor de macht van de marktspelers.

De drempels voor de toegang en/of expansie zijn alle factoren die de ontwikkeling van de marktspelers kunnen ontmoedigen. Van die factoren kunnen de in de richtsnoeren vermelde criteria worden bestudeerd die het meest relevant zijn, afhankelijk van de bestudeerde markten (zie deel 1.2). Het feit dat er geen of nauwelijks toegangsdrempels zijn verhoogt de kans dat operatoren de markt betreden of zich daar ontwikkelen en beperkt op die manier de mogelijkheid van een actieve operator om op de markt een sterke machtspositie uit te oefenen.

De kopersmacht geeft de mogelijkheid van de kopers weer om over het aanbod van de leveranciers te onderhandelen. Een sterke kopersmacht zal als "natuurlijk" gevolg hebben dat het aanbod wordt aangepast aan de vraag en dat de ontwikkeling van daadwerkelijke concurrentie wordt aangemoedigd, terwijl het ontbreken van kopersmacht ertoe zal leiden dat de verhouding tussen aanbod en vraag uit balans geraakt.

Bij de marktanalyse zullen de hierboven vermelde criteria worden onderzocht met als doel na te gaan of ze het vermoeden van sterke machtspositie (of concurrentievoordeel) dat in

het vorige deel is vastgesteld, bevestigen of ontkrachten. Afhankelijk van de bestudeerde markten zijn sommige criteria niet relevant voor de analyse en worden die niet onderzocht.

► *Analyse van de collectieve machtspositie*

Dit deel behandelt, indien dat relevant is, rekening houdende met de conclusies van de voorgaande analyses, de in essentie kwalitatieve factoren aan de hand waarvan kan worden bepaald of twee of meer ondernemingen gezamenlijk een machtspositie innemen op de markt. Dan zullen de criteria die het meest relevant worden geacht en die vermeld staan in de Kaderrichtlijn (zie hierboven), worden onderzocht.

Prospectieve marktanalyse en technologische ontwikkelingen

De conclusies van de voorgaande analyses zullen worden onderzocht in het licht van de ontwikkelingen die in de loop van de analyseperiode op de markt worden verwacht.

Op grond van alle analyses samen zal het BIPT concluderen of er al dan niet daadwerkelijke concurrentie op die markt bestaat. Indien het BIPT concludeert dat er geen daadwerkelijke concurrentie is, zal het de ondernemingen aanwijzen die individueel of gezamenlijk op die markt een sterke machtspositie bekleden.

1.4 Methode voor het opleggen van gepaste correctiemaatregelen

In dit deel worden de stappen voorgesteld die het BIPT heeft ondernomen om de gepaste correctiemaatregelen op te leggen in het kader van de analyse van de relevante elektronische-communicatiemarkten. Het heeft niet tot doel om de richtsnoeren van de Europese Commissie, noch de aanbeveling over de relevante markten, noch het communautaire mededingingsrecht op algemene wijze te vervangen.

Wanneer een onderneming over een sterke machtspositie beschikt op een retailmarkt of op een wholesale-markt, moet de NRI ten minste een verplichting toepassen. Op de wholesale-markten kunnen de NRI's de correctiemaatregelen opleggen waarin de Toegangsrichtlijn voorziet. Op de retailmarkten moeten de NRI's de voorkeur geven aan de

correctiemaatregelen van de Toegangsrichtlijn. Indien de NRI denkt dat die maatregelen niet voldoende zijn om de doelstellingen van het nieuwe regelgevingskader te halen, kan ze alsnog een of meer verplichtingen opleggen waarin artikel 17 van de Universeledienstrichtlijn voorziet.

De doelstellingen van het nieuwe kader die in artikel 8 van de Kaderrichtlijn zijn opgesomd en overgenomen in de artikelen 6 tot 8 van de wet betreffende de elektronische communicatie zijn:

- de bevordering van de concurrentie bij de levering van elektronische-communicatienetwerken en -diensten en de bijbehorende faciliteiten en diensten²⁵
- de ontwikkeling van de interne markt²⁶
- de bevordering van de belangen van de burgers van de Europese Unie²⁷.

²⁵ Zie artikel 8.2 van de Kaderrichtlijn, op. cit. Volgens de Kaderrichtlijn moeten de NRI's dat doel bereiken op de volgende wijze :

- a) zij zorgen ervoor dat de gebruikers, met inbegrip van gehandicapte gebruikers, maximaal profiteren wat betreft keuze, prijs en kwaliteit;
- b) zij zorgen ervoor dat er in de sector elektronische communicatie geen verstoring of beperking van de concurrentie is;
- c) zij moedigen efficiënte investeringen op het gebied van infrastructuur aan en steunen innovaties
- d) zij bevorderen efficiënt gebruik en zorgen voor een efficiënt beheer van de radiofrequenties en de nummervoorraad.

²⁶ Volgens de Kaderrichtlijn moeten de NRI's dat doel bereiken op de volgende wijze:

- a) zij heffen resterende belemmeringen op voor het aanbieden van elektronische-communicatienetwerken, bijbehorende faciliteiten endiensten en elektronische-communicatiediensten op Europees niveau;
- b) zij moedigen het opzetten en ontwikkelen van trans-Europese netwerken en de interoperabiliteit van pan-Europese diensten aan en eind-tot-eind connectiviteit;
- c) zij zorgen ervoor dat er in vergelijkbare omstandigheden geen verschil in behandeling is van ondernemingen die elektronische-communicatienetwerken en -diensten aanbieden;
- d) zij werken met elkaar en met de Commissie op transparante wijze samen om de ontwikkeling van een consistente regelgevende praktijk en de consistente toepassing van deze richtlijn en van de bijzondere richtlijnen te waarborgen.

²⁷ Volgens de Kaderrichtlijn moeten de NRI's dat doel bereiken op de volgende wijze:

- a) zij waarborgen dat alle burgers toegang hebben tot een universele dienst als omschreven in Richtlijn 2002/22/EG (universeledienstrichtlijn);
- b) zij waarborgen de consument een hoog niveau van bescherming bij zijn transacties met leveranciers, met name door ervoor te zorgen dat er eenvoudige en goedkope geschillenprocedures beschikbaar zijn die worden toegepast door een van de betrokken partijen onafhankelijke instantie;
- c) zij dragen bij tot het waarborgen van een hoog niveau van bescherming van persoonsgegevens en de persoonlijke levenssfeer;
- d) zij bevorderen de verstrekking van duidelijke informatie, met name door te verplichten tot transparantie ten aanzien van tarieven en de voorwaarden voor het gebruik van openbare elektronische-communicatiediensten;
- e) zij schenken aandacht aan de behoeften van specifieke maatschappelijke groepen, met name gehandicapte gebruikers; en
- f) zij waarborgen de integriteit en de veiligheid van de openbare communicatienetwerken.

Die doelstellingen zijn ook onderworpen aan algemene principes die vastgesteld zijn in artikel 8 van de Kaderrichtlijn. In de onderstaande tabel worden die verschillende doelstellingen van het nieuwe kader samengevat.

<i>Artikel</i>	<i>Principe</i>
Artikel 8.1	<p>Algemene principes</p> <p>a) proportionaliteit</p> <p>b) technologische neutraliteit</p> <p>c) culturele en taalkundige verscheidenheid</p> <p>d) pluralisme in de media</p>
Artikel 8.2	<p>Bevordering van de concurrentie</p> <p>a) keuze, prijs en kwaliteit</p> <p>b) geen verstoring of beperking van de concurrentie</p> <p>c) efficiënte investeringen en innovaties</p> <p>d) efficiënt beheer van de radiofrequenties en de nummervoorraad</p>
Artikel 8.3	<p>Interne markt</p> <p>a) opheffing van de resterende belemmeringen voor het aanbieden van elektronische-communicatienetwerken en -diensten</p> <p>b) trans-Europese netwerken en interoperabiliteit van pan-Europese diensten</p> <p>c) geen verschil in behandeling van ondernemingen die elektronische-communicatienetwerken en -diensten aanbieden</p> <p>d) samenwerking met de Europese Commissie</p>
Artikel 8.4	<p>Belangen van de burgers van de EU</p> <p>a) toegang tot een UD</p> <p>b) bescherming van de consument</p> <p>c) bescherming van persoonsgegevens</p> <p>d) transparantie ten aanzien van tarieven en gebruiksvoorwaarden</p> <p>e) behoeften van specifieke maatschappelijke groepen</p> <p>f) integriteit en veiligheid van het netwerk</p>

Figuur 1.3: *doelstellingen van het nieuwe Europese regelgevingskader [Bron: Hogan & Hartson, Analysys]*

Om die doelstellingen te bereiken, mogen de NRI's strengere of minder strenge verplichtingen opleggen²⁸. Wanneer een markt concurrerend is, wordt geen enkele

²⁸ In de richtsnoeren wordt verduidelijkt: "Indien een onderneming al eerder is onderworpen aan verplichtingen uit hoofde van het regelgevingskader van 1998, moet de NRI, op basis van een nieuwe marktanalyse die overeenkomstig deze richtsnoeren plaatsvindt, onderzoeken of soortgelijke verplichtingen in het nieuwe regelgevingskader nog steeds op hun plaats zijn". Als van een onderneming geconstateerd wordt dat deze binnen het nieuwe regelgevingskader op een relevante markt over aanmerkelijke marktmacht beschikt, kunnen soortgelijke wettelijke verplichtingen als die welke op grond van het regelgevingskader van 1998 waren opgelegd, worden gehandhaafd."

verplichting van de Toegangsrichtlijn of de Universeledienstrichtlijn door een NRI opgelegd, noch gehandhaafd²⁹. Wanneer een markt niet concurrerend is, moet een NRI ten minste één regelgevende verplichting opleggen. Indien de NRI dit noodzakelijk acht, kan ze die verplichtingen ook aanpassen of nieuwe verplichtingen opleggen. De mogelijkheid om extra verplichtingen op te leggen is onderworpen aan een mogelijkheid tot veto van de Europese Commissie.

Correctiemaatregelen op wholesale-niveau

In de artikelen 9 tot 13 van de Toegangsrichtlijn worden de normale verplichtingen opgesomd die de NRI's kunnen toepassen op een wholesale- of een retailmarkt. Het zijn:

► *Transparantie*

Wanneer voor de operator verplichtingen inzake transparantie gelden, kan de NRI van die operator eisen dat hij een referentieofferte publiceert.

► *Non-discriminatie*

Non-discriminatie wordt omschreven als de toepassing van gelijkwaardige voorwaarden onder gelijkwaardige omstandigheden op andere ondernemingen die gelijkwaardige diensten aanbieden. Non-discriminatie wordt onder andere beoordeeld in vergelijking met de diensten, dochterondernemingen en partners van de operator met een sterke machtspositie. Ze wordt toegepast op de diensten en relevante informatie die de alternatieve operatoren nodig hebben om hun activiteit uit te oefenen.

► *Gescheiden boekhouding*

Gescheiden boekhoudingen hebben met name betrekking op de transparantie van de groothandelsprijzen en verrekenprijzen. Het doel van gescheiden boekhoudingen bestaat er met name in ervoor te zorgen dat het principe van de non-discriminatie wordt nageleefd en eventueel onbillijke kruissubsidiëring wordt voorkomen. Het model en de te hanteren methode van de gescheiden boekhouding worden nader bepaald door de NRI's.

²⁹ Zie artikel 16 van de Kaderrichtlijn, op. cit.

► *Toegang tot en gebruik van specifieke netwerkfaciliteiten*

Artikel 12, § 1, van de Toegangsrichtlijn en artikel 61, § 1, van de wet betreffende de elektronische communicatie bevatten een onvolledige lijst van verplichtingen inzake toegang. Van een operator met een sterke positie op een wholesale- of retailmarkt kan het volgende worden verlangd:

- derden toegang te verlenen tot bepaalde netwerkelementen en/of faciliteiten, met inbegrip van ontbundelde toegang tot het aansluitnetwerk
- te goeder trouw te onderhandelen met operatoren die verzoeken om toegang
- reeds verleende toegang tot faciliteiten niet in te trekken
- op groothandelsbasis bepaalde diensten aan te bieden voor doorverkoop door derden
- open toegang te verlenen tot technische interfaces, protocollen of andere kerntechnologieën die onmisbaar zijn voor de interoperabiliteit van diensten of virtuele netwerkdiensten
- collocatie of andere vormen van gedeeld gebruik van faciliteiten aan te bieden, inclusief gedeeld gebruik van kabelgoten, gebouwen of masten
- bepaalde diensten aan te bieden die nodig zijn voor de interoperabiliteit van de aan gebruikers geleverde eind-tot-eind-diensten, inclusief faciliteiten voor intelligente netwerkdiensten of roaming binnen mobiele netwerken
- toegang te verlenen tot operationele ondersteuningssystemen of vergelijkbare softwaresystemen die nodig zijn om billijke concurrentie bij het aanbieden van diensten te waarborgen
- te zorgen voor interconnectie van netwerken of netwerkfaciliteiten.

Krachtens artikel 12, § 2, van de Toegangsrichtlijn en artikel 61, § 2, van de wet betreffende de elektronische communicatie moeten de NRI's met de volgende factoren rekening houden bij de vaststelling van de correctiemaatregelen inzake toegang:

- de technische en economische levensvatbaarheid van het gebruik of de installatie van concurrerende faciliteiten, in het licht van het tempo van de marktontwikkeling, rekening houdend met de aard van en het soort interconnectie en toegang
- de haalbaarheid van de voorgestelde toegangverlening, rekening houdend met de beschikbare capaciteit

- de door de eigenaar van de faciliteit verrichte initiële investering, rekening houdend met de aan de investering verbonden risico's
- de noodzaak om op lange termijn de concurrentie in stand te houden
- in voorkomend geval, ter zake geldende intellectuele-eigendomsrechten
- het verlenen van pan-Europese diensten.

► *Prijiscontrole en verplichtingen inzake het kostentoerekeningssysteem*

De NRI's kunnen verplichtingen vastleggen betreffende het terugverdienen van kosten wanneer de operator met een sterke machtspositie bij ontbreken van doeltreffende concurrentie de prijzen op een buitensporig niveau kan vaststellen of de marges uithollen.

Correctiemaatregelen op retailniveau

Artikel 17, § 1, van de Universeledienstrichtlijn, dat overgenomen is in artikel 64 van de wet betreffende de elektronische communicatie³⁰, staat het toe om op retailniveau correctiemaatregelen in te stellen indien:

- na een marktanalyse overeenkomstig artikel 16, lid 3, een NRI vaststelt dat er op een gegeven eindgebruikersmarkt, aangewezen overeenkomstig artikel 15 van Richtlijn 2002/21/EG (Kaderrichtlijn), geen sprake is van daadwerkelijke mededinging.
- de NRI vaststelt dat de verplichtingen die worden opgelegd door Richtlijn 2002/19/EG (Toegangsrichtlijn) of door artikel 19 van deze richtlijn niet leiden tot het verwezenlijken van de doelstellingen zoals bepaald bij artikel 8 van Richtlijn 2002/21/EG (Kaderrichtlijn).

De formulering in de tweede alinea geeft aan dat artikel 17 niet bepaalt dat het falen van de wholesale-correctiemaatregelen moet worden afgewacht alvorens retailcorrectiemaatregelen kunnen worden opgelegd (als die gerechtvaardigd en geschikt blijken na een prospectieve beoordeling van de markt).

³⁰

Artikel 64, § 1, van de wet betreffende de elektronische communicatie bepaalt : "Indien het Instituut vaststelt dat de verplichtingen die werden opgelegd krachtens de artikelen 58 tot 63 niet zouden leiden tot het verwezenlijken van de doelstellingen die zijn bepaald bij de artikelen 6 tot 8, kan het, overeenkomstig artikel 55, §§ 3 en 5, één of meer van de in het tweede lid genoemde verplichtingen opleggen aan operatoren die zijn aangeduid als operatoren met een sterke machtspositie op een gegeven eindgebruikersmarkt."

De verplichtingen waarvan sprake in artikel 17 van de Universeledienstrichtlijn en artikel 64 van de wet betreffende de elektronische communicatie hebben betrekking op de volgende verboden:

- buitensporige prijzen te vragen
- de toegang tot de markt te belemmeren
- afbraakprijzen te hanteren die de mededinging beperken
- ongegronde voorkeuren voor bepaalde eindgebruikers toe te passen
- diensten op ongerechtvaardigde wijze te bundelen.

Volgens artikel 17 kunnen de nationale regelgevende instanties "aan dergelijke ondernemingen passende prijsplafonds opleggen, verplichtingen om individuele tarieven te controleren of verplichtingen om de tarieven af te stemmen op de kosten of prijzen op vergelijkbare markten, teneinde de belangen van de eindgebruiker te beschermen en tegelijkertijd daadwerkelijke mededinging te stimuleren". Artikel 64 van de wet betreffende de elektronische communicatie bepaalt dat indien het Instituut de eindgebruikerstarieven wenst te controleren, het de noodzakelijke en geëigende kostentoerekeningssystemen kan bepalen, die de geïmplementeerde operator toepast. Ten slotte, zoals hieronder zal worden uitgelegd, bevat artikel 65 van de wet betreffende de elektronische communicatie specifieke bepalingen voor de huurlijnen die in het "minimumpakket" begrepen zijn.

Inwerkingtreding van de correctiemaatregelen

Artikel 27 van de Kaderrichtlijn bepaalt: "De lidstaten handhaven alle verplichtingen krachtens de nationale wetgeving als bedoeld in artikel 7 van Richtlijn 2002/19/EG (toegangsrichtlijn) en artikel 16 van Richtlijn 2002/22/EG (universeledienstrichtlijn) totdat een nationale regelgevende instantie met betrekking tot deze verplichtingen een besluit heeft genomen overeenkomstig artikel 16 van deze richtlijn". Die bepaling is omgezet door artikel 162 van de wet betreffende de elektronische communicatie van 13 juni 2005. Het Instituut neemt zo'n besluit in het kader van de beslissing die het neemt na afloop van elke marktanalyse. Op dat ogenblik preciseert het Instituut voor elke operator die SMP-status heeft (gekregen) of het nodig is om de bestaande verplichtingen op te heffen, deze te wijzigen of nieuwe in te stellen. Het besluit van het Instituut treedt in werking een maand na de publicatie ervan op de website van het BIPT; dit heeft uiteraard geen betrekking op de verplichtingen waarvoor in dit besluit een ander tijdschema werd opgesteld.

1.5 Waardeketen van de markten van de cluster "Huurlijnen"

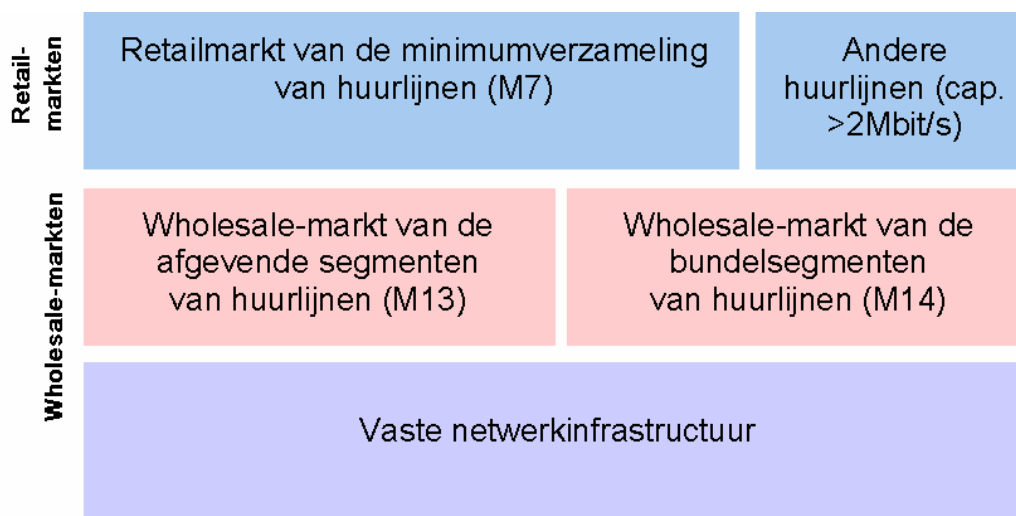
De marktcluster "Huurlijnen" omvat één retailmarkt en twee wholesale-markten die in de aanbeveling over de relevante markten zijn geselecteerd.³¹

De retailmarkt is de markt van de minimumverzameling van retailhuurlijnen

De wholesale-markten zijn de volgende:

- markt voor afgevend segmenten van huurlijnen op wholesale-niveau
- markt van de bundelsegmenten van huurlijnen op wholesale-niveau.

Zoals uit de onderstaande figuur blijkt, is er heel wat interactie tussen die markten. Door die markten in een marktcluster "huurlijnen" bijeen te brengen, kunnen wij beter rekening houden met de specifieke eigenschappen en betrekkingen tussen die markten.

Figuur 1.4: Waardeketen van de markten van de cluster "Huurlijnen" » [bron: Analysys]

³¹ Aanbeveling van de Commissie betreffende relevante producten- en dienstenmarkten in de elektronischecommunicatiesector, 11 februari 2003.

1.6 Structuur van het document over de marktcluster "Huurlijnen"

Dit document is ingedeeld in drie hoofdstukken:

- markt van de minimumverzameling van retailhuurlijnen
- markt voor afgevend segmenten van huurlijnen op wholesale-niveau
- markt van de bundelsegmenten van huurlijnen op wholesale-niveau.

Elk van die hoofdstukken is onderverdeeld in drie gedeelten: definitie van de relevante markten, marktanalyse en ontwikkeling van gepaste correctiemaatregelen.

1.7 Raadplegingsprocedure

1.7.1 Nationale consultatie

Wettelijke basis

De nationale raadpleging is gebaseerd op artikel 6 van Richtlijn 2002/21/EG³²:

Behoudens in gevallen die onder de artikelen 7, lid 6, 20 of 21 vallen, zorgen de lidstaten ervoor dat de nationale regelgevende instanties die voornemens zijn maatregelen in overeenstemming met deze richtlijn of de bijzondere richtlijnen te nemen die aanzienlijke gevolgen voor de relevante markt hebben de belanghebbenden in staat stellen om binnen een redelijke termijn hun zienswijzen te geven op de ontwerpmaatregel. De nationale regelgevende instanties publiceren hun nationale raadplegingsprocedures. De lidstaten dragen zorg voor de oprichting van een enkel informatiepunt waar inzage verkregen kan worden in alle lopende raadplegingsprocedures. De resultaten van de raadpleging worden door de nationale regelgevende instanties openbaar gemaakt, behalve in geval van

³² Richtlijn 2002/21/EG van het Europees Parlement en de Raad inzake een gemeenschappelijk regelgevingskader voor elektronische-communicatienetwerken en -diensten (Kaderrichtlijn) Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen L108/33 van 24.4.2002

vertrouwelijke informatie overeenkomstig het communautair en nationaal recht betreffende zakelijke vertrouwelijkheid.

Ze wordt georganiseerd krachtens de artikelen 139 en 140 van de wet van 13 juni 2005:

Art. 139. Het Instituut kan voor de toepassing van deze wet een openbare raadpleging houden overeenkomstig artikel 14 van de wet van 17 januari 2003 met betrekking tot het statuut van de regulator van de Belgische post- en telecommunicatiesector.

Art. 140. Voorzover een ontwerpbeslissing van het Instituut aanzienlijke gevolgen zou kunnen hebben voor een relevante markt, organiseert het Instituut een voorafgaande openbare raadpleging met een maximale tijdsduur van twee maanden, met inachtneming van de regels inzake vertrouwelijkheid van de bedrijfsgegevens.

Alle inlichtingen in verband met aan de gang zijnde openbare raadplegingen worden bij het Instituut gecentraliseerd.

De resultaten van de openbare raadpleging worden openbaar gemaakt, met inachtneming van de regels inzake vertrouwelijkheid van de bedrijfsgegevens.

De Koning bepaalt, na advies van het Instituut, de nadere regels van de openbare raadpleging en van de bekendmaking van de resultaten ervan.

De nadere regels en de resultaten van de raadpleging

De nationale raadpleging met betrekking tot de markten voor huurlijnen is gelanceerd op 28 april 2006 en is afgesloten op 12 juni 2006.

De hieronder vermelde operatoren of groepen van operatoren hebben op de nationale raadpleging geantwoord:

- Belgacom
- BT
- FAC (Fixed Alternative Carriers)
- Mobistar
- Tele2 – Versatel

De samenvatting van hun opmerkingen is opgenomen in de bijlage.

In algemene termen heeft het BIPT na de nationale consultatie een aantal nuances en preciseringen in het document aangebracht. Die wijzigingen hebben vooral betrekking op de definities van de diensten: de verschillen tussen VPN's en retailhuurlijnen enerzijds en anderzijds tussen huurlijnen die op retailniveau worden verstrekt en die welke op wholesale-niveau worden geleverd, zijn verduidelijkt. Bovendien heeft het Instituut de verplichting tot gescheiden boekhouding geschrapt, die opgelegd was aan de operator met een sterke machtspositie op markt 7, omdat het van oordeel was dat die verplichting onevenredig was.

1.7.2 Het advies van de Raad voor de Mededinging

Wettelijke basis

Artikel 16, § 1, van Richtlijn 2002/21/EG³³ bepaalt dat met de mededingingsinstanties als volgt moet worden samengewerkt:

Zo spoedig mogelijk na de aanneming van de Aanbeveling of een bijwerking daarvan voeren de nationale regelgevende instanties, zoveel mogelijk met inachtneming van de richtsnoeren een analyse van de relevante markten uit. De

³³ Richtlijn 2002/21/EG van het Europees Parlement en de Raad inzake een gemeenschappelijk regelgevingskader voor elektronische-communicatienetwerken en -diensten (Kaderrichtlijn) Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen L108/33 van 24.4.2002

lidstaten zorgen ervoor dat deze analyse, in voorkomend geval, in samenwerking met de nationale mededingingsinstanties wordt uitgevoerd.

Deze bepaling is omgezet door artikel 55 van de wet van 13 juni 2005:

Art. 55. § 1. Overeenkomstig § 4 voert het Instituut minstens zo spoedig mogelijk na de aanneming van de Aanbeveling of een bijwerking daarvan een analyse van die relevante markten uit om te bepalen of zij daadwerkelijk concurrentieel zijn. De informatie-uitwisseling nodig voor die analyse gebeurt overeenkomstig artikel 137, § 2.

(...)

§ 4. Voor de beslissingen van het Instituut waarvoor naar deze paragraaf wordt verwezen pleegt het Instituut vooraf overleg met de Raad voor de Mededinging. De Raad voor de Mededinging geeft binnen 30 kalenderdagen, te rekenen vanaf de toezending van de ontwerpbeslissing door het Instituut, zijn advies. Zodra die termijn verstreken is, geldt het stilzwijgen van de Raad voor de Mededinging als goedkeuring van de voormelde ontwerpbeslissing.

§ 5. Het Instituut zendt zijn beslissingen waarvoor naar deze paragraaf wordt verwezen, vooraf aan de Raad voor de Mededinging, die binnen 30 kalenderdagen een bindend advies uitbrengt met betrekking tot de vraag of de beslissingen van het Instituut in overeenstemming zijn met de door het mededingingsrecht beoogde doelstellingen. Zodra die termijn verstreken is, geldt het stilzwijgen van de Raad voor de Mededinging als goedkeuring van de voormelde beslissing.

De nadere regels en de resultaten van de raadpleging

De Raad voor de Mededinging heeft op 14 november 2006 een advies uitgebracht over het ontwerpbesluit van het BIPT. Een kopie van het advies van de Raad voor de Mededinging alsook de opmerkingen van het BIPT als antwoord op dat advies zijn opgenomen in bijlage I.

De voornaamste opmerkingen hebben te maken met de afbakening van de markt met betrekking tot de Belgische wetgeving, de behandeling van de datanetwerkdiensten, de

rechtvaardiging van de correctiemaatregelen en de evenredigheid van de kosteloosheid van de migraties. Het ontwerpbesluit is op verschillende plaatsen gewijzigd om aan die opmerkingen tegemoet te komen.

1.7.3 De Europese raadpleging

Wettelijke basis

Artikel 7, § 3, van Richtlijn 2002/21/EG³⁴ bepaalt dat de Europese Commissie en de nationale regelgevende instanties als volgt moeten worden geconsulteerd:

3. Indien de nationale regelgevende instantie, naast de raadpleging als bedoeld in artikel 6, voornemens is een maatregel te nemen die:

a) valt onder de artikelen 15 of 16 van de onderhavige richtlijn, de artikelen 5 of 8 van Richtlijn 2002/19/EG (toegangsrichtlijn) of artikel 16 van Richtlijn 2002/22/EG (universeledienstrichtlijn); en

b) van aanzienlijke invloed is op de handel tussen de lidstaten, stelt zij de Commissie en de nationale regelgevende instanties in de andere lidstaten in kennis van de ontwerpmaatregel, tezamen met de motivering voor de maatregel, overeenkomstig artikel 5, lid 3, en stelt zij de Commissie en de andere nationale regelgevende autoriteiten daarvan in kennis.

Nationale regelgevende instanties en Commissie kunnen de betrokken nationale regelgevende instantie hun opmerkingen meedelen binnen maximaal één maand of binnen de in artikel 6 genoemde termijn indien deze langer is. De periode van één maand kan niet worden verlengd.

³⁴ Richtlijn 2002/21/EG van het Europees Parlement en de Raad inzake een gemeenschappelijk regelgevingskader voor elektronische-communicatienetwerken en -diensten (Kaderrichtlijn) Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen L108/33 van 24.4.2002

De nadere regels en de resultaten van de raadpleging

Het ontwerpbesluit betreffende de analyse van de markten van de cluster "huurlijnen" is op 5 december 2006 opgestuurd naar de Europese Commissie en de overige NRI's. Die marktanalyses zijn geregistreerd als de gevallen BE/2006/0551, BE/2006/0552 en BE/2006/0553. Op 14 december is aan het BIPT een verzoek om bijkomende inlichtingen gericht, waarop het BIPT op 19 december heeft geantwoord. De Europese Commissie heeft haar commentaar geleverd op 5 januari 2007. Die commentaar vormt een bijlage bij dit document.

De enige opmerking van de Europese Commissie heeft betrekking op het kostentoewijzingssysteem voor alle producten die deel uitmaken van markt 13. In zijn antwoord op het verzoek om bijkomende informatie had het BIPT geschreven dat dit systeem zou worden gedefinieerd en dat zes maanden na de aanneming van de uiteindelijke maatregelen voor die markt er een raadpleging zou moeten plaatsvinden over de methode voor het opstellen van een kostenmodel. Gelet op de relevantie van een kostentoewijzingssysteem heeft de Europese Commissie het BIPT verzocht om het tijdschema in te korten voor de uitwerking van de details van het kostentoewijzingssysteem en van de maatregelen ter uitvoering ervan. Het BIPT zal in de mate van het mogelijke rekening houden met die opmerking.

1.7.4 Eindredactie

Tijdens de eindredactie is bij het vergelijken van de Franse en Nederlandse versie gebleken dat figuur 2.15 in de Franse consultatieversies verkeerd was. Het corrigeren van deze grafiek verandert echter niets aan de vaststellingen en conclusies van de marktanalyse te meer daar er in de tekst uitgegaan was van de juiste gegevens.

2 Markt van de retailhuurlijnen

2.1 Definitie van de relevante markten

2.1.1 Aanbod op de retailmarkt

In dit gedeelte worden de voornaamste retailsaanbiedingen voor huurlijnen voorgesteld die als basis dienen voor de definitie en de analyse van de relevante markten.

Huurlijnen zijn vaste en toepassingsgerichte punt-tot-puntverbindingen die twee afzonderlijke locaties met elkaar verbinden. Ze kunnen worden gebruikt voor de transmissie van alle soorten gegevens. Er zijn twee hoofdtypen van huurlijnen:

- **Analoge huurlijnen:** weinig spelers bieden op de markt analoge huurlijnen aan (hoofdzakelijk Belgacom).
- **Digitale huurlijnen** worden aangeboden door talrijke operatoren zoals Belgacom, Colt, Telenet Solutions of Versatel. Ze zijn beschikbaar in een uitgebreid gamma van gewaarborgde bandbreedtes (van 64 kbit/s tot 2,5 Gbit/s met als tussenstappen 64 kbit/s, 2 Mbit/s, 34 Mbit/s en 140 Mbit/s). Digitale huurlijnen worden over het algemeen aangeboden met verschillende dienstkwaliteiten, zoals gewaarborgde niveaus van beschikbaarheid, kwaliteitscontrole, hulp bij de installatie...

Voornaamste retailsaanbiedingen

De operatoren die op de retailmarkt huurlijnen verstrekken, zijn hoofdzakelijk de gevestigde exploitant Belgacom en de alternatieve operatoren die een glasvezelinfrastructuur hebben aangelegd. Hieronder schetsen we de voornaamste aanbiedingen van die operatoren.

► *Huurlijnen van Belgacom*

Belgacom is de voornaamste operator die analoge huurlijnen aanbiedt. Belgacom biedt verschillende kwaliteitsniveaus van analoge huurlijnen:

- analoge lijnen M1020, M1025 en M1040, 2- en 4-draads, die aan de overeenstemmende ITU-normen voldoen
- galvanisch (2- en 4-draads): dergelijke lijnen worden over het algemeen gebruikt voor telemetrie³⁵
- telegrafisch: lijn met een zeer kleine bandbreedte
- radio (10 kHz en 15 kHz).

Belgacom biedt de verschillende snelheden van digitale lijnen aan:

- PDH-lijnen met snelheden van $n \times 64$ kbit/s (waarbij $n = 1$ tot 31), 2 Mbit/s, 34 Mbit/s en 140 Mbit/s
- gelijkwaardige circuits van het type SDH VC12, VC3 en VC4
- onder een afzonderlijke productbenaming BLES (Belgacom LAN Extension Solution), de SDH-circuits STM-n, Ethernet-familie en SAN-familie (de geografische beschikbaarheid daarvan is kleiner omdat die enkel verbonden is aan de glasvezel- en WDM-infrastructuur en niet aan de SDH-infrastructuur).

Voor al die (analoge en digitale) huurlijnen biedt Belgacom verschillende niveaus van dienstkwaliteit en verschillende beveiligingsniveaus aan.

³⁵ Galvanische lijnen zijn analoge huurlijnen tussen twee eindgebruikers binnen de zone van eenzelfde lokale abonneeschakelaar. Als ze dezelfde netwerkelementen, het koperpaar, gebruiken, maken galvanische huurlijnen gebruik van het volledige frequentiespectrum. Wat de afstand betreft, zijn galvanische lijnen alleen beschikbaar in het lokale netwerk aangezien de continuïteit van de koperen infrastructuur enkel nog op dat niveau bestaat.

► *Aanbod van huurlijnen door de alternatieve operatoren.*

De operatoren die aanwezig zijn op de retailmarkt voor huurlijnen, zijn: Brutélé (alleen in Brussel en Charleroi), BT Belgium, B-Telecom, Colt, Verizon, SOFICO/MET, Mobistar, Scarlet, Telenet en Versatel.

Alle aanbiedingen lijken op het aanbod van digitale lijnen van Belgacom vanaf 2 Mbit/s. Alleen Colt en Telenet bieden lijnen van $n \times 64$ kbit/s.

Tarieven van de retailhuurlijnen

Alleen de tarieven van Belgacom zijn openbaar beschikbaar. De huurlijntarieven van de alternatieve operatoren zijn niet openbaar en kunnen hieronder dus niet worden weergegeven.

► *Tarieven van de analoge huurlijnen van Belgacom*

De tarieven van de analoge huurlijnen zijn afhankelijk van de lengte van de huurlijn (er zijn 14 vastgelegde lengtes) en van de kwaliteit van de lijn (M1020, M1040, galvanisch...). In de tabel hieronder geven we een voorbeeld van de tarieven van Belgacom.

	<i>Lengte van de huurlijn</i>				
	<i>5km</i>	<i>10km</i>	<i>20km</i>	<i>50km</i>	<i>> 100km</i>
M1040, 2-draads	90.40	176.70	264.06	397.73	726.57
M1025, 2-draads	148.22	276.95	353.56	506.77	816.07
M1020, 2-draads	243.78	335.87	429.11	571.77	922.72
Galvanisch, type A en B, 2-draads	101.49	184.38	NA	NA	NA
Radio 10 kHz	114.35	169.99	261.85	710.87	1854.46
Gewone kwaliteit	90.66	185.34	NA	NA	NA

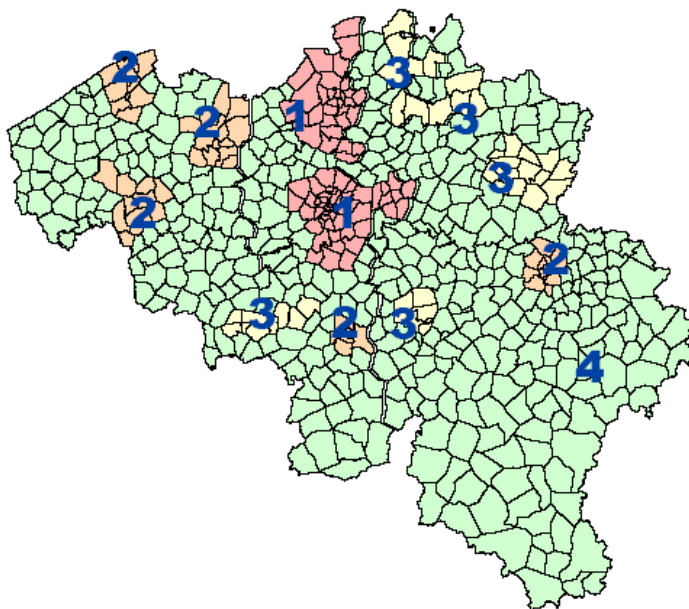
(NA : dienst niet beschikbaar voor die afstanden)

Figuur 2.1: *maandelijkse tarieven van de analoge huurlijnen van Belgacom (in EUR zonder belastingen) [bron: Belgacom, 2005]*

► *Tarieven van de digitale huurlijnen van Belgacom*

De tarieven van de digitale huurlijnen zijn afhankelijk van de lengte van de huurlijn, van de snelheid en van de zone waarin elk uiteinde van de huurlijn zich bevindt. Belgacom heeft vier zones vastgelegd³⁶:

- Zone 1: zone met zeer sterke economische activiteit
- Zone 2: zone met sterke economische activiteit
- Zone 3: zone met middelmatige economische activiteit
- Zone 4: zone met zwakke economische activiteit.

Figuur 2.2: grafische voorstelling van de tariefzones voor digitale huurlijnen van Belgacom
[bron: Belgacom, 2005]

³⁶ De economische concentratie van een geografische zone is door Belgacom gedefinieerd op basis van verschillende criteria zoals de dichtheid van de ondernemingen(zie volgend adres:
http://www.belgacom.be/enterprises/fr/isp/dynamic/product.jsp?dcrName=cds_leased_lines_tariff&detailPage=cds_leased_lines_tariffs_definition_zone).

De tarieven van Belgacom zijn in de zones met een sterkere "economische activiteit"³⁷ lager dan in de zones met een zwakkere "economische activiteit" (tot 25 % verschil). Die tarieven hangen ook af van de lengte van de huurlijn. Belgacom heeft vier afstandsintervallen vastgelegd: van 0 tot 5 km, van 5 tot 20 km, van 20 tot 50 km, meer dan 50 km. We geven een voorbeeld van tarieven binnen Zone 1 in Figuur 2.3 hieronder.

<i>Bandbreedte</i>	<i>Lengte van de huurlijn</i>			
	<i>0-5km</i>	<i>5-20km</i>	<i>20-50km</i>	<i>>50km</i>
64kbit/s	197.82	279.77	393.75	476.65
2Mbit/s	546.61	858.95	1431.59	2004.22
34Mbit/s	1691.87	3544.88	7975.97	9748.41
140Mbit/s	3253.60	6817.07	15 338.41	18 746.95

Figuur 2.3: *maandelijkse tarieven van de digitale huurlijnen van Belgacom (Zone 1 - in EUR zonder belastingen) [bron: Belgacom, 2005]*

De tarieven van de lijnen die onder de benaming BLES vallen, zijn niet openbaar. Al met al is de tariefstructuur van die lijnen erg verschillend omdat daarbij gebruik wordt gemaakt van een netwerkarchitectuur die niets gemeen heeft met die van de digitale huurlijnen van 64 kbit/s tot 140 Mbit/s.

Belgacom biedt ook kortingen op de huurlijnen aan op basis van de duur van het contract, de gekozen bandbreedte, maar ook op basis van het totale jaarbedrag van de factuur van de klant. Die kortingen worden in de onderstaande tabellen weergegeven. Die drie soorten kortingen worden vermenigvuldigd en worden geïllustreerd in de onderstaande tabellen. Ter aanvulling zijn er ook promotiekortingen in de vorm van tijdelijke aanbiedingen of van verminderingen die aan specifieke contracten gekoppeld zijn.

³⁷ Zie voetnoot 36

<i>Bandbreedte</i>	<i>Duur van het contract</i>				
	<i>1 jaar</i>	<i>2 jaar</i>	<i>3 jaar</i>	<i>4 jaar</i>	<i>5 jaar</i>
<i>n × 64kbit/s</i>	0%	3%	5%	6.5%	7.5%
<i>2Mbit/s</i>	0%	5%	7%	8.5%	9.5%
<i>34 en 140 Mbit/s</i>	0%	6%	9%	11%	12.5%

Figuur 2.4: *kortingen op de nationale digitale huurlijnen gekoppeld aan de duur van het contract [bron: website Belgacom, 2005]*

<i>Bedrag van de jaarlijkse factuur (in EUR excl. belastingen)</i>	<i>Bandbreedte</i>		
	<i>n × 64kbit/s</i>	<i>2Mbit/s</i>	<i>>2Mbit/s</i>
<i>0 – 123 945</i>	0%	0%	0%
<i>123 945 – 247 895</i>	0%	1%	3%
<i>247 895 – 371 840</i>	1%	2%	3%
<i>371 840 – 495 787</i>	1%	2%	4%
<i>495 787 – 991 574</i>	2%	3%	4%
<i>991 574 – 1 983 148</i>	3%	4%	5%
<i>1 983 148 – 2 974 722</i>	4%	5%	6%
<i>2 974 722 – 3 966 296</i>	4%	6%	7%
<i>> 3 966 296</i>	5%	6%	7%

Figuur 2.5: *kortingen op de nationale digitale huurlijnen gekoppeld aan het bedrag van de jaarlijkse factuur [bron: website Belgacom, 2005]*

2.1.2 Definitie van de productmarkt

In de aanbeveling betreffende de relevante markten van de Europese Commissie³⁸ wordt slechts één relevante retailmarkt voor huurlijnen geïdentificeerd: de minimumverzameling

³⁸ Aanbeveling van de Commissie betreffende relevante producten- en dienstenmarkten in de elektronische communicatiesector, 11 februari 2003.

van huurlijnen (Markt 7), die de gespecificeerde types van huurlijnen tot en met 2 Mbit/s omvat, zoals genoemd in artikel 18 en bijlage VII van de Universeledienstrichtlijn.³⁹

In het besluit van de Europese Commissie van 24 juli 2003 inzake het minimumpakket van huurlijnen worden de volgende retailhuurlijnen opgesomd⁴⁰:

- analoge huurlijnen
- digitale huurlijnen van 64 kbit/s tot 2048 kbit/s.

Om de grenzen van de relevante markt van de minimumverzameling van huurlijnen te bepalen, moeten de volgende vragen inzake substitueerbaarheid worden beantwoord:

- substitueerbaarheid tussen de retailhuurlijnen met verschillende snelheden
- substitueerbaarheid tussen analoge retailhuurlijnen en digitale retailhuurlijnen
- substitueerbaarheid tussen galvanische huurlijnen en analoge retailhuurlijnen
- substitueerbaarheid tussen retailhuurlijnen en andere datatransmissiediensten.

Substitueerbaarheid tussen de retailhuurlijnen met verschillende snelheden

In de aanbeveling betreffende de relevante markten wordt slechts één relevante retailmarkt voor huurlijnen geïdentificeerd: de minimumverzameling van huurlijnen, die de gespecificeerde types van huurlijnen tot en met 2 Mbit/s omvat. De Europese Commissie vond het onnodig om de retailmarkt uit te breiden tot capaciteiten van meer dan 2 Mbit/s omdat ze ervan uitging dat voor de bandbreedtes van meer dan 2 Mbit/s de correctiemaatregelen die worden aangenomen op het niveau van de wholesale-markten eventuele aantastingen van de vrije mededinging zouden voorkomen⁴¹. Het Instituut vindt dat die redenering ook toepasselijk is voor België. Rekening houdende met de aanleg van

³⁹ Richtlijn 2002/22/EG van het Europees Parlement en de Raad van 4 februari 2002 inzake de universele dienst en gebruiksrechten met betrekking tot elektronische-communicatienetwerken en -diensten (Universeledienstrichtlijn); PB nr. L 108/21 van 24/04/2002, PB L 108/51 van 24/04/2002, blz. 51.

⁴⁰ Besluit van de Commissie van 24 juli 2003 inzake het minimumpakket van huurlijnen met geharmoniseerde kenmerken en de bijbehorende normen als bedoeld in artikel 18 van de universeledienstrichtlijn (2003/548/EG).

⁴¹ Zie blz. 31 van de toelichting bij de aanbeveling over de relevante markten, op. cit.

nieuwe glasvezelinfrastructuren en met de technologische vernieuwing, is er in de levering van snelle huurlijnen (> 2 Mbit/s) immers een grotere mededingingsdynamiek dan in de levering van huurlijnen met een capaciteit tot en met 2 Mbit/s. Wat betreft de levering van snelle huurlijnen (> 2 Mbit/s), wil het Instituut bijgevolg geen relevante retailmarkt creëren en die markt niet ex ante reguleren. Het Instituut is namelijk van oordeel dat een regulering van de hogesnelheidsverbindingen de innovatie en technische vooruitgang zou afremmen, en dat de correctie maatregelen ingesteld op markt 13, specifiek de maatregelen inzake transparantie, gescheiden boekhouding en verbod op pricesqueeze, zouden moeten volstaan om de problemen te behandelen die worden vastgesteld in het "hogesnelheidsgedeelte" van de retailmarkt. In het deel van de retailmarkt tot en met 2 Mbit/s is de invloed van de innovatie minder aanwezig, omdat de markt stagneert en de aanbiedingen gebaseerd zijn op de koperen infrastructuur van de gevestigde exploitant Belgacom. Er moet dus voor dat deel van de markt een analyse van de retailmarkt worden verricht.

Verder gaat het Instituut dieper in op de substitueerbaarheid van de diverse aanbiedingen op de retailmarkt.

► *Substitueerbaarheid aan de vraagzijde*

Bekeken vanuit de karakteristieken van de producten zijn er verschillen tussen de huurlijnen tot en met 2 Mbit/s en de huurlijnen van meer dan 2 Mbit/s. Hoewel de twee soorten producten toepassingsgerichte capaciteiten zijn, met een gewaarborgde snelheid, van punt tot punt, en transparant in de keuze van de protocollen, zijn de aansluitingsinterfaces daarentegen niet dezelfde. Voor de snelheden boven 2 Mbit/s zijn de interfaces enkel beschikbaar op apparatuur met een duidelijk grotere capaciteit en hogere prijs.

Wat het gebruik betreft zal een kleine of middelgrote onderneming die de telefooneindtoestellen wil verbinden die op twee van zijn locaties gelegen zijn, niet noodzakelijk behoefte hebben aan een capaciteit van meer dan 2 Mbit/s. Daarentegen zal een grote onderneming of overheidsdienst die een vaste internetaansluiting voor tientallen gebruikers wil of die zijn verschillende lokale computernetwerken onderling wenst te verbinden, belangstelling hebben voor huurlijnen met een veel grotere snelheid.

Op het stuk van de tarieven stelt men grote prijsverschillen vast op grond van de snelheid, zoals geïllustreerd wordt in de voorstelling van de aanbiedingen.

Aan de vraagzijde is de substitueerbaarheid tussen de huurlijnen met verschillende snelheden onvoldoende om ervan uit te gaan dat alle snelheden tot dezelfde relevante markt behoren.

► *Substitueerbaarheid aan de aanbodzijde*

Hoewel huurlijnen met een snelheid van hoogstens 2 Mbit/s en huurlijnen met een snelheid boven 2 Mbit/s dezelfde trunkinfrastructuur gebruiken, wordt de afgifte van de huurlijnen met een snelheid van hoogstens 2 Mbit/s en boven 2 Mbit/s doorgaans op verschillende infrastructuren geleverd. Voor de huurlijnen met een snelheid boven 2 Mbit/s (snelheden die doorgaans bij 34 Mbit/s beginnen) wordt immers een glasvezelinfrastructuur gebruikt, terwijl de huurlijnen met een snelheid van hoogstens 2 Mbit/s kunnen worden verstrekt op aansluitnetten met een koperpaar.

Een operator die alleen huurlijnen met lage snelheid (een snelheid van ten hoogste 2 Mbit/s) zou verstrekken op basis van het koperpaar, zou verplicht zijn om in een glasvezelinfrastructuur voor toegang te investeren om zeer snelle huurlijnen te kunnen leveren. Een dergelijke beslissing zou grote investeringen en lange uitvoeringstermijnen (administratieve vergunningen, werkzaamheden van burgerlijke bouwkunde) impliceren die beletten dat het aanbod op korte termijn in de plaats kan komen. Bovendien kan de beslissing om een toegang in glasvezel tot stand te brengen slechts geleidelijk worden genomen, in gebieden waar al een collectienetwerk in glasvezel bestaat.

Bij een kleine, maar significante en duurzame verhoging van de prijs van de huurlijnen van meer dan 2 Mbit/s, zou een operator van huurlijnen tot en met 2 Mbit/s niet in staat zijn op korte termijn de markt van de zeer snelle huurlijnen te betreden.

Aan de aanbodzijde is de substitueerbaarheid tussen de huurlijnen tot en met 2 Mbit/s en de snellere huurlijnen dus onvoldoende om ze in dezelfde relevante markt op te nemen.

Bovendien wordt de levering van huurlijnen tot en met 2 Mbit/s en van meer dan 2 Mbit/s gekenmerkt door een concurrentieomgeving die duidelijk verschillend is. Belgacom heeft immers in de eerste helft van 2005 een marktaandeel (in aantal lijnen en in waarde) van meer dan 50 % inzake levering van de lijnen met een snelheid die strikt lager is dan 2 Mbit/s, maar ook inzake levering van de huurlijnen met een snelheid van 2 Mbit/s. Daarentegen bedraagt het marktaandeel van Belgacom inzake levering van de huurlijnen met een snelheid die strikt hoger is dan 2 Mbit/s minder dan 30 %, zowel in waarde als in aantal lijnen. De verschillen in marktaandeel bevestigen tevens een demarcatielijn tussen de markt voor retailhuurlijnen tot en met 2 Mbit/s en de hogere snelheden.

► *Besluit*

De huurlijnen tot en met 2 Mbit/s kunnen worden opgenomen in dezelfde relevante markt. Daarentegen kunnen huurlijnen tot en met 2 Mbit/s en huurlijnen van meer dan 2 Mbit/s niet worden opgenomen in eenzelfde relevante productenmarkt.

Substitueerbaarheid tussen analoge huurlijnen en digitale huurlijnen

► *Substitueerbaarheid aan de vraagzijde*

Qua karakteristieken zijn analoge en digitale huurlijnen allebei toepassingsgerichte lijnen, van punt tot punt, transparant en zijn de aansluitingsinterfaces beschikbaar op dezelfde eindapparatuur.

Wat het gebruik betreft, kunnen analoge huurlijnen en digitale huurlijnen met een gelijkwaardige snelheid allebei worden gebruikt voor spraakoproepen en voor datatransmissie. Datatransmissie via digitale lijnen maakt het echter mogelijk om hogere pieksnelheden te halen en biedt een betere dienstkwaliteit. Het gebruik van digitale huurlijnen door de klanten kan dus gevarieerder zijn dan het gebruik door de klanten van analoge lijnen.

Op het stuk van tarieven zijn er zelfs bij een gelijkwaardige snelheid aanzienlijke verschillen tussen analoge en digitale huurlijnen, waarbij die laatste duurder zijn.⁴²

Het is dus waarschijnlijk dat een kleine maar significante en duurzame verhoging van de prijzen van digitale huurlijnen niet ertoe zou leiden dat een groot aantal gebruikers van dat soort lijnen overstapt naar analoge huurlijnen (grotere capaciteit van de digitale lijn). Zo'n verhoging voor analoge huurlijnen zou daarentegen wel een factor kunnen zijn die meespeelt in de versnelling van de bestaande migratie naar digitale huurlijnen.

Aan de vraagzijde is de substitueerbaarheid tussen analoge huurlijnen en digitale huurlijnen met een snelheid tot 2 Mbit/s dus niet voldoende om ze in dezelfde relevante markt op te nemen.

► *Substitueerbaarheid aan de aanbodzijde*

Met uitzondering van modemeindapparatuur maken analoge en digitale huurlijnen met lage snelheid gebruik van dezelfde netwerkelementen, het koperpaar en de PDH-infrastructuur. Een leverancier van analoge huurlijnen die digitale huurlijnen van minder dan 2 Mbit/s zou willen leveren, zou dus niet geconfronteerd worden met grote investeringen, waarbij het omgekeerde ook waar is.

Aan de aanbodzijde is de substitueerbaarheid tussen analoge en digitale huurlijnen tot en met 2 Mbit/s voldoende om ze in dezelfde relevante markt op te nemen.

► *Besluit*

Het BIPT vindt dat analoge en digitale huurlijnen tot en met 2 Mbit/s deel uitmaken van dezelfde relevante markt.

⁴² Zie de figuren in deel 2.4.1 van dit document.

Substitueerbaarheid tussen galvanische huurlijnen en analoge retailhuurlijnen

► *Substitueerbaarheid aan de vraagzijde*

Galvanische lijnen zijn analoge huurlijnen tussen twee eindgebruikers binnen de zone van eenzelfde lokale abonneeschakelaar en zijn over het algemeen alleen beschikbaar voor afstanden van minder dan 10 km. Hoewel galvanische en analoge lijnen dezelfde netwerkelementen gebruiken (met name het koperpaar) gebruiken alleen galvanische huurlijnen het volledige frequentiespectrum.

Een gebruiker van een "traditionele" analoge huurlijn met een afstand van minder dan 10 km zou een analoge galvanische huurlijn kunnen gebruiken, maar het omgekeerde is niet mogelijk, omdat alle frequenties nodig kunnen zijn voor de gebruikers van galvanische huurlijnen (bijvoorbeeld gebruik van telemetrie).

Aan de vraagzijde is de substitueerbaarheid tussen analoge huurlijnen en galvanische huurlijnen dus onvoldoende om die in dezelfde relevante markt op te nemen.

► *Substitueerbaarheid aan de aanbodzijde*

Analoge en galvanische huurlijnen gebruiken in essentie dezelfde infrastructuur, die van het koperpaar. Een operator die alleen galvanische huurlijnen zou leveren, zou op korte termijn en zonder grote investeringen klassieke analoge lijnen kunnen verstrekken en vice versa. De facto is de enige leverancier van galvanische huurlijnen Belgacom, dat ook de enige belangrijke leverancier van analoge huurlijnen is.

Aan de aanbodzijde is de substitueerbaarheid tussen analoge huurlijnen en galvanische huurlijnen dus voldoende om ze in dezelfde relevante markt op te nemen.

► *Besluit*

Het BIPT vindt dat analoge huurlijnen en galvanische huurlijnen deel uitmaken van dezelfde relevante productenmarkt.

Substitueerbaarheid tussen retailhuurlijnen en datanetwerkdiensten

► *Substitueerbaarheid aan de vraagzijde*

De operatoren in België die gespecialiseerd zijn op de professionele markt leveren verschillende soorten van datanetwerkdiensten die zich onderscheiden van de huurlijnen in termen van gebruik en functie. Men kan de SDSL-diensten, de VPN-diensten (virtueel privénetwerk), de internettoegangsdiensten of nog de *switched* Ethernet- of VLAN-diensten vermelden.

Een huurlijn bestaat aan elk uiteinde uit lokale segmenten om de CPE (Customer Premise Equipment) aan te sluiten op het MDF (Main Distribution Frame) of op het ODF (Optical Distribution Frame) en uit een transmissiecapaciteit tussen die MDF's/ODF's. De Belgische wet beschrijft die capaciteit als transparant, wat wil zeggen dat ze te allen tijde beschikbaar moet zijn en onafhankelijk zijn van het protocol dat door de CPE's wordt gebruikt.

Het BIPT herinnert overigens aan het OSI-model:

- laag 1 (fysieke laag) definieert de toegangsinterfaces, zoals G.703 of Ethernet RJ45; bij uitbreiding voegen sommigen de fysieke drager zelf daaraan toe, die in feite niet in het model is opgenomen ;
- laag 2 (datalinklaag) beheert de transmissie tussen 2 naburige switches;
- laag 3 (netwerklaag) beheert de eind-tot-eindverbinding tussen de interfaces voor aansluiting op de switches.

Het onderscheid tussen de lagen 2 en 3 is dus volkomen duidelijk. Er kunnen daarentegen meer problemen zijn om sommige diensten te onderscheiden die worden verstrekt door elk van de lagen. Die moeilijkheid komt van het PVP/PVC (Permanent Virtual Path en Permanent Virtual Circuit), die diensten zijn van laag 3 (ze worden beheerd door switches

die de apparatuur zijn van laag 3) maar die – gelet op de uiteinden – de indruk geven dat ze van laag 2 zijn, omdat er geen oproep hoeft te worden verricht om een verbinding tot stand te brengen. Toch zijn het onbetwistbaar diensten van laag 3 omdat de routing op dynamische wijze wordt uitgevoerd door switches indien de lijnen verbroken zijn. Bij de diensten van laag 2 zijn de herroutheringen in geval van verbreking van de lijnen, vooraf vastgelegde herroutheringen.

Wat de objectieve karakteristieken betreft, bieden de huurlijnen een toepassingsgerichte, transparante transmissiecapaciteit tussen twee punten met een gewaarborgde snelheid. Internettoegangsdiensten hebben gewoonlijk al die karakteristieken niet. Andere datanetwerkdiensten hebben ofwel de ene of de andere karakteristiek maar gewoonlijk niet allemaal. Zo kunnen de VPN-, SDSL- of *switched* Ethernet-diensten worden geconfigureerd om een transmissiecapaciteit van punt tot punt te verstrekken. In tegenstelling tot huurlijnen bieden VPN-diensten echter niet systematisch een gewaarborgde snelheid⁴³. Huurlijnen bieden immers intrinsiek een vaste capaciteit. VPN-diensten bieden van hun kant slechts een beperkte gewaarborgde capaciteit (tot 99,xxx %), en het bereiken van die doelstelling is niet afhankelijk van de toegepaste technologie, maar van de knowhow van de operator. Zo ook kan een SDSL-dienst maar een gewaarborgde snelheid bieden tot 2 Mbit/s, en biedt die geen toepassingsgerichte capaciteit. De snelheden die met Ethernetdiensten mogelijk zijn, liggen heel wat hoger dan die van huurlijnen tot en met 2 Mbit/s. Bovendien is de dienstverlening niet systematisch gewaarborgd zoals bij huurlijnen. Hoewel ze niet noodzakelijk alle kenmerken van huurlijnen vertonen, bieden die datadiensten gewoonlijk extra functies waarover de huurlijndienst niet beschikt. Datatransmissiediensten zoals VPN-diensten kunnen trouwens gebruikmaken van huurlijnen, waaraan netwerkoplossingen worden toegevoegd. In de ogen van de eindgebruiker wordt een VPN doorgaans niet met een huurlijn vergeleken, maar met een privénetwerk dat door de gebruiker aangelegd en beheerd wordt, waarvan een van de bestanddelen zal worden gevormd door een of meer huurlijnen. Een huurlijn is volkomen transparant terwijl VPN's tot het gebruik van een protocol verplichten. Bovendien hangt de responstijd van een huurlijn alleen af van zijn transmissietijd, terwijl de responstijd van een VPN ook afhankelijk is van het buffergeheugen in de knooppunten van het netwerk van de operator. Sommige toepassingen zijn bijgevolg niet verenigbaar met de responstijden van

⁴³ Het BIPT geeft toe dat er nog randgevallen zijn waarbij de gebruikers van huurlijnen zouden kunnen kijken naar een aanbod van een VPN-dienst met een botsingsfrequentie van 1 voor 1.

de VPN's. Het BIPT vindt dus dat er geen parallelisme bestaat tussen de karakteristieken van retailhuurlijnen tot 2 Mbit/s en datanetwerkdiensten.

Retailhuurlijnen en datanetwerkdiensten worden door de gebruikers op verschillende manier gebruikt. Gebruikers van huurlijnen beschikken doorgaans over een grotere autonomie in het netwerkbeheer dan de gebruikers van datanetwerkdiensten, die dan weer meer geavanceerde netwerkoplossingen integreren. Bovendien maken de snelheden die met sommige diensten kunnen worden gehaald, met name diegene die gebruikmaken van het Ethernetprotocol, een gevarieerder gebruik mogelijk dan met retailhuurlijnen tot 2 Mbit/s.

De datanetwerkdiensten zijn diensten die zich pas onlangs hebben uitgebreid met de nieuwe protocollen. Dankzij hun lage prijzen konden zij voldoen aan de behoeften waarvoor geen transparantie nodig was, waarbij stilaan als gebruikers van de huurlijnen alleen de toepassingen werden overgelaten waarvoor de transparantie absoluut noodzakelijk was. Wij zijn dus gekomen tot twee aparte diensten die aan onderscheiden behoeften voldoen. Het feit dat er vroeger maar één markt bestond (die van de huurlijnen, omdat de datanetwerken niet bestonden) rechtvaardigt niet het feit dat die eenheid vandaag nog behouden blijft, omdat er tegenwoordig een specifieke vraag bestaat naar huurlijnen waaraan de nochtans goedkopere datanetwerkdiensten niet kunnen voldoen.

Aan de vraagzijde is de substitueerbaarheid tussen huurlijnen van minder dan 2 Mbit/s en datanetwerkdiensten onvoldoende om ze in dezelfde relevante markt op te nemen. Het Instituut benadrukt echter dat het onderscheid tussen huurlijn en datanetwerkdienst niet op een technologisch criterium berust, maar eerder op een functioneel criterium. Elke datatransmissiedienst die tussen twee punten transparante transmissiecapaciteit verstrekt met een gewaarborgde snelheid (bijvoorbeeld de emulatie van AAL1-circuits van ATM-netwerken), zal als een huurlijn worden beschouwd, ongeacht de toegepaste technologie (ATM, Frame Relay, IP/MPLS, Ethernet, ...)

► *Substitueerbaarheid aan de aanbodzijde*

Bij een kleine maar significante en duurzame verhoging van de prijzen van de retailhuurlijnen, zou een leverancier van datanetwerkdiensten van het VPN-, VLAN- of ander type niet noodzakelijk in staat zijn om op korte termijn huurlijndiensten te verstrekken.

Indien hij over een eigen infrastructuur beschikt en datanetwerkdiensten van het VPN-, VLAN- of ander type verstrekt, zou een operator waarschijnlijk op korte termijn de markt van de retailhuurlijnen kunnen betreden, voor zover de SDH-uitrusting die nodig is voor de levering van huurlijnen al voorhanden is.

Indien echter de leveranciers van diensten van het VPN-type voor de levering van hun diensten gebruikmaken van huurlijnen die bij derde operatoren worden gekocht, zouden zij moeilijk een concurrentiële druk kunnen uitoefenen op de leverancier van retailhuurlijnen⁴⁴. Evenzo zou een leverancier van SDSL-diensten die steunt op het gebruik van een aanbod inzake toegang tot SDSL-bitstream moeilijk op korte termijn de markt van de retailhuurlijnen kunnen betreden. Hij zou namelijk zijn toegangsakkoorden met de gevestigde exploitant moeten wijzigen om de migratie te regelen van het aanbod inzake toegang tot binair debiet naar de toegang tot *half links*, met het oog op de levering van retailhuurlijnen.

Aan de aanbodzijde is de substitueerbaarheid tussen de retailhuurlijnen en de datanetwerkdiensten onvoldoende om ze in dezelfde relevante markt op te nemen.

► *Besluit*

Het BIPT vindt dat de huurlijnen tot en met 2 Mbit/s en de datanetwerkdiensten zoals VPN's onvoldoende onderling uitwisselbaar zijn om ze in dezelfde relevante productenmarkt op te nemen.

2.1.3 Definitie van de relevante geografische markt

Aan de vraagzijde kan een huurlijn tussen het hoofdkantoor van een onderneming in een stad A en de dochteronderneming in een stad B natuurlijk niet de plaats innemen van een huurlijn tussen het hoofdkantoor en een dochteronderneming die in een stad C gelegen is. Het gebruik van de substitueerbaarheid als het enige criterium om de omvang van de relevante geografische markt van de retailhuurlijnen te bepalen, zou leiden tot een te sterk doorgedreven segmentering van de markt, met eventueel een geografische markt per traject.

⁴⁴ Bij een kleine, maar significante en duurzame verhoging van de prijzen van de retailhuurlijnen, zouden de datatransmissiediensten die op retailhuurlijnen steunen, ook het voorwerp kunnen uitmaken van een gelijkwaardige tariefverhoging.

Het BIPT stelt vast dat de leveranciers van retailhuurlijnen prijzen voorstellen die gedifferentieerd zijn naar gelang van de streek die door de verbinding wordt bediend. Die prijsverschillen, die in het voordeel zijn van zones met een zeer sterke activiteit, weerspiegelen hoofdzakelijk de lagere kosten voor de aanleg van infrastructuur in een zone waar de investeringen rendabel zullen worden gemaakt door een grotere activiteit. Ze wijzen niet noodzakelijk op specifieke eigenschappen van de mededingingsvoorwaarden in wel afgebakende geografische gebieden. Daarenboven zou een dergelijke segmentering op praktische problemen stoten, zowel op het niveau van de verzameling van gegevens als op het stuk van de uitvoering van het besluit. Bovendien heeft de voornaamste leverancier van huurlijnen in België, Belgacom, een nationale dekking en tariefstrategie⁴⁵ en is dit de referentieoperator voor de positionering van de alternatieve operatoren. Ook al zijn er verschillende tarieven, afhankelijk van de geografische locatie van de uiteinden van de lijnen, is het BIPT daarom van mening dat de mededingingsdynamiek voldoende homogeen om te besluiten tot de nationale segmentering over het hele Belgische grondgebied.

2.1.4 Besluit

Het BIPT vindt dat de relevante markt de nationale markt van de minimumverzameling van huurlijnen (de gespecificeerde types van huurlijnen tot en met 2Mbit/s) is.

Die definitie stemt overeen met wat de meerderheid van de NRI's in de andere lidstaten van de Europese Gemeenschap hebben besloten, zoals te zien is in de onderstaande tabel. Daarin zijn de definities opgenomen van relevante markt 7 van de NRI's die begin oktober 2006 de Europese raadpleging achter de rug hadden.

⁴⁵ zelfs wanneer, zoals vroeger uitgelegd, het niveau van tarifiering niet op het hele grondgebied identiek is.

Land	Geval	Maximale capaciteit inbegrepen.	Opmerkingen
Oostenrijk	AT/2004/0097	2 Mbits	omvat huurlijnen tot 2 Mbit/s en de niet aangesloten dubbele koperdraad
Tsjechië	CZ/2006/0447	2 Mbits	
Denemarken	DK/2005/0177	2 Mbits	
Spanje	ES/2006/0352	2 Mbits	
Finland	FI/2004/0079	2 Mbits	
Frankrijk	FR/2006/0415	> 2 Mbits	minimumverzameling en overige huurlijnen <= 2 Mbits, LL > 2 Mbits, LL met alternatieve interfaces
Hongarije	HU/2005/0167	2 Mbits	
Ierland	IE/2005/0137	2 Mbits	niet beperkt tot toepassingsgerichte capaciteit
Ierland	IE/2005/0138	> 2 Mbits	doelstelling: annulatie van een verplichting die voordien bestond
Italië	IT/2006/0371	2 Mbits	
Litouwen	LT/2006/0429	2 Mbits	omvat ook de op SDSL gebaseerde datatransmissiediensten
Malta	MT/2006/0373	2 Mbits	omvat ook de internationale huurlijnen
Nederland	NL/2005/0279	> 2 Mbits	markt verdeeld in 6 submarkten: analoge, digitale < & = & > 2 Mbits en 2 datacommunicatiediensten
Portugal	PT/2005/0155	2 Mbits	de symmetrische xDSL-technologieën met een capaciteit <= 2 Mbits zijn aanvaardbare vervangmiddelen voor traditionele huurlijnen
Zweden	SE/2004/0048	2 Mbits	
Slovenië	SI/2005/0240	2 Mbits	
Slovakije	SK/2006/0463	2 Mbits	
Verenigd Koninkrijk	UK/2003/0035	8 Mbits	geografische markt: het Verenigd Koninkrijk behalve de streek rond Hull
Verenigd Koninkrijk	UK/2003/0036	8 Mbits	geografische markt: streek rond Hull

Hoewel verschillende NRI's de definitie van markt 7 hebben verruimd tot buiten de minimumverzameling als bedoeld in artikel 18 en bijlage VII bij de Universeledienstrichtlijn, hebben slechts 3 NRI's huurlijnen met een snelheid van meer dan 2 Mbit/s erin opgenomen. De Ierse NRI heeft een extra retailmarkt gedefinieerd om de bestaande verplichtingen die uit het oude kader waren overgenomen, te kunnen afschaffen. Twee NRI's, namelijk de ARCEP en OFCOM, hebben de definitie van markt 7 verruimd.

Alleen OPTA heeft bovendien submarkten gedefinieerd die beperkter zijn dan de markt die in de aanbeveling is gedefinieerd, namelijk een relevante markt voor analoge huurlijnen, een markt voor huurlijnen tot 2 Mbits en een markt voor huurlijnen van 2 Mbits.

2.2 Marktanalyse en identificatie van de operatoren met een sterke machtspositie

2.2.1 Voornaamste factoren die de markt structureren

Voornaamste operatoren op de markt

De voornaamste operatoren die actief zijn op de markt voor huurlijnen met lage snelheid (snelheid tot en met 2 Mbit/s) zijn Belgacom, Colt, Verizon, Telenet en Versatel. Zoals beschreven in het deel over de definitie van de markten, bieden de alternatieve operatoren in hoofdzaak digitale huurlijnen met snelheden van 2 Mbit/s of meer.

Belgacom is de enige operator die over het hele nationale grondgebied huurlijnen aanbiedt.

Telenet is de voornaamste alternatieve operator met een eigen netwerk van ongeveer 10.000 km dat de 51 voornaamste steden in Vlaanderen verbindt, met daarbij nog een netwerk dat uit gehuurde glasvezel bestaat en dat een deel van Brussel bestrijkt en nagenoeg alle zonecentra van Belgacom in Wallonië verbindt.

BT heeft een netwerk, hoofdzakelijk van glasvezel, ontwikkeld in de streek van Brussel en van Antwerpen.

Colt heeft voornamelijk drie grootstedelijke netwerklussen aangelegd rond de steden Brussel, Antwerpen en Gent, alsook een trunknetwerk in glasvezel dat gelijkwaardig is aan een deel van de express ring van Belgacom.

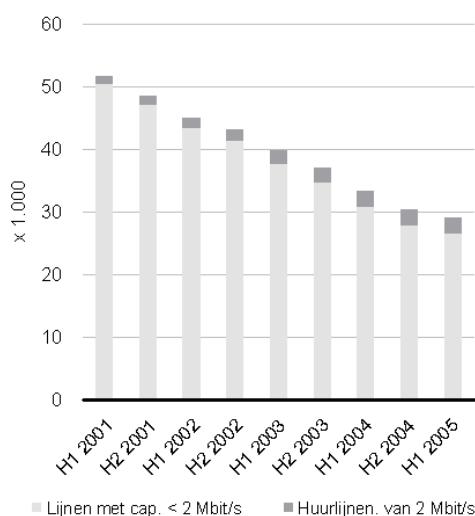
Verizon en Versatel hebben een eigen netwerk aangelegd in de streek van Brussel en van Antwerpen, alsook een trunknetwerk in glasvezel dat gelijkwaardig is aan het niveau van de express ring van Belgacom.

Marktomvang, marktaandeelen

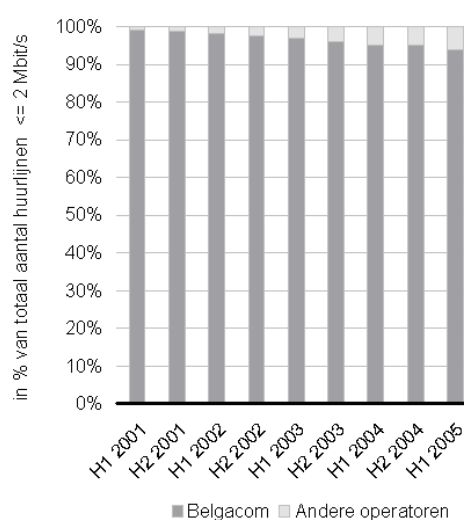
In volume is de retailmarkt voor (digitale en analoge) huurlijnen met lage snelheid geslonken van 51.700 lijnen in het eerste semester van 2001 tot 29.100 lijnen in het eerste semester van 2005.

Die daling vertegenwoordigt een gemiddelde halfjaarlijkse afname van ongeveer 6,9 % in volume in die periode en is het resultaat van twee verschillende tendensen: een daling van het aantal huurlijnen met een snelheid strikt onder de 2 Mbit/s van ongeveer 7,7 % per semester gemiddeld tussen de eerste helft van 2001 en de eerste helft van 2005, en een toename van het aantal lijnen van 2 Mbit/s van gemiddeld ongeveer 8,3 % per semester gedurende diezelfde periode.

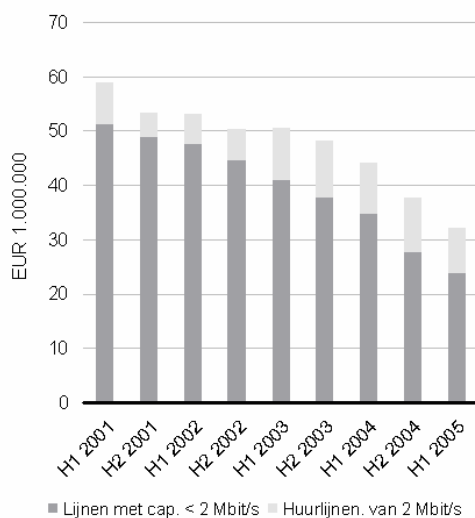
De volgende grafieken illustreren die ontwikkelingen.

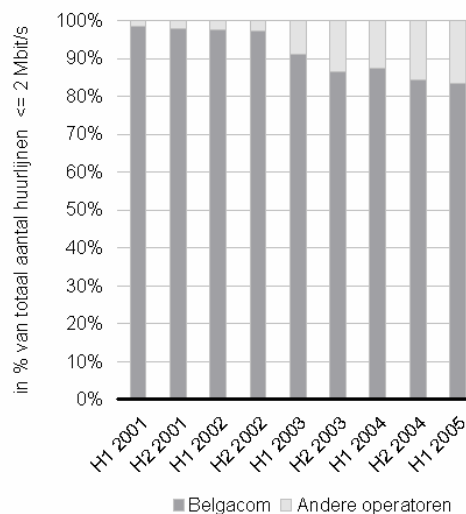
Figuur 2.6: ontwikkeling van het aantal huurlijnen met lage snelheid (bron: Analysys, BIPT, gegevens van operatoren, 2005)

Figuur 2.7: marktaandeel in volume van Belgacom op de markt voor huurlijnen met lage snelheid (bron: Analysys, BIPT, gegevens van operatoren, 2005)

Figuur 2.8: ontwikkeling van de inkomsten uit huurlijnen met lage snelheid (bron: Analysys, BIPT, gegevens van operatoren, 2005)

Figuur 2.9: marktaandeel in waarde van Belgacom op de markt voor huurlijnen met lage snelheid (bron: Analysys, BIPT, gegevens van operatoren, 2005)

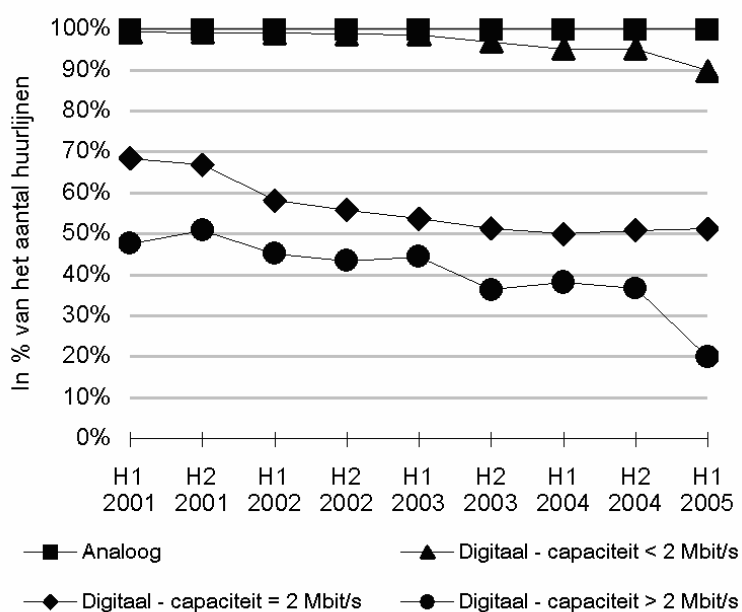
In termen van marktaandelen zijn in de tabel hieronder de marktaandelen van Belgacom te zien, in volume en in waarde, van de huurlijnen met een snelheid die strikt lager is dan 2 Mbit/s, van 2 Mbit/s en met een snelheid die strikt hoger is dan 2 Mbit/s voor het eerste semester van 2005.

Type	Analoog	Digitaal < 2 Mbit/s	Digitaal 2 Mbit/s	Alle types ≤ 2 Mbit/s	Digitaal > 2 Mbit/s
Marktaandeel in volume	100%	90%	51%	94%	20%
Marktaandeel in waarde	100%	87%	56%	83%	25%

Figuur 2.10: marktaandeel in volume en in waarde van Belgacom op de markt voor huurlijnen (bron: Analysys, BIPT, gegevens van operatoren, 2005)

Het BIPT merkt aldus op dat Belgacom in de eerste helft van 2005 heel wat hogere marktaandelen heeft voor de huurlijnen met een snelheid strikt onder 2 Mbit/s en van 2 Mbit/s, dan voor de huurlijnen met een snelheid die strikt hoger is dan 2 Mbit/s.

Zoals overigens wordt geïllustreerd in Figuur 2.11 hieronder, was de neerwaartse ontwikkeling van die marktaandelen tussen de eerste helft van 2001 en de eerste helft van 2005 veel sterker voor de huurlijnen met een snelheid die strikt hoger is dan 2 Mbit/s dan voor de huurlijnen van 2 Mbit/s of de digitale huurlijnen met een snelheid strikt onder 2 Mbit/s.

Figuur 2.11:
marktaandelen in
volume van
Belgacom op de
markt voor
huurlijnen (bron:
Analysis, BIPT,
gegevens van
operatoren, 2005)

Bovendien stelt het BIPT verschillen vast qua ontwikkeling tussen digitale en analoge huurlijnen met lage snelheid:

- analoge huurlijnen zijn diensten met een zekere maturiteit; de afname ervan in volume bedraagt ongeveer 6,1 % per semester tussen het eerste semester van 2001 en het eerste semester van 2005. Belgacom is de enige leverancier voor dat soort huurlijnen.
- bij digitale huurlijnen bedraagt de gemiddelde afname in volume eveneens ongeveer 9 % per semester in dezelfde periode. Voor die huurlijnen is de concurrentie toegenomen aangezien het aandeel in waarde van die lijnen die door Belgacom worden geleverd, verminderd is van 98 % in het eerste semester van 2001 tot 83 % in het eerste semester van 2005.

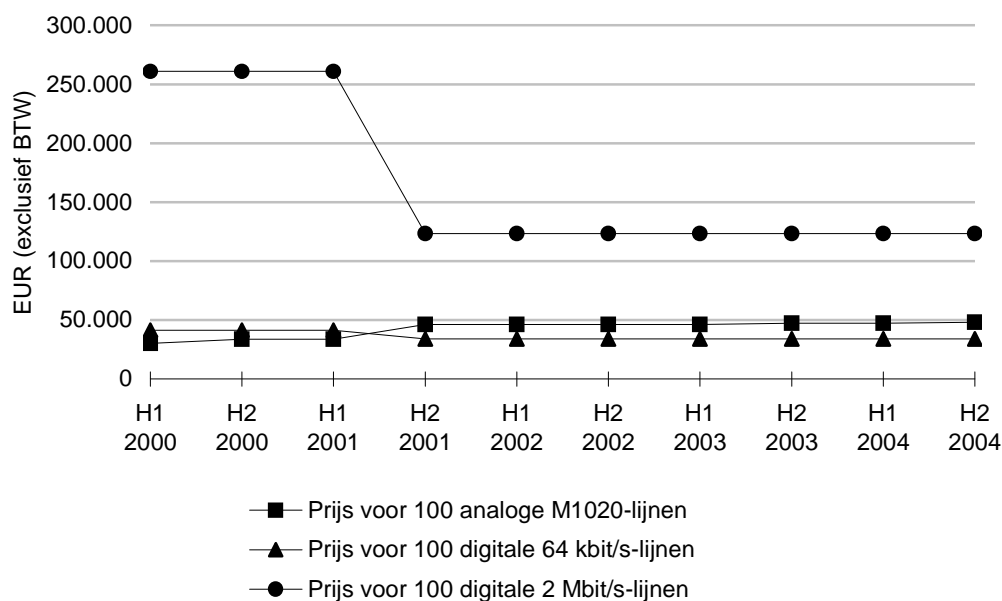
De algemene daling van het aantal retailhuurlijnen met een lage snelheid betekent dat het voor de alternatieve operatoren zeer moeilijk zal zijn om hun marktaandeel te verhogen, omdat ze dat alleen kunnen doen door de bestaande klanten aan te trekken van Belgacom, dat op die markt een marktaandeel heeft van 94,0 % in volume en 83,3 % in waarde in het eerste semester van 2005.

Belgacom heeft op de retailmarkt voor huurlijnen met lage snelheid marktaandelen die weliswaar dalen maar toch nog 83,3 % in waarde en 94,0 % in volume bedragen in de eerste helft van 2005. Tot besluit vindt het BIPT overeenkomstig de beschikkingenpraktijk van de Europese Commissie en de jurisprudentie van het Hof van Justitie dat er een sterk vermoeden bestaat over de sterke machtspositie van Belgacom op de retailmarkt voor huurlijnen met lage snelheid.

Dynamiek van de markt

In de onderstaande grafiek wordt de ontwikkeling geïllustreerd van de prijs van een gemiddelde korf van 100 huurlijnen van Belgacom⁴⁶. Men stelt vast dat de tarieven van de digitale lijnen van Belgacom gedaald zijn in het tweede semester van 2001 (18 % gemiddeld voor de digitale lijnen met een snelheid van 64 kbit/s en gemiddeld 53 % voor de digitale huurlijnen met een snelheid van 2 Mbit/s). De tarieven van analoge huurlijnen zijn daarentegen per semester gemiddeld met 5 % gestegen tussen de eerste helft van 2000 en de tweede helft van 2004.

⁴⁶ Overeenkomstig de Teligen-methode, samengesteld uit 42 lijnen van 2 km binnen Brussel, 16 lijnen die Brussel met Roosdaal verbinden, 16 lijnen die Brussel met Ath verbinden, 21 lijnen die Brussel met Ieper verbinden, en 5 lijnen die Antwerpen met Aarlen verbinden.

Figuur 2.12: ontwikkeling van de tarieven van de analoge en digitale huurlijnen van Belgacom [bron: Analysys, BIPT, Belgacom, 2005]

Zoals in de onderstaande tabel wordt voorgesteld, tonen internationale benchmarks aan dat de tarieven van Belgacom boven het gemiddelde liggen van de 25 landen van de Europese Unie wat de digitale lijnen met een snelheid van 64 kbit/s betreft, maar daarentegen overeenstemmen met het Europese gemiddelde voor de digitale huurlijnen met een snelheid van 2 Mbit/s.

Tarieven van de huurlijnen van de gevestigde exploitanten (EUR, zonder belastingen, per jaar)	64kbit/s -2km	2Mbit/s -2km
Belgacom (Zone 1 – intra zone)	2261	6247
Belgacom (Zone 4 – intra zone)	2521	6965
Europees gemiddelde	1992	6947
Afwijking ten opzichte van het Europese gemiddelde (Zone 1)	+13%	-10%
Afwijking ten opzichte van het Europese gemiddelde (Zone 4)	+27%	0%

Figuur 2.13: vergelijking van de tarieven van de huurlijnen van Belgacom met het Europese gemiddelde [bron: Belgacom, European Electronic Communications Regulation and Markets 2004, Analysys, 2005]

Anderzijds tonen de inlichtingen die de alternatieve operatoren ons hebben verstrekt (vertrouwelijke informatie) aan dat de alternatieve operatoren qua prijs competitief zijn ten opzichte van de aanbiedingen van Belgacom, met name voor de levering van huurlijnen van 2 Mbit/s. Toch zijn ze er desondanks tot nu toe niet in geslaagd om hun marktaandeel aanzienlijk te verhogen.

Wat de niet-tarifaire elementen betreft, zoals de kwaliteit van de dienst, is er een zekere homogeniteit tussen de aanbiedingen van de verschillende operatoren. Dat zijn dus geen elementen die een differentiatie mogelijk maken tussen de verschillende operatoren.

De retailmarkt voor huurlijnen met lage snelheid is een niet erg dynamische markt. Overigens lijkt het feit dat Belgacom daar een zeer aanzienlijk marktaandeel behoudt, zonder drie jaar lang zijn prijzen te hebben verlaagd, de sterke machtspositie van Belgacom te bevestigen op de retailmarkt voor huurlijnen met lage snelheid.

2.2.2 Andere factoren die de concurrentie op de markt beïnvloeden

De voornaamste kwalitatieve criteria die relevant zijn voor de analyse van de retailmarkt voor huurlijnen met lage snelheid worden hieronder uitvoerig behandeld.

Drempels voor de toegang en/of expansie

Verzonken kosten De verzonken kosten die nodig zijn voor de ontwikkeling van een eigen glasvezelnetwerk zijn hoog en beperken het vermogen van de alternatieve operatoren om een zeer fijnmazig netwerk aan te leggen.

Belgacom heeft het grootste deel van zijn netwerk aangelegd toen het nog in een monopoliesituatie zat, met de optiek om het hele grondgebied te bestrijken. Het heeft al alle nodige kosten gestoken in de ontwikkeling van een nationaal netwerk.

De meerderheid van de alternatieve operatoren hebben beperkte glasvezelnetwerken aangelegd, waarbij ze zich vooral op de voornaamste steden van het land hebben gericht, en kunnen zich economisch niet veroorloven om het netwerk van Belgacom met dezelfde fijnmazigheid te dupliceren.

De verzonken kosten die de gevestigde operatoren (en met name Belgacom) hebben gedragen, zijn hoog. Die verzonken kosten vormen hoge toegangsdrempels voor het betreden van de retailmarkt voor huurlijnen met lage snelheid.

Schaalvoordelen Op de retailmarkt voor huurlijnen stellen schaalvoordelen de operatoren die over aanzienlijke volumes beschikken in staat om hun vaste kosten over een groot aantal lijnen af te schrijven en dus om hun productiekosten per eenheid te drukken. Belgacom, dat op die markt zowel grote volumes als hoge vaste kosten heeft (zijn nationale glasvezelnetwerk) in vergelijking met zijn variabele kosten, heeft dus een concurrentievoordeel ten opzichte van zijn concurrenten.

De schaalvoordelen voor de levering van huurlijnen zijn aanzienlijk. Operatoren met een groot klantenbestand zoals Belgacom hebben een economisch voordeel ten opzichte van hun concurrenten. Schaalvoordelen vormen dus een drempel voor het betreden van of de expansie op de retailmarkt voor huurlijnen met lage snelheid.

Controle over niet gemakkelijk te dupliceren infrastructuur De controle over een eigen infrastructuur is een sleutelfactor die invloed heeft op de mededingingsdynamiek op de retailmarkt voor huurlijnen. Het gebrek aan voldoende ontwikkelde infrastructuren om de concurrentie aan te gaan met de infrastructuur van Belgacom beperkt de mededinging op die markt.

Om retailhuurlijnen te verstrekken, zijn de alternatieve operatoren immers in veel gevallen afhankelijk van het wholesale-aanbod van Belgacom (*half links*). Het bestaan van dat wholesale-aanbod van

Belgacom lijkt echter niet te hebben volstaan om de ontwikkeling van daadwerkelijke concurrentie mogelijk te maken, waardoor het concurrentievoordeel van Belgacom door het bezit van zijn infrastructuur, zou zijn beperkt.

Bovendien zijn de alternatieve operatoren ook afhankelijk van de retailsaanbiedingen van Belgacom. Zij kopen namelijk een groot aantal retailhuurlijnen, hetzij voor doorverkoop, hetzij om diensten aan te bieden inzake collecting of IP-virtueel privénetwerk (IP VPN) bijvoorbeeld.

De netwerkinfrastructuur van Belgacom is een infrastructuur die niet gemakkelijk te dupliceren is en vormt een concurrentievoordeel op de markt.

*Verticale
integratie*

Dankzij de verticale integratie van Belgacom heeft het toegang tot alle wholesale-elementen die nodig zijn voor de levering van een retailhuurlijn.

In talrijke gevallen moeten de alternatieve operatoren de wholesale-aanbiedingen van die operator gebruiken om diensten te verstrekken op de retailmarkt.

Belgacom is een verticaal geïntegreerde operator, waardoor het een belangrijk concurrentievoordeel heeft op de retailmarkt voor huurlijnen met lage snelheid.

*Belemmeringen
voor verandering
aan de zijde van de
gebruikers*

De belemmeringen voor verandering hebben een aanzienlijke invloed op een markt zoals die van de retailhuurlijnen met lage snelheid, die wordt gekenmerkt door slinkende volumes en een zeer hoog marktaandeel van de gevestigde exploitant. De alternatieve operatoren kunnen hun volumes immers alleen maar zien groeien ten koste van Belgacom.

De kortingen die Belgacom toestaat op basis van de contractduur of van het jaarlijkse bedrag van de uitgaven kunnen belemmeringen

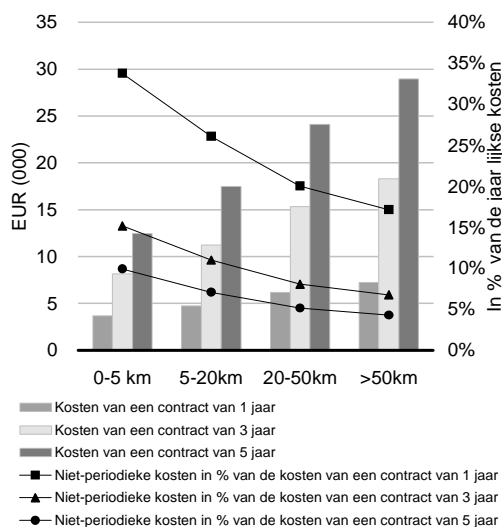
voor verandering vormen.

Een andere belemmering voor verandering zijn de niet-terugkerende kosten voor de installatie van een huurlijn. Wanneer die kosten hoog liggen, zal een koper de neiging hebben om bij zijn leverancier te blijven, ook al stellen andere operatoren interessantere maandelijkse tarieven voor.

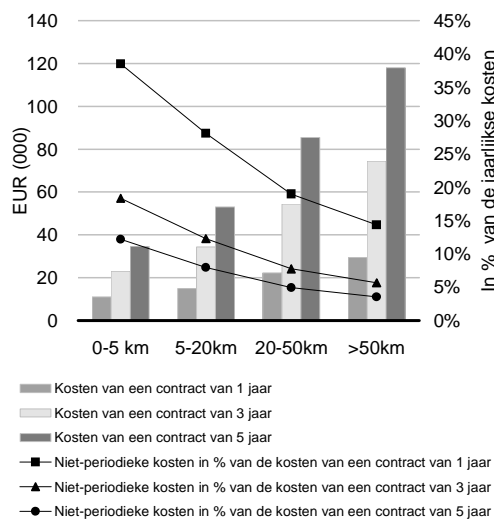
In het geval van Belgacom kunnen de niet-terugkerende kosten belemmeringen voor verandering vormen voor kortlopende contracten (een tot drie jaar) en korte huurlijnen (korter dan 5 km):

- bij een huurlijn van 2 Mbit/s van minder dan 5 km, kunnen de niet-terugkerende kosten tot 39 % vertegenwoordigen van het bedrag van de totale uitgaven van een éénjarig contract, en 18 % van het bedrag van de totale uitgaven van een contract voor drie jaar.
- bij een huurlijn van 64 kbit/s van minder dan 5 km, kunnen de niet-terugkerende kosten tot 34 % vertegenwoordigen van het bedrag van de totale uitgaven van een éénjarig contract, en 15 % van het bedrag van de totale uitgaven van een contract voor drie jaar.

Die verschillende percentages worden weergegeven in de onderstaande figuur.

Figuur 2.14: analyse van de niet-terugkerende kosten voor huurlijnen met een snelheid van 64 kbit/s [bron: Belgacom, Analysys, 2005]

Figuur 2.15: analyse van de niet-terugkerende kosten voor huurlijnen met een snelheid van 2 Mbit/s [bron: Belgacom, Analysys, 2005]

Op de retailmarkt voor huurlijnen met lage snelheid zijn de belemmeringen voor verandering van leverancier hoog.

2.2.3 Prospectieve marktanalyse en technologische ontwikkelingen

Rekening houdende met het huidige gebrek aan een operator die op het hele grondgebied een alternatief kan bieden voor Belgacom voor de levering van huurlijnen met lage snelheid, met het krimpen van die markt, en rekening houdende met de investeringen die nodig zijn opdat een alternatieve operator een geloofwaardig alternatief kan aanbieden, is het weinig waarschijnlijk dat nieuwe operatoren die markt betreden of dat de aanwezige operatoren de sterke machtspositie van Belgacom bedreigen. Bijgevolg zal de retailmarkt voor huurlijnen met lage snelheid zich in de komende drie jaar waarschijnlijk niet beduidend ontwikkelen.

Huurlijnen zijn gebaseerd op standaardtechnologieën. Het is dus weinig waarschijnlijk dat de komst van nieuwe technologieën, die andere operatoren in staat zouden stellen om de huidige drempels voor de toegang of expansie te overwinnen, een weerslag zouden hebben op de retailmarkt. Daarenboven denkt het BIPT dat het marktaandeel van Belgacom op de

retailmarkt voor huurlijnen met lage snelheid waarschijnlijk niet beduidend zal krimpen voor zover deze studie kan zien.

2.2.4 Besluit

Gelet op alle kwantitatieve en kwalitatieve criteria die in de voorgaande hoofdstukken uitvoerig aan bod zijn gekomen, beslist het BIPT dat Belgacom wordt aangewezen als operator met een sterke machtspositie op de retailmarkt voor huurlijnen met lage snelheid.

2.3 Ontwikkeling van de gepaste correctiemaatregelen

Het hoofddoel van de correctiemaatregelen is de bevordering van de concurrentie op de markten voor retailhuurlijnen, om de eindgebruikers een maximaal voordeel te garanderen in termen van prijs en kwaliteit. Normaal gesproken kunnen twee belangrijke opties in aanmerking komen om dat doel te bereiken: de ontwikkeling van concurrentie op het niveau van de infrastructuur en de ontwikkeling van concurrentie op het vlak van de diensten. Het Instituut acht het niet waarschijnlijk dat alleen die twee vormen van mededinging voldoende zijn om de problemen op te lossen die denkbaar zijn op de retailmarkt voor de minimumverzameling van huurlijnen. Concurrentie op het niveau van de infrastructuren is weinig waarschijnlijk op een krimpende markt⁴⁷. Het opleggen van een verplichting tot doorverkoop van huurlijnen om de concurrentie op het niveau van de diensten te verhogen is op zich denkbaar, maar wordt onevenredig geacht. Omdat de concurrentie op zich waarschijnlijk niet zal volstaan om te beletten dat de operator met een sterke machtspositie zich onafhankelijk gedraagt van zijn concurrenten en van zijn klanten, zullen dus correctiemaatregelen moeten worden opgelegd om de eindgebruiker te beschermen.

Na rekening te hebben gehouden met de analyse van de markt van de minimumverzameling van huurlijnen enerzijds en met de doelstellingen van de artikelen 6 tot 8 van de wet betreffende de elektronische communicatie anderzijds, is het BIPT van oordeel dat bepaalde correctiemaatregelen moeten worden behouden die van toepassing zijn op de diensten inzake

⁴⁷ Zie onder andere **Figuur 0.1**

retailhuurlijnen tot en met 2 Mbit/s die door Belgacom worden geleverd. Die verplichtingen hebben ertoe bijgedragen dat op de Belgische markt voor huurlijnen concurrentie is ontstaan en de effecten ervan beginnen pas nu merkbaar te worden. Bovendien is Belgacom erin geslaagd zich aan die verplichtingen aan te passen zonder dat dit de operator problemen heeft opgeleverd, aangezien hij zijn zeer hoge marktaandelen op die markt heeft weten te behouden. Het is daarentegen mogelijk om een van de vroegere correctiemaatregelen, namelijk de verplichting tot gescheiden boekhouding, af te schaffen. De voorgestelde correctiemaatregelen worden hieronder samengevat en gedetailleerd voorgesteld in het gedeelte 2.3.2.

	<i>Correctiemaatregelen die momenteel van toepassing zijn</i>	<i>Correctiemaatregelen op retailniveau die in het kader van de analyse worden voorgesteld</i>
Toegang en interconnectie	Ja	Nee (opgelegd in het kader van de analyse van de wholesale-markten)
Non-discriminatie	Ja	Ja
Transparantie	Ja	Ja
Gescheiden boekhouding	Ja	Nee (correctiemaatregel niet in verhouding tot het niveau van de retailmarkt)
Prijscontrole en verplichtingen inzake het kosten-toerekeningssysteem	Ja	Ja

Het BIPT vindt echter dat het gerechtvaardigd is om de correctiemaatregelen op retailniveau op te heffen die van toepassing zijn op de diensten voor retailhuurlijnen met een snelheid van meer dan 2 Mbit/s. De retailmarkt voor die lijnen is door de Europese Commissie niet geïdentificeerd als een relevante markt voor het opleggen van correctiemaatregelen *ex ante*. Er is niets in de situatie op de Belgische markt die een afwijking van die oplossing rechtvaardigt. Het BIPT is aldus van oordeel dat de regulering van de wholesale-markt van de afgevend segmenten immers voldoende zou moeten zijn om het ontstaan van daadwerkelijke concurrentie op de retailmarkt voor huurlijnen met hoge snelheid mogelijk te maken. Omdat die niet als een relevante markt is geïdentificeerd, zal de retailmarkt voor huurlijnen van meer dan 2 Mbit/s niet worden onderworpen aan specifieke correctiemaatregelen.

2.3.1 Reglementering die momenteel van toepassing is

Momenteel gelden voor Belgacom twee categorieën van verplichtingen op de markt van de minimumverzameling van huurlijnen tot en met 2 Mbit/s.

De eerste categorie betreft de verplichtingen die bij wijze van universele toegang worden opgelegd (artikel 86 bis van de wet van 21 maart 1991). De universele toegang bestaat uit de garantie dat bepaalde diensten over heel het grondgebied geleverd worden volgens technische, commerciële en financiële voorwaarden die door de Koning zijn gedefinieerd. Het verschil tussen "universele toegang" en "universele dienst" bestaat erin dat de universele dienst moet worden verleend tegen een betaalbare prijs, terwijl het begrip betaalbare prijs niet van toepassing is op de diensten die begrepen zijn in de universele toegang (tarieven voor ISDN en huurlijnen zijn niettemin onderworpen aan de verplichte kostenbasing). De reglementaire bepalingen met betrekking tot de universele toegang slaan ook op de markten voor toegang tot het openbare telefoonnet op een vaste locatie, aangezien ook ISDN-toegang daarbij betrokken is.⁴⁸

De tweede categorie betreft de verplichtingen die krachtens de wet van 1991 aan Belgacom zijn opgelegd als operator met een sterke machtspositie op de markt voor huurlijnen. Ze zijn gepreciseerd door het koninklijk besluit van 1999 tot vaststelling van de voorwaarden voor de exploitatie van een dienst voor huurlijnen, meer bepaald door operatoren met een sterke positie op de markt. Zij hebben betrekking op de volgende domeinen:

Verrichtingen inzake interconnectie en toegang

Krachtens de wet van 1991 waren de operatoren met een sterke machtspositie op de markt voor huurlijnen onderworpen aan een verplichting tot interconnectie.

De verplichting om interconnectie mogelijk te maken vloeit voor alle operatoren voort uit artikel 109ter:

« §1. De Koning legt op advies van het Instituut de termijnen en de principes vast die van toepassing zijn op de commerciële onderhandelingen die worden gevoerd om interconnectie akkoorden te sluiten.

§2. Elke leverancier van een openbaar telecommunicatienet of van telecommunicatiediensten die aan het publiek worden aangeboden, die op die manier de aansluitmogelijkheden van de eindgebruiker controleert, is verplicht onderhandelingen aan te knopen met de overige leveranciers van een openbaar telecommunicatienet of van telecommunicatiediensten die aan het publiek worden aangeboden wanneer zij een verzoek om interconnectie indienen ...».

⁴⁸ De diensten die onder de universele toegang vallen zijn de levering van huurlijnen van ONP-kwaliteit, de dienst voor gegevensschakeling, de toegang tot ISDN en de telex- en telegraafdienst.

De verplichting om toegang en interconnectie mogelijk te maken vloeit voor de operatoren met een sterke machtspositie op de markt voor huurlijnen voort uit artikel 109ter, § 3:

«§3. Elke organisatie met een sterke positie [op de markt voor vaste openbare telefoonnetwerken of openbare mobiele telefoonnetwerken of huurlijndiensten] of spraaktelefoon diensten is verplicht op niet-discriminerende wijze te antwoorden op alle redelijke verzoeken om interconnectie en aansluiting, met name de toegang tot de andere punten dan de aansluitpunten die aan de meerderheid van de eindgebruikers worden aangeboden».

Artikel 107 van de wet van 1991, dat uitsluitend van toepassing is op huurlijnen, biedt het BIPT de mogelijkheid om verplichtingen inzake toegang op te leggen die in het voordeel zijn van de operatoren. Artikel 107, § 2, bepaalt: *"Onverminderd de bepalingen vastgelegd in § 1, garandeert elke organisatie met een sterke positie op de markt voor huurlijnen de gelijke toegang tot de huurlijnen aan iedere persoon, die een telecommunicatiedienst of -netwerk exploiteert, hieronder begrepen zichzelf of een van haar filialen of partners."*

Artikel 107, § 3, van de wet van 1991 schrijft voor: *"De Koning bepaalt de verplichtingen, die voor elke organisatie met een sterke positie op de markt voor huurlijnen uit de §§ 1 en 2 voortvloeien. Deze verplichtingen moeten met een aantal basisbeginselen overeenstemmen. Deze beginselen houden in dat de verplichtingen :*

1° aan objectieve maatstaven dienen te voldoen;

2° doorzichtig dienen te zijn en bekendgemaakt moeten worden;

3° niet discriminerend mogen werken.

De toegang tot de huurlijnen, aangeboden door een organisatie met een sterke positie op de markt voor huurlijnen, kan slechts geweigerd worden op grond van essentiële eisen."

Non-discriminatie

Artikel 107, § 1, van de wet van 1991 bepaalt in verband met de toegang van de eindgebruikers tot huurlijnen: *"Elke organisatie met een sterke positie op de markt voor huurlijnen garandeert de gelijke toegang tot de huurlijnen die zij aanbiedt aan alle gebruikers die in gelijkwaardige omstandigheden verkeren"*.

Artikel 107, § 2, bepaalt in verband met de toegang voor operatoren: *"Onverminderd de bepalingen vastgelegd in § 1, garandeert elke organisatie met een sterke positie op de markt voor huurlijnen de gelijke toegang tot de huurlijnen aan iedere persoon, die een telecommunicatiedienst of -netwerk exploiteert, hieronder begrepen zichzelf of een van haar filialen of partners."*

Het verbod op discriminatie inzake toegang, zowel voor eindgebruikers als operatoren, vindt zijn grondslag in artikel 107, § 3, van de wet van 1991 dat bepaalt: *"Deze verplichtingen moeten met een aantal basisbeginselen overeenstemmen. Deze beginselen houden in dat de verplichtingen :*

....

3° niet discriminerend mogen werken.

De toegang tot de huurlijnen, aangeboden door een organisatie met een sterke positie op de markt voor huurlijnen, kan slechts geweigerd worden op grond van essentiële eisen."

Het verbod op discriminatie inzake interconnectie vloeit eveneens voort uit artikel 109ter van de wet van 1991:

« §3. ...Elke organisatie met een sterke positie op de markt voor vaste of mobiele spraaktelefoondienst of huurlijnen of vaste openbare telefoonnetwerken of openbare mobiele telefoonnetwerken garandeert de gelijke toegang zonder discriminatie tot de interconnectiediensten, inclusief tot zichzelf of tot één van haar dochterondernemingen of partners die een telecommunicatiedienst exploiteert."

Transparantie

De operatoren met een sterke machtspositie inzake retailhuurlijnen zijn onderworpen aan verschillende vereisten inzake transparantie.

Artikel 106 van de wet van 1991 schrijft in verband met de spraaktelefoondienst, de huurlijnen, de interconnectie, de bijzondere toegang en de ontbundelde toegang tot het aansluitnet het volgende voor: *"Bij elke verhoging van de tarieven met betrekking tot die diensten waarvoor die operatoren over een sterke positie op de betrokken markt beschikken, delen de organisaties met een sterke positie op de betrokken markt aan het Instituut, op de wijze bepaald door de Koning op advies van het Instituut, voorafgaandelijk de elementen mee die het mogelijk maken de overeenstemming van de tariefverhogingen met de toepasselijke reglementaire verplichtingen te beoordelen"*.

Artikel 106, § 2, van de wet van 1991 bepaalt: *"Onverminderd de bepalingen van artikel 105ter van deze wet moeten de organisaties met een sterke marktpositie op de betrokken markt, die binnen de grenzen van de wet van 14 juli 1991 betreffende de handelspraktijken en de voorlichting en bescherming van de consument, kortingen willen toestaan op een gezamenlijk aanbod van produkten en diensten aan de gebruikers, ten laatste vijf werkdagen voor het toestaan van de korting, hiervan aangifte doen bij een ter post aangetekende brief bij het Instituut. Binnen deze termijn van vijf werkdagen vanaf het indienen van bedoelde aangifte, kan het Instituut zich verzetten tegen de voorgestelde korting. Het Instituut houdt hierbij rekening met het handhaven van een onvervalste marktstructuur."*

Artikel 107, § 3, van de wet van 1991 schrijft voor dat de verplichtingen die van toepassing zijn op huurlijnen « ... 2° doorzichtig dienen te zijn en bekendgemaakt moeten worden; »

Artikel 108 van de wet van 1991 bepaalt: *"Het Instituut publiceert de verwijzingen naar de precieze technische kenmerken, die het gebruik mogelijk maken van de diensten die worden geleverd door de leveranciers van spraaktelefonie en door de organisaties met een sterke positie op de markt voor huurlijnen."*

De Koning kan, op advies van het Instituut, technische kenmerken opleggen om de gelijke toegang te garanderen tot de telecommunicatiediensten, aangeboden door de organisaties met een sterke positie op de betrokken markt.

In geval van wijziging dienen de leveranciers van spraaktelefonie en de organisaties met een sterke positie op de markt voor huurlijnen het Instituut hiervan vooraf in kennis te stellen..."

Gescheiden boekhouding

De gescheiden boekhouding wordt opgelegd door artikel 109, § 1, tweede lid, van de wet van 1991:

"Elke organisatie met een sterke positie op een betrokken markt organiseert haar boekhouding zodanig dat de exploitatieresultaten voortvloeiend uit de verschillende telecommunicatiediensten waar zij een sterke positie op een betrokken markt heeft, gescheiden blijven van die voortvloeiend uit de andere telecommunicatiediensten".

Prijscontrole en verplichtingen inzake het kostentoerekeningssysteem

De kostenbasing wordt opgelegd in artikel 106 van de wet van 1991:

"§ 1. De organisaties met een sterke positie op de betrokken markt zijn verplicht om het principe van kostenoriëntering na te leven wat de volgende diensten betreft :

[...].

2° de huurlijnen;"

2.3.2 Voorgestelde correctiemaatregelen

In het kader van deze marktanalyse moet de relevantie van die verplichtingen worden geëvalueerd en worden beslist of ze moeten worden opgeheven, verlengd of aangevuld.

Volgens het Instituut kunnen zich bepaalde problemen voordoen meer specifiek op de markt van de minimumverzameling van huurlijnen:

- de operator met een sterke machtspositie kan weigeren om aan bepaalde klanten de huurlijndienst aan te bieden;
- de operator met een sterke machtspositie kan buitensporige prijzen vragen;
- de operator met een sterke machtspositie kan op ongerechtvaardigde wijze bepaalde groepen van gebruikers begunstigen;
- de operator met een sterke machtspositie kan onrechtmatige kruissubsidiëringen toepassen.

Overeenkomstig artikel 5 van de wet betreffende de elektronische communicatie zal het BIPT bij de keuze van de maatregelen de principes van objectiviteit, transparantie, niet-discriminatie en technologische neutraliteit naleven. Bovendien moeten de voorgestelde maatregelen gerechtvaardigd en evenredig zijn in het licht van de doelstellingen van de artikelen 6 tot 8 van de wet betreffende de elektronische communicatie.

De nieuwe wet betreffende de elektronische communicatie bevat een specifiek artikel over de correctiemaatregelen die kunnen worden opgelegd aan de minimumverzameling van huurlijnen, namelijk artikel 65. Dit artikel bepaalt:

" Art. 65. Indien het Instituut vaststelt dat er op de markt voor de aanbidding van een gedeelte van of het gehele minumpakket van huurlijnen, zoals bepaald in de lijst van normen van het minumpakket van huurlijnen met geharmoniseerde Europese kenmerken gepubliceerd in het Publicatieblad van de Europese Gemeenschappen, geen daadwerkelijke mededinging bestaat, wijst het, overeenkomstig artikel 55, §§ 3 en 4, de

operatoren aan die op het gehele grondgebied van het Rijk of op een gedeelte daarvan een sterke machtspositie hebben bij het aanbieden van de betrokken specifieke elementen van het minimumpakket van huurlijnen.

De tarieven van de overeenkomstig het vorige lid aangeduide operator zijn kostengeoriënteerd.

De overeenkomstig het eerste lid aangeduide operator:

1° past voor de vaststelling van zijn tarieven betreffende de aangeduide elementen van het minimumpakket een kostentoerekeningssysteem toe, dat voldoet aan de voorwaarden, bepaald door het Instituut;

2° publiceert, in de vorm en volgens de voorwaarden bepaald door het Instituut, informatie over de technische kenmerken, de tarieven en de leveringsvoorwaarden van het betreffende type van huurlijnen.

De overeenkomstig het eerste lid aangeduide operator discrimineert niet bij het betreffende aanbod van huurlijnen.

De overeenkomstig het eerste lid aangeduide operator, die het naar aanleiding van een bepaald verzoek onredelijk acht een huurlijn in het minimumpakket tegen zijn gepubliceerde tarieven en leveringsvoorwaarden aan te bieden, mag zijn voorwaarden en tarieven slechts wijzigen met instemming van het Instituut.

Wanneer zulks noodzakelijk is om de interoperabiliteit van diensten te waarborgen en de keuzevrijheid van de gebruikers te verbeteren, kan de Koning, na advies van het Instituut, bijkomende technische normen vaststellen, die van toepassing zijn op het aanbieden van bepaalde elementen van het minimumpakket van huurlijndiensten."

Artikel 65 van de wet betreffende de elektronische communicatie verduidelijkt nauwkeurig de correctiemaatregelen die op de huurlijnen moeten worden toegepast zodra er een operator met een sterke machtspositie is. Die correctiemaatregelen gelden volgens de wet automatisch. Het BIPT stelt vast dat de correctiemaatregelen die in de wet worden geïdentificeerd, overeenstemmen met de correctiemaatregelen die in het vorige kader golden, en dat die gerechtvaardigd en evenredig zijn, rekening houdende met het ontbreken van daadwerkelijke concurrentie op de markt voor huurlijnen tot en met 2 Mbit/s. Het BIPT preciseert hieronder de nadere regels voor de uitvoering van die verplichtingen, die voortvloeien uit een toepassing van artikel 65 van de wet betreffende de elektronische communicatie.

De volgende tabel stelt de opgelegde correctiemaatregelen tegenover de voornaamste marktproblemen die ze proberen op te lossen.

correctiemaatregelen op te lossen problemen	Art. 65 (minimumverzameling van huurlijnen)	Verplichtingen inzake tariefcontrole en kostentoerekening	Transparantie	Non-discriminatie	Gescheiden boekhouding*
weigering om de dienst aan te bieden	x				
buitensporige prijzen		x			x*
ongerechtvaardigde voorkeur voor sommige gebruikers			x	x	
kruissubsidiëringen		x			
* correctiemaatregel onevenredig geacht					

Verplichtingen inzake tariefcontrole en kostentoerekening

► Beschrijving van de correctiemaatregel

► Verplichting tot kostenbasering van de tarieven

Artikel 65, tweede lid, van de wet betreffende de elektronische communicatie bepaalt: "*De tarieven van de overeenkomstig het vorige lid aangeduide operator zijn kostengeoriënteerd.*"

Het is de taak van het BIPT om de praktische uitvoering van die verplichting te verduidelijken in samenhang met het kostentoerekeningssysteem dat door het BIPT is bepaald overeenkomstig artikel 65, 1°, van de wet betreffende de elektronische communicatie.

Het BIPT is van oordeel dat de tarieven van de retailhuurlijnen ten minste het volgende moeten omvatten:

- de kosten voor de initiële aansluiting
- het periodieke abonnementsgeld.

De tarieven van de retailhuurlijnen moeten in principe onafhankelijk zijn van het soort toepassing en van het protocol dat door de gebruikers van huurlijnen wordt aangewend.

De tarieven gelden voor de functies die worden verstrekt tussen de netwerkaansluitpunten via welke de gebruiker toegang heeft tot het netwerk. De tarieven van de retailhuurlijnen mogen worden berekend op grond van de afstand in vogelvlucht tussen de twee locaties van een gebruiker van huurlijnen, op voorwaarde dat dan kan worden aangetoond dat het principe van de kostenbasing in acht is genomen. Bovendien mogen die tarieven geen pricesqueeze veroorzaken met de tarieven van de afgevend segmenten en de tarieven van de bundelsegmenten die worden gebruikt voor de levering van retailhuurlijnen. Om te controleren of die verplichting wordt vervuld, mag het BIPT een pricesqueezetest uitvoeren.

De kostenbasing zal worden beoordeeld volgens een "top-down" methode na eventuele verzoening met een "bottom-up" methode. De keuze van de "top-down" methode steunt op het feit dat sommige inlichtingen over de kosten van de operator met een sterke machtspositie al bestaan in de vorm van een "top-down" methode. Voor het gebruik van een "bottom-up" methode, die beter de efficiënte verrichting door een ideale operator weerspiegelt, moet een ander model worden uitgewerkt, dat niet onmiddellijk beschikbaar zal zijn.

► *Kostentoerekeningssysteem*

Artikel 65, derde lid, 1°, van de wet betreffende de elektronische communicatie bepaalt dat de operator met een sterke machtspositie *"voor de vaststelling van zijn tarieven betreffende de aangeduide elementen van het minimumpakket een kostentoerekeningssysteem toe[past], dat voldoet aan de voorwaarden, bepaald door het Instituut."*

Het BIPT zal later de verplichtingen van Belgacom inzake kostentoerekening voor het minimumpakket van huurlijnen preciseren.

► *Rechtvaardiging en evenredigheid van de correctiemaatregel*

De verplichting tot tariefcontrole is van essentieel belang op een markt waar de concurrentie niet van aard is om de operator met een sterke machtspositie te beteugelen.

Zonder die verplichting zou Belgacom aanzienlijk hogere prijzen kunnen aanrekenen ten nadele van de gebruikers die van die diensten afhankelijk zijn, en daarbij buitensporige winst boeken.

Het Instituut is van oordeel dat geen enkele correctiemaatregel de operator met een sterke machtspositie kan verhinderen om buitensporige prijzen te vragen.

De kostentoewijzing is een bijkomende verplichting die het mogelijk maakt om na te gaan of de prijzen die de operator met een sterke machtspositie vraagt, wel degelijk op de kosten zijn gebaseerd.

Het bestaan van verplichtingen op de wholesale-markt voor afgevendende segmenten is evenmin toereikend, omdat de alternatieve operatoren zich doorgaans richten op de markt van snelheden van meer dan 2 Mbit/s, omdat de retailmarkt voor de snelheden tot 2 Mbit/s aan het krimpen is. Ten slotte maakt artikel 65 van de wet betreffende de elektronische communicatie in elk geval die correctiemaatregelen automatisch en verplicht, zodra het BIPT op die markt een operator met een sterke machtspositie heeft geïdentificeerd.

Transparantie

► *Beschrijving van de correctiemaatregel*

Artikel 65, derde lid, van de wet betreffende de elektronische communicatie bepaalt: "*De overeenkomstig het eerste lid aangeduide operator :*

[...]

2° publiceert, in de vorm en volgens de voorwaarden bepaald door het Instituut, informatie over de technische kenmerken, de tarieven en de leveringsvoorwaarden van het betreffende type van huurlijnen."

Om te voldoen aan het criterium inzake transparantie uit de Europese richtlijnen, moet het aanbod van Belgacom de volgende elementen bevatten:

- Karakteristieken van de beschikbare interfaces om de apparatuur van de eindgebruiker aan te sluiten op de huurlijn, in het bijzonder met inbegrip van de beschrijving van de connector, het gebruik van de signalen en de elektrische of optische karakteristieken ervan

- Structuur van het binair signaal
- Vereiste conformiteit van de apparatuur die op de lijn moet worden aangesloten
- Prestaties van de aangeboden dienst, in het bijzonder de beschikbaarheid, de transmissietijd, de slip (drift van het binair signaal) en de BER (Bit Error Rate)
- Beschrijving van de SLA, alsook van de SLA's met een hogere dienstkwaliteit als die worden aangeboden
- Tarifiering, met inbegrip van kosten voor installatie en activering
- Voorwaarden voor het verkrijgen van kortingen en bedrag van die kortingen
- Voorwaarden en wijze van schadeloosstelling en terugbetaling
- Bestelprocedure met leveringstermijn die gewaarborgd is in 95 % van de leveringen voor elke categorie van lijnen
- Algemene verkoopsvoorwaarden, zoals de minimumduur van het contract, ..
- Indien een dienst niet over het hele grondgebied beschikbaar is, beschrijving van de minimale infrastructuur die nodig is
- Beschrijving en tarifiering van de aanvullende diensten zoals het management en de beveiliging

► ***Rechtvaardiging en evenredigheid van de correctiemaatregel***

Door het transparantiebeginsel kunnen de economische en tarifaire voorwaarden van Belgacom begrijpelijk worden gemaakt. Het principe vermindert de asymmetrie van de informatie die kan bestaan tussen Belgacom, de historische operator, en de eindgebruikers. Bovendien kan aan de hand daarvan de naleving van de overige verplichtingen worden nagegaan, met name de verplichting tot non-discriminatie. Zonder dat principe zou het niet mogelijk zijn om na te gaan of er geen discriminatie wordt gepleegd tussen de verschillende eindgebruikers.

Onder het vroegere kader was Belgacom al verplicht om aan het Instituut de nodige elementen mee te delen om een oordeel te kunnen vellen over de tariefverhogingen, de toekenning van kortingen en moest het de verplichtingen publiceren die van toepassing zijn op de huurlijnen alsook de referenties van de technische karakteristieken. De verplichting om een aanbod te publiceren is dus geen nieuwigheid. Die correctiemaatregel wordt in elk geval opgelegd door artikel 65 van de wet betreffende de elektronische communicatie, zodra het BIPT op die markt een operator met een sterke machtspositie identificeert.

Non-discriminatie

► *Beschrijving van de correctiemaatregel*

Artikel 65, vierde lid, van de wet betreffende de elektronische communicatie bepaalt: "*De overeenkomstig het eerste lid aangeduide operator discrimineert niet bij het betreffende aanbod van huurlijnen*".

Paragraaf 1 van bijlage VII bij de Universeledienstrichtlijn bepaalt in verband met non-discriminatie dat de organisaties met aanmerkelijke marktmacht "in gelijksoortige omstandigheden gelijksoortige voorwaarden toe[passen] ten aanzien van organisaties die gelijksoortige diensten verrichten, en [...] huurlijnen aan anderen aan[bieden] onder dezelfde voorwaarden en van dezelfde kwaliteit als de huurlijnen die zij voor hun eigen diensten of, in voorkomend geval, voor de diensten van hun dochterondernemingen of partners aanbieden."

Het BIPT vindt dat er geen beperking mag zijn op het gebruik van de levering van huurlijnen. Zo ook moet een eindgebruiker van huurlijnen het protocol van zijn keuze kunnen gebruiken, overeenkomstig het principe van de technologische neutraliteit, voor zover de technische integriteit van het netwerk daardoor niet in het gedrang komt.

► *Rechtvaardiging en evenredigheid van de correctiemaatregel*

Bij gebrek aan een verplichting tot non-discriminatie zou de verticaal geïntegreerde operator met een sterke machtspositie in staat zijn om de ontwikkeling van de concurrentie te belemmeren door zijn concurrenten te benadelen ten opzichte van zijn eigen

afdelingen⁴⁹, onder meer wat betreft de tarieven, de termijnen, de procedures, de beschikbare inlichtingen en de kwaliteit van de dienstverlening⁵⁰. Het BIPT zal toezien op de naleving van het non-discriminatiebeginsel wat al die aspecten betreft. Die correctiemaatregel wordt in elk geval opgelegd door artikel 65 van de wet betreffende de elektronische communicatie, zodra het BIPT op die markt een operator met een sterke machtspositie identificeert.

Toegang en interconnectie

De verplichtingen inzake toegang worden gepreciseerd op het niveau van markt 13 (zie gedeelte 3.3.2).

Gescheiden boekhouding

► *Rechtvaardiging en evenredigheid van de correctiemaatregel*

Dankzij de gescheiden boekhouding kan de naleving worden gecontroleerd van een verplichting tot non-discriminatie, wanneer eenzelfde wholesale-dienst wordt verstrekt door de operator met een sterke machtspositie aan zowel een derde operator, als aan zijn eigen diensten. In dit geval is het nut van de gescheiden boekhouding minder omdat het gaat om een retaildienst op een krimpende markt. Na rekening te hebben gehouden met de opmerkingen van de spelers, lijken de voordelen van die correctiemaatregel niet voldoende om de kosten te rechtvaardigen van de toepassing ervan door Belgacom, en van de controle ervan door het Instituut. Bijgevolg beslist het Instituut om die correctiemaatregel niet op te leggen. Het Instituut zal er daarentegen wel op toezien dat het kostentoewijzingsstelsel dat door Belgacom wordt ingesteld, zijn activiteiten voldoende van elkaar scheidt op boekhoudkundig vlak, zodat alleen de kosten worden aangerekend die relevant zijn voor de betreffende huurlijnen. Artikel 65 van de wet betreffende de elektronische communicatie legt niet expliciet een gescheiden boekhouding op, maar eist alleen dat de operator met een

⁴⁹ Zie § 85-86 van de Bekendmaking van de Europese Commissie betreffende de toepassing van de mededingingsregels op overeenkomsten inzake toegang in de telecommunicatiesector, 98/C 265/02, 22/8/98.

⁵⁰ Zie de ERG Common Position on the approach to Appropriate remedies in the new regulatory framework.

sterke machtspositie "een kostentoerekeningssysteem [...], dat voldoet aan de voorwaarden, bepaald door het Instituut" toepast. Het BIPT beschikt dus over enige soepelheid ter zake, en kan beslissen om de gescheiden boekhouding niet toe te passen.

3 Markt voor afgevend segmenten van huurlijnen op wholesale-niveau

3.1 Definitie van de relevante markten

3.1.1 Aanbod op de wholesale-markt

De voornaamste operatoren die aanwezig zijn op de retailmarkt voor digitale huurlijnen bieden ook wholesale-huurlijnen aan. Die huurlijnen hebben dezelfde snelheden en technische karakteristieken als de digitale retailhuurlijnen. Het BIPT merkt op dat er op wholesale-niveau geen aanbod van, noch vraag is naar analoge huurlijnen.

Aanbod van Belgacom

Op de wholesale-markt biedt Belgacom een product aan dat "*half link*" heet. Dat aanbod wordt door het BIPT gereguleerd. Het stemt overeen met een verbinding tussen een interconnectiepunt (dat al dan niet gelegen is in een gebouw van Belgacom) en een aansluitpunt dat aan een eindgebruiker toebehoort.

Gewoonlijk worden *half links* door de alternatieve operatoren gebruikt om een huurlijn te termineren, maar ze kunnen bijvoorbeeld ook worden gebruikt voor de aansluiting van een eindgebruiker op het telefoon- of datanetwerk van een alternatieve operator of door een mobiele operator om zijn basisstations met elkaar te verbinden. Er is immers geen beperking op het gebruik van die verbindingen.

Er kan worden opgemerkt dat twee aaneengevoegde *half links* een eind-tot-eindhurlijn kunnen vormen. Een *half link* kan enkel op een afgevend segment van huurlijnen worden geleverd of kan worden geleverd op een afgevend segment van huurlijnen en op een bundelsegment van huurlijnen.

De tarieven van de *half links* worden hieronder vermeld voor Zone 1 van Belgacom:

<i>Bandbreedte</i>	<i>Lengte van de huurlijn</i>			
	<i>0-5km</i>	<i>5-20km</i>	<i>20-50km</i>	<i>>50km</i>
64kbit/s	139.76	209.66	314.75	387.11
2Mbit/s	289.46	556.38	1074.37	1575.19
34Mbit/s	895.81	2479.19	6425.08	8170.04

Figuur 3.1: *maandelijkse tarieven van de digitale half links van Belgacom (Zone 1 - in EUR zonder belastingen) [bron: Belgacom, 2005]*

Aanbod van de alternatieve operatoren

De tarieven van de wholesale-huurlijnen die door de alternatieve operatoren op de markt worden gebracht, zijn niet openbaar. De aanbiedingen van die operatoren komen overeen met hun retailhuurlijnen waarop zij een korting toepassen die tot 20 % van de retailprijs kan oplopen.

De operatoren die over een trunknetwerk beschikken, kunnen bovendien op basis van dat netwerk toegang verlenen tot de bundelsegmenten van huurlijnen.

Wanneer zij zelf geen huurlijn kunnen leveren, verkopen sommige alternatieve operatoren ook de aanbiedingen van Belgacom door, meestal tegen de kostprijs.

3.1.2 Definitie van de relevante productenmarkten

In de aanbeveling betreffende de relevante markten wordt de markt van de afgevend segmenten van huurlijnen op wholesale-niveau (Markt 13) geïdentificeerd.

Het BIPT heeft enerzijds onderzocht of het mogelijk was de markt voor afgevede segmenten van huurlijnen op wholesale-niveau samen te voegen met andere markten uit de aanbeveling betreffende de relevante markten, en of het anderzijds mogelijk was om die markt onder te verdelen. Daartoe hebben wij de substitueerbaarheid tussen de volgende producten en diensten onderzocht:

- afbakening tussen afgevede segmenten van huurlijnen en bundelsegmenten van huurlijnen
- substitueerbaarheid tussen afgevede segmenten van huurlijnen en bundelsegmenten van huurlijnen
- substitueerbaarheid tussen afgevede segmenten van huurlijnen met verschillende snelheden
- substitueerbaarheid tussen de aanbiedingen voor toegang tot binair debiet BROBA II SDSL en wholesale-huurlijnen
- substitueerbaarheid tussen afgevede segmenten van huurlijnen en ontbundelde toegang tot metalen netten en subnetten
- substitueerbaarheid tussen afgevede segmenten van huurlijnen en kabelnetten
- substitueerbaarheid tussen afgevede segmenten van huurlijnen en dark fiber
- substitueerbaarheid tussen afgevede segmenten van huurlijnen tot aan de eindgebruiker en diensten voor *backhaul*-collecting
- substitueerbaarheid tussen afgevede segmenten van huurlijnen tot aan de eindgebruiker en interconnectieverbindingen.

Afbakening tussen afgevede segmenten van huurlijnen en bundelsegmenten van huurlijnen

In de aanbeveling over de relevante markten is de Europese Commissie van oordeel: "Wat een afgiftesegment is zal afhangen van de netwerktopologie die specifiek is voor de lidstaat, en zal moeten worden besloten door de relevante nationale regelgevende instantie"⁵¹.

De afbakening tussen de afgevede segmenten van huurlijnen en de bundelsegmenten van huurlijnen moet voor België worden verduidelijkt.

Het netwerk van Belgacom dat voor de levering van huurlijnen wordt gebruikt, bestaat uit vier hiërarchische niveaus:

⁵¹ Zie blz. 33 van de toelichting bij de aanbeveling over de relevante markten, op. cit.

- Het eerste niveau is het niveau van de *express rings*. Er zijn vier *express rings* die het volledige Belgische grondgebied bestrijken en langs twaalf steden lopen (knooppunten). Elke *express ring* maakt gebruik van de technologieën *synchronous digital hierarchy* (SDH) en *dense wavelength-division multiplexing* (DWDM).
- Het tweede niveau is het « SDH-niveau », dat de mogelijkheid biedt om veertig steden op nationaal niveau aan te sluiten (wat gelijkstaat met tien steden per *express ring*).
- Het derde niveau is het niveau van de regionale "points of presence". Op elke *express ring* zijn ongeveer 150 regionale knooppunten aangesloten. In België zijn er 595 regionale knooppunten. Die knooppunten zijn onderling verbonden via regionale verbindingen die in de meeste gevallen gebruikmaken van de SDH-technologie.
- Het vierde niveau bevindt zich tussen het regionale point of presence en de eindgebruiker. Hier bestaan de verbindingen uit koperparen of glasvezel. In sommige zones kan er tussen het regionale point of presence en de abonnee een lokale schakelaar zijn. In die gevallen bestaat de verbinding tussen het regionale point of presence en de lokale schakelaar uit glasvezel en kan de verbinding tussen de lokale schakelaar en de abonnee ofwel uit glasvezel of koper bestaan.

Tot op heden hebben de alternatieve operatoren bijna de volledige infrastructuur van niveau 1 (*express ring*) gereproduceerd. Het merendeel van hen plaatsen hun apparatuur in collocatie op een van de Belgacom-knooppunten gelegen op de *express ring* en gewoonlijk vindt de interconnectie plaats ter hoogte van die knooppunten. Op de lagere niveaus hebben slechts enkele alternatieve operatoren een infrastructuur ontwikkeld, die doorgaans beperkt blijft tot geografische gebieden die vanuit economisch standpunt van het hoogste belang zijn.

In antwoord op de openbare raadpleging hebben sommige personen de demarcatielijn betwist tussen de afgevend segmenten en de bundelsegmenten. Het afgevend segment is gebaseerd op het begrip « *tail circuit* », namelijk de verbinding tussen een point of presence van een alternatieve operator en de site van de eindklant. In België hebben de alternatieve operatoren hun points of presence grotendeels aangelegd op de *Express Ring* van Belgacom. Die operatoren beschikken overigens over een langeafstandstransmissie-infrastructuur die hun points of presence met elkaar verbindt. Zelfs voor een alternatieve

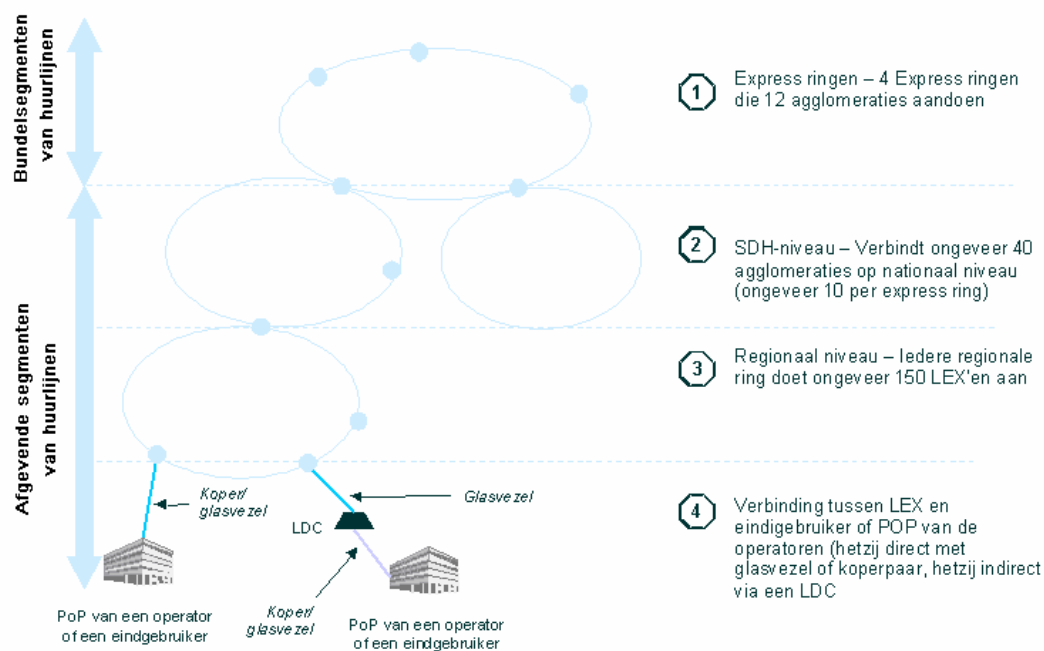
operator die niet zijn eigen points of presence heeft aangelegd, is er gewoonlijk een competitief aanbod voor collocatie en langeafstandstransmissiecapaciteit beschikbaar op elk knooppunt op de *Express Ring*. Zo is een alternatieve operator meestal in staat om een reëel of virtueel point of presence tot stand te brengen op het niveau van het knooppunt op de *Express Ring* dat zo dicht mogelijk bij de eindgebruiker gelegen is. Volgens het BIPT moet de verbinding tussen dat point of presence en de site van de eindgebruiker een "afgevend segment" worden genoemd, omdat dit het best aan het begrip "tail circuit" beantwoordt. Bovendien stemt de scheiding tussen de *Express Ring* enerzijds en de verbindingen op lagere hiërarchische niveaus anderzijds, overeen met een belangrijk verschil in de Belgische concurrentieomgeving.

Het BIPT is van oordeel dat:

- de wholesale-markt voor bundelsegmenten van huurlijnen bestaat uit de wholesale-huurlijnen die de 12 knooppunten van de *express rings* van Belgacom (niveau 1 van zijn architectuur) en de equivalente knooppunten van de infrastructuur van niveau 1 van de andere operatoren verbinden.
- de wholesale-markt voor afgevend segmenten van huurlijnen bestaat uit elke wholesale-huurlijn waarvan de twee uiteinden hiërarchisch afhankelijk zijn van hetzelfde knooppunt van niveau 1, en dit ongeacht de aard van de aansluitpunten van de lijn: site van een eindgebruiker, PoP van een alternatieve operator, site van Belgacom, enz. Afgevend segmenten omvatten zowel een verbinding van het type "backhaul" en "IC-link" als een toegangslijn die de locatie van een eindgebruiker verbindt (van het type "half link").

Een wholesale-huurlijn waarvan de twee uiteinden hiërarchisch afhankelijk zijn van twee verschillende knooppunten van niveau 1 bestaat dus uit een bundelsegment en uit ten minste één afgevend segment.

Die afbakening weerspiegelt de intensiteit van de concurrentie op het niveau van de verschillende hiërarchische niveaus van de infrastructuur, zowel van de gevestigde exploitant als van de concurrerende operatoren.

Figuur 3.2: *Architectuur van de huurlijnnetwerken van Belgacom in België (bron: Belgacom, Analysys)*

De diensten voor afgevend segmenten van huurlijnen zijn dus lijnen met een vertrekpunt dat gelegen is ofwel ter hoogte van een point of presence op het niveau van de *express ring* en die eindigen op een aansluitpunt van het netwerk, ofwel op een lager niveau van de *express ring* en eindigen op een aansluitpunt van het netwerk dat hiërarchisch onder hetzelfde knooppunt op de *express ring* gelegen is. Een dienst voor een afgevend segment van huurlijnen heeft niet noodzakelijk een point of presence op het niveau van de *express ring* als oorsprong. Een afgevend segment van huurlijnen kan worden geleverd tussen twee punten op een lager niveau in de netwerkhierarchie (SDH-niveau of niveau van de regionale knooppunten bijvoorbeeld).

► *Besluit*

Het BIPT is van oordeel dat:

- de wholesale-markt voor bundelsegmenten van huurlijnen bestaat uit de wholesale-huurlijnen die de 12 knooppunten van de *express rings* van Belgacom (niveau 1 van

zijn architectuur) en de equivalente knooppunten van de infrastructuur van niveau 1 van de andere operatoren verbinden.

- de wholesale-markt voor afgevend segmenten van huurlijnen bestaat uit de wholesale-huurlijnen waarvan beide uiteinden hiërarchisch van hetzelfde knooppunt van niveau 1 afhankelijk zijn.

Substitueerbaarheid tussen afgevend segmenten van huurlijnen en bundelsegmenten van huurlijnen

► Substitueerbaarheid aan de vraagzijde

Wat de karakteristieken betreft, zijn bundelsegmenten van huurlijnen en afgevend segmenten van huurlijnen complementair. Afgevend segmenten van huurlijnen verbinden een aansluitpunt van het netwerk met een point of presence van een operator dat zich op het trunknetwerk of op een lager niveau kan bevinden. Bundelsegmenten van huurlijnen verbinden dan weer twee points of presence op het trunknetwerk.

De vraag naar afgevend segmenten van huurlijnen komt van operatoren die geen toegang hebben tot de eindgebruiker. De vraag naar bundelsegmenten gaat uit van leveranciers van elektronische-communicatiediensten die twee afgevend segmenten van huurlijnen willen verbinden. Bij een kleine, maar significante en duurzame verhoging van de prijzen van de afgevend segmenten van huurlijnen, zou een operator niet aan zijn behoeften kunnen voldoen door een toegang tot de huurlijnen op het trunknetwerk, waarbij het omgekeerde ook waar is. Die twee soorten segmenten zijn dus niet substitueerbaar vanuit het standpunt van de koper op wholesale-niveau.

Aan de vraagzijde is de substitueerbaarheid tussen afgevend segmenten van huurlijnen en bundelsegmenten van huurlijnen onvoldoende om ze in eenzelfde markt op te nemen.

► Substitueerbaarheid aan de aanbodzijde

Een leverancier van enkel bundelsegmenten van huurlijnen zou grote investeringen moeten doen om diensten voor afgevend segmenten van huurlijnen te kunnen aanbieden. De levering van afgevend segmenten van huurlijnen houdt de aanleg van een zeer fijnmazig netwerk in tot bij de eindgebruikers. Een leverancier van huurlijnen op het trunknetwerk

zou ook kunnen gebruikmaken van de ontbundeling van het aansluitnetwerk, maar dat vergt de aanleg van een netwerk tot aan de schakelaars. De uitvoering van zo'n procedure is op korte termijn onmogelijk.

Een operator die alleen afgevende segmenten zou verstrekken en die de markt van de levering van bundelsegmenten van huurlijnen zou willen betreden, zou ook worden geconfronteerd met moeilijkheden inzake investeringen en termijnen. Hij zou een hogesnelheidsinfrastructuur moeten aanleggen die een tamelijk groot aantal steden verbindt, om met Belgacom te kunnen concurreren.

Aan de aanbodzijde is de substitueerbaarheid tussen afgevende segmenten van huurlijnen en bundelsegmenten van huurlijnen onvoldoende om ze in eenzelfde markt op te nemen.

► *Besluit*

Het BIPT is van oordeel dat bundelsegmenten van huurlijnen en afgevende segmenten van huurlijnen tot twee aparte relevante productenmarkten behoren.

Substitueerbaarheid tussen afgevende segmenten van huurlijnen met verschillende snelheden

In de toelichting bij de aanbeveling over de relevante markten, erkent de Europese Commissie in verband met de wholesale-huurlijnen het volgende: "Een aanvullende marktsegmentatie tussen huurlijnen met hoge en lage capaciteit is mogelijk"⁵². De vraag moet worden gesteld of een dergelijke segmentering overeenstemt met de Belgische marktsituatie.

► *Substitueerbaarheid aan de vraagzijde*

Voor de retailmarkten voor huurlijnen vindt het BIPT dat er een relevante markt voor retailhuurlijnen bestaat die analoge en digitale lijnen tot 2 Mbit/s omvat. Zonder die te

⁵² Zie blz. 33 van de toelichting bij de aanbeveling over de relevante markten, op. cit.

definiëren met het oog op de invoering van regulering *ex ante*, is het BIPT van oordeel dat er ook een relevante markt voor retailhuurlijnen van meer dan 2 Mbit/s bestaat.

Op het stuk van de levering van afgevend segmenten op wholesale-niveau kan de levering van huurlijnen worden verdeeld op basis van bandbreedte. De tarieven van de *half links* van Belgacom worden immers vastgesteld op basis van de bandbreedte en vertonen aanzienlijke verschillen.

Men kan concluderen dat bij een kleine, maar significante en duurzame verhoging van de tarieven voor de wholesale-levering van afgevend segmenten van huurlijnen van 64 kbit/s, een leverancier van retailhuurlijnen van 64 kbit/s zijn vraag niet zou richten op afgevend segmenten van huurlijnen van 34 Mbit/s bijvoorbeeld.

Aan de vraagzijde is de substitueerbaarheid tussen afgevend segmenten van huurlijnen met verschillende snelheid onvoldoende om ze in dezelfde markt op te nemen.

► *Substitueerbaarheid aan de aanbodzijde*

Bij een kleine, maar significante en duurzame verhoging van de prijzen van afgevend segmenten van huurlijnen voor snelheden van minder dan 2 Mbit/s, zou een leverancier van afgevend segmenten die alleen huurlijnen van meer dan 2 Mbit/s zou leveren, op korte termijn afgevend segmenten met snelheden van minder dan 2 Mbit/s kunnen leveren.

In de omgekeerde theoretische situatie stelt het BIPT vast dat een leverancier van afgevend segmenten van huurlijnen die alleen over een infrastructuur zou beschikken die in staat is afgevend segmenten met snelheden tot 2 Mbit/s te leveren, zonder zware investeringen niet in staat zou zijn om diensten voor afgevend segmenten van huurlijnen met snelheden boven de 2 Mbit/s te verstrekken. In België verstrekken wholesale-leveranciers van afgevend segmenten van huurlijnen met lage snelheid (met name Belgacom) echter ook afgevend segmenten met hoge snelheid. Daardoor hoeven er geen andere conclusies te worden getrokken dan die van de Europese Commissie in de aanbeveling over de relevante markten, waarbij de markt voor afgevend segmenten van huurlijnen wordt onderverdeeld op basis van de bandbreedte, omdat de hoofdleverancier van die afgevend segmenten het volledige gamma aan snelheden verstrekt, en dus een continuïteit in het aanbod, alsook homogene concurrentievoorwaarden biedt.

► *Besluit*

Het BIPT is van oordeel dat de markt voor de wholesale-levering van afgevend segmenten van huurlijnen niet moet worden verdeeld op basis van de snelheid.

Substueerbaarheid tussen afgevend segmenten van huurlijnen en aanbiedingen inzake toegang tot binair debiet BROBA II SDSL

► *Substueerbaarheid aan de vraagzijde*

De kenmerken van de wholesale-aanbiedingen voor huurlijnen en de BROBA II SDSL-aanbiedingen verschillen in meerdere opzichten. Enerzijds hebben wholesale-aanbiedingen voor afgevend segmenten van huurlijnen betrekking op capaciteit tussen twee gegeven punten, terwijl de aanbiedingen voor toegang tot binair debiet capaciteit van punt tot multipunt betreffen⁵³. Anderzijds hebben de BROBA II SDSL-aanbiedingen netwerkelementen die gedeeld worden tussen de klanten van de operator die die producten aanbiedt, terwijl wholesale-huurlijnen toepassingsgerichte verbindingen bieden aan de locaties van een klant. De snelheden die met het aanbod inzake toegang tot binair debiet BROBA II SDSL mogelijk zijn, zijn niet zo hoog als diegene die geboden worden door afgevend segmenten van huurlijnen. Huurlijnen bieden een volkomen transparante capaciteit terwijl het BROBA-aanbod een dienst met contentie is, dat op het ATM-protocol steunt. Huurlijnen bieden bovendien intrinsiek een vaste capaciteit. Nu biedt het BROBA op dat punt geen garanties (geen SLA voor ATM). De responstijd van een huurlijn hangt alleen af van zijn transmissietijd, terwijl de responstijd van het BROBA ook afhankelijk is van het buffergeheugen in de ATM-knooppunten. Sommige toepassingen zijn bijgevolg niet verenigbaar met de responstijden van het BROBA. SHDSL kan worden gebruikt op « cross-connect »-apparatuur om de afgifte van een huurlijn te leveren maar enerzijds wordt een dergelijke configuratie niet geboden in het BROBA, en anderzijds zou SHDSL in dat geval slechts een onderdeel van de dienst zijn, en niet een volledige dienst.

Bij een kleine, maar significante en duurzame verhoging van de prijs van de aanbiedingen inzake toegang tot binair debiet, zou een leverancier van SDSL-retaildiensten zich niet tevreden kunnen stellen met een wholesale-aanbod van afgevend segmenten van

⁵³ Op de retailmarkt kunnen ze daarentegen worden geconfigureerd als aanbiedingen van punt tot punt. Dat is het geval met het aanbod SDSL LAN to LAN van Belgacom.

huurlijnen, dat een aanbod van punt tot punt blijft. Zo ook zou een leverancier van huurlijndiensten zich niet tevreden kunnen stellen met een aanbod inzake toegang tot SDSL-bitstream. Dit is een aanbod van gedeelde capaciteit achter de abonneeschakelaar, en de leverancier van huurlijnen zou verplicht zijn om het ATM-protocol aan te nemen. Bovendien zou hij met dit aanbod geen snelheden van meer dan 2 Mbit/s kunnen leveren.

De grote tariefverschillen tussen de aanbiedingen voor toegang met SDSL-bitstream en de afgevend segmenten van huurlijnen voor gelijkwaardige snelheden getuigen van het gebrek aan substitueerbaarheid tussen die twee soorten aanbiedingen⁵⁴, omdat de huurlijnen beantwoorden aan specifieke behoeften waaraan een datanetwerkdienst niet kan voldoen.

Aan de vraagzijde is de substitueerbaarheid tussen afgevend segmenten van huurlijnen en aanbiedingen inzake toegang tot binair debiet BROBA II SDSL onvoldoende om ze in dezelfde relevante markt op te nemen.

► *Substitueerbaarheid aan de aanbodzijde*

Aan de aanbodzijde zijn de netwerkelementen die nodig zijn om die twee soorten van diensten te verstrekken, verschillend. SDSL-diensten gebruiken gedeelde netwerkcapaciteit achter de abonneeschakelaar terwijl huurlijnen toepassingsgerichte capaciteit vertegenwoordigen. Bovendien zou een leverancier van afgevend segmenten van huurlijnen verplicht zijn om ATM-apparatuur te installeren voor de levering van een aanbod inzake toegang tot binair debiet. Daarom lijkt het bij een lichte maar blijvende stijging van de prijzen voor de BROBA II SDSL-aanbiedingen weinig waarschijnlijk dat de leveranciers van afgevend segmenten van huurlijnen in staat zouden zijn om op korte termijn een product aan te bieden dat gelijkwaardig is aan het aanbod voor toegang tot binair debiet BROBA II SDSL.

Evenzeer zou bij een kleine, maar significante en duurzame verhoging van de prijzen van afgevend segmenten van huurlijnen, een leverancier van diensten voor toegang tot binair debiet van het SDSL-type niet noodzakelijk in staat zijn om de markt van de afgevend segmenten van huurlijnen te betreden. Met die laatste is gegevenstransport mogelijk tegen

⁵⁴ De maandelijkse kosten voor de activering van SDSL-lijnen bedragen 19,48 EUR terwijl die van een *half link* van 2 Mb/s 289 EUR per maand bedragen voor een aanbod van 0 tot 5 km.

gewaarborgde snelheden van heel wat meer dan 2 Mbit/s, hetgeen een limiet is voor de toegang tot binair debiet.

Aan de aanbodzijde is de substitueerbaarheid tussen afgevende segmenten van huurlijnen en aanbiedingen inzake toegang tot binair debiet BROBA II SDSL onvoldoende om ze in dezelfde relevante markt op te nemen.

► *Besluit*

Het BIPT is van mening dat de aanbiedingen voor toegang tot binair debiet BROBA II SDSL en de aanbiedingen voor afgevende segmenten van huurlijnen niet in dezelfde relevante markt mogen worden opgenomen.

Substitueerbaarheid tussen afgevende segmenten van huurlijnen en ontbundelde toegang tot metalen netten en subnetten

► *Substitueerbaarheid aan de vraagzijde*

Qua karakteristieken zijn er grote verschillen tussen de diensten voor ontbundelde toegang tot het aansluitnetwerk en afgevende segmenten van huurlijnen. Ontbundelde toegang tot het aansluitnetwerk bestaat uit de beschikbaarstelling van apparatuur van het lokale toegangsnetwerk tussen de abonneeschakelaar en de eindgebruiker, terwijl afgevende segmenten van huurlijnen een transmissiecapaciteit vormen van een netwerkaansluitpunt tot een interconnectiepunt, dat tot het niveau van de *express ring* kan gaan. Het ontbundelde koperpaar kan een element zijn om een bepaald type van afgevend segment samen te stellen, maar kan op zich geen afgevend segment vervangen.

Wat het gebruik betreft kan het koperpaar niet worden gebruikt voor snelheden van meer dan 2 Mbit/s, terwijl afgevende segmenten niet beperkt zijn tot een snelheid van 2 Mbit/s.

Qua tarieven is de ontbundeling van een lijn in het aansluitnetwerk heel wat goedkoper dan de huur van een afgevend segment van een huurlijn⁵⁵.

Aan de vraagzijde is de substitueerbaarheid tussen de diensten voor ontbundelde toegang tot het aansluitnetwerk en afgevend segmenten van huurlijnen onvoldoende om ze in dezelfde markt op te nemen.

► *Substitueerbaarheid aan de aanbodzijde*

Een leverancier van afgevend segmenten van huurlijnen, die bijvoorbeeld over een eigen glasvezelnetwerk beschikt en die diensten voor ontbundelde toegang tot het aansluitnetwerk zou willen verstrekken, zou verplicht zijn om in een zeer fijnmazig toegangsnetwerk te investeren. Hij zou de markt voor ontbundelde toegang tot het aansluitnetwerk niet kunnen betreden zonder zware investeringen, noch op korte termijn.

Een leverancier van diensten voor ontbundelde toegang tot het aansluitnetwerk zou sommige diensten voor afgevend segmenten van huurlijnen tot 2 Mbit/s kunnen leveren. Voor de levering van diensten voor afgevend segmenten van huurlijnen van meer dan 2 Mbit/s zou de leverancier van diensten voor ontbundelde toegang tot het aansluitnetwerk evenwel verplicht zijn om te investeren in netwerkstukken met zeer hoge snelheid (bijvoorbeeld glasvezel). Bovendien zou de leverancier van ontbundelde toegang tot het aansluitnetwerk verplicht zijn zich te interconnecteren op het niveau van de regionale points of presence.

Aan de aanbodzijde is de substitueerbaarheid tussen de diensten voor ontbundelde toegang tot het aansluitnetwerk en afgevend segmenten van huurlijnen onvoldoende om ze in dezelfde markt op te nemen.

► *Besluit*

Het BIPT vindt dat de afgevend segmenten van huurlijnen en de ontbundelde toegang tot het aansluitnetwerk onvoldoende onderling uitwisselbaar zijn om ze in dezelfde relevante productenmarkt op te nemen.

⁵⁵ De maandelijkse huur van een lijn kan tot 11,62 EUR oplopen terwijl een *half link* van 0 tot 5 km geprijsd is op 139,76 EUR.

Substitueerbaarheid tussen afgevend segmenten van huurlijnen en kabelnetten

► *Substitueerbaarheid aan de vraagzijde*

Een aanbod van huurlijnen op een coaxnetwerk zou op een aantal technische obstakels stuiten. Als die dienst voorhanden was op de coaxnetwerken, zou het signaal van de huurlijn toegankelijk zijn voor alle eindgebruikers die zich op dat deel van de coaxkabel bevinden, hetgeen niet verenigbaar is met de vertrouwelijkheid die van een huurlijndienst wordt verwacht.

Bij een kleine, maar significante en duurzame verhoging van de prijs van de afgevend segmenten van huurlijnen die nu beschikbaar zijn, zou aan de behoefte van een leverancier van retailhuurlijnen die bij Belgacom een *half link* zou kopen, dus niet voldaan zijn op de kabelnetten van de kabeloperatoren.

Aan de vraagzijde kunnen kabelnetten niet worden opgenomen in de relevante markt van de afgevend segmenten van huurlijnen.

► *Substitueerbaarheid aan de aanbodzijde*

Opdat kabeloperatoren afgevend segmenten van huurlijnen kunnen leveren, zouden ze ermee moeten instemmen om aan één gebruiker een toegangscapaciteit toe te wijzen die momenteel door een groot aantal eindgebruikers wordt gedeeld. Een dergelijke beslissing zou investeringen vergen in extra apparatuur voor het delen van de bandbreedte. De kabeloperatoren bieden overigens geen huurlijnen aan op hun coaxnetwerk. Telenet en Brutélé gebruiken dus hun glasvezelinfrastructuur voor de levering van huurlijnen.

De vereiste investeringen en de vermindering van de capaciteit voor het leveren van retaildiensten, als gevolg van de levering van afgevend segmenten van huurlijnen op de kabelnetten, zijn voor de kabeloperatoren te belangrijk om door te dringen tot de markt in geval van een kleine, maar significante en duurzame verhoging van de tarieven van afgevend segmenten van huurlijnen.

Aan de aanbodzijde kunnen kabelnetten niet worden opgenomen in de relevante markt van de afgevend segmenten van huurlijnen.

► *Besluit*

Kabelnetten kunnen niet worden opgenomen in de markt voor afgevend segmenten van huurlijnen.

Substitueerbaarheid tussen afgevend segmenten van huurlijnen en dark fiber

► *Substitueerbaarheid aan de vraagzijde*

Qua karakteristieken kan dark fiber, net als het koperpaar, de fysieke infrastructuur vormen die nodig is voor de levering van afgevend segmenten van huurlijnen.

Bij een kleine, maar significante en duurzame verhoging van de prijs van afgevend segmenten van huurlijnen, kan een leverancier van retailhuurlijnen die een dienst voor afgevend segmenten van huurlijnen zou willen kopen, zich echter niet tevreden stellen met de huur van dark fiber, omdat dit op zichzelf geen wholesale-aanbod van huurlijnen is. De leverancier van retailhuurlijnen zou verplicht zijn om aan de dark fiber SDH-apparatuur toe te voegen om die aan te passen voor de levering van huurlijnen.

Aan de vraagzijde is de huur van dark fiber niet substitueerbaar met afgevend segmenten van huurlijnen.

► *Substitueerbaarheid aan de aanbodzijde*

Bij een kleine, maar significante en duurzame verhoging van de prijs van afgevend segmenten van huurlijnen, zou een leverancier van dark fiber niet in staat zijn om zonder lange termijnen noch grote investeringen de wholesale-markt van afgevend segmenten van huurlijnen te betreden. Hij zou verplicht zijn om specifiek voor de levering van afgevend segmenten van huurlijnen bestemde SDH-netwerkapparatuur te installeren voor elk knooppunt, hetgeen grote investeringen inhoudt.

Aan de aanbodzijde is dark fiber niet substitueerbaar met afgevend segmenten van huurlijnen.

► *Besluit*

Het BIPT is van oordeel dat dark fiber niet mag worden opgenomen in de relevante markt voor afgevend segmenten van huurlijnen.

Substitueerbaarheid tussen afgevend segmenten van huurlijnen tot aan de eindgebruiker (« half link ») en diensten voor backhaul-collecting

Het begrip "netwerkaansluitpunt" verwijst niet noodzakelijk naar de lokalen van de eindgebruiker. Zo is de Europese Commissie van oordeel: "Gereserveerde capaciteit of huurlijnen kunnen nodig zijn voor eindgebruikers om netwerken aan te leggen of locaties aan elkaar te koppelen of kunnen nodig zijn voor ondernemingen die op hun beurt diensten aan eindgebruikers leveren"⁵⁶.

► *Substitueerbaarheid aan de vraagzijde*

Diensten voor *backhaul-collecting* zijn diensten die worden gebruikt om concentratiepunten op het hoofdnetwerk (backbone) van de operator te verbinden; dat is met name het geval in het kader van de ontbundeling van het aansluitnetwerk of bij operatoren van een mobiel netwerk. Zij kunnen dan de verbinding vormen tussen:

- de collocatiesites van een alternatieve operator ter hoogte van de verdeler en zijn aansluitpunt
- de basisstations onderling of met het vaste netwerk van een mobiele operator.

"Backhaul"-verbindingen zijn momenteel opgenomen in het BRUO-aanbod van Belgacom. De diensten voor *backhaul-collecting* zijn technisch equivalent met afgevend segmenten van huurlijnen van het "half link"-type, behalve dan dat ze het verkeer niet tot bij de eindgebruiker brengen. Beide soorten diensten bieden immers transparante, toepassingsgerichte capaciteit, en maken allebei symmetrische snelheden mogelijk.

⁵⁶ Zie blz. 32 van de toelichting bij de aanbeveling over de relevante markten, op. cit.

Wat het gebruik betreft, kan een operator die *backhaul*-collectingdiensten zou gebruiken, zich niet tevreden stellen met een dienst van het type "half link" en vice versa. Beide diensten worden immers geconfigureerd voor verschillende, specifieke aanbiedingen, ontbundelde toegang tot het aansluitnetwerk bijvoorbeeld voor de "*backhaul*"-aanbiedingen en de levering van huurlijnen voor de diensten van het type "half link".

Aan de vraagzijde is de substitueerbaarheid tussen de diensten voor *backhaul*-collecting en de "half link"-diensten onvoldoende om ze in dezelfde relevante markt op te nemen als die van de diensten voor afgevend segmenten van huurlijnen.

► *Substitueerbaarheid aan de aanbodzijde*

De leveringsvoorwaarden van *backhaul*-collectingdiensten hebben karakteristieken gemeen met de levering van afgevend segmenten van het type « half link » (kosten voor het graven van geulen, het leggen van glasvezel, SDH-apparatuur, enz.).

Een leverancier die alleen *backhaul*-collectingdiensten zou verstrekken, zou ook de centrales van de eindgebruikers moeten bereiken om afgevend segmenten tot bij de eindgebruiker van huurlijnen te kunnen leveren. Voor de levering van huurlijnen tot en met 2 Mbit/s zou een leverancier van *backhaul*-collectingdiensten gebruik kunnen maken van de ontbundeling van het aansluitnetwerk. Een dergelijke beslissing zou niet erg duur zijn, rekening houdende met de prijs voor ontbundeling tegenover de potentiële inkomsten uit huurlijnen. Een leverancier van *backhaul*-collectingdiensten zou enkel maar zijn netwerk in het aansluitnetwerk moeten uitbreiden met DACS-apparatuur (*digital access and crossconnect system*). Voor de huurlijnen van meer dan 2 Mbit/s zou de leverancier verplicht zijn gebruik te maken van netwerkstukken in glasvezel. Omdat die technologie in België sterk verspreid is, met name in de zones met een zeer sterke economische activiteit, zou een dergelijk gebruik eventueel mogelijk zijn via de huur van dark fiber, als dit tegen een redelijke kostprijs beschikbaar is. De huur van dark fiber, ook al is die beschikbaar, vertegenwoordigt een zware investering. Bij een kleine, maar significante en duurzame verhoging van de prijs van de huurlijndiensten, zou een operator die alleen *backhaul*-collectingdiensten zou leveren, een dienst voor terminering van huurlijnen kunnen verstrekken tot bij de eindgebruiker, gebaseerd op de glasvezel in sommige zones met een sterke economische activiteit waar er een aanbod bestaat voor de huur van dark fiber tegen een redelijke prijs.

Samenvattend, is er een sterke substitueerbaarheid aan de aanbodzijde in de richting van backhaul naar afgevend segmenten van het type "half link" voor snelheden tot 2 Mbit/s in zones waar de operator gebruik kan maken van de ontbundeling van het koperpaar. Indien de operator echter geen gebruik kan maken van ontbundeling, is de substitueerbaarheid geringer, in het bijzonder voor huurlijnen die gebruikmaken van glasvezel tot bij de eindgebruiker.

In het omgekeerde geval, dus bij een kleine, maar significante en duurzame verhoging van de prijs van de *backhaul*-collectingdiensten, zou een operator die alleen diensten voor afgevend segmenten van het type « half link » zou leveren, snel een *backhaul*-collectingdienst kunnen verstrekken. De omvang van zijn netwerk (tot bij de eindgebruiker) impliceert immers dat dit reeds de hoofdtelefooncentrales en points of presence van de alternatieve operatoren bestrijkt.

Ten slotte stelt het Instituut vast dat er slechts één leverancier aanwezig is die deze diensten over het hele grondgebied op de markt brengt. Aan de aanbodzijde is de substitueerbaarheid tussen de diensten voor *backhaul*-collecting en de diensten voor afgevend segmenten van het type "half link" dus voldoende om ze in dezelfde relevante markt op te nemen als die van de diensten voor afgevend segmenten van huurlijnen. Buiten enkele zones met een sterke economische activiteit is Belgacom immers de voornaamste of zelfs enige leverancier van de twee soorten verbindingen (backhaul en half link), waardoor de concurrentievoorwaarden voor de levering van die twee soorten verrichtingen relatief homogeen zijn.

► *Besluit*

Het BIPT is van oordeel dat de diensten voor *backhaul*-collecting mogen worden opgenomen in de markt voor afgevend segmenten van het type « half link ».

Substitueerbaarheid tussen afgevend segmenten van huurlijnen tot aan de eindgebruiker (« half link ») en interconnectieverbindingen

Zoals hierboven is vermeld, verwijst het begrip "netwerkaansluitpunt" niet noodzakelijk naar de lokalen van de eindgebruiker. Zo is de Europese Commissie van oordeel: "Gereserveerde capaciteit of huurlijnen kunnen nodig zijn voor eindgebruikers om

netwerken aan te leggen of locaties aan elkaar te koppelen of kunnen nodig zijn voor ondernemingen die op hun beurt diensten aan eindgebruikers leveren"⁵⁷.

► *Substitueerbaarheid aan de vraagzijde*

De interconnectieverbinding (« IC Link ») die momenteel opgenomen is in het BRIO-aanbod van Belgacom, is een link tussen twee toegangspunten die respectievelijk gelegen zijn in het netwerk van Belgacom en in het netwerk van een andere operator. Net als bij de diensten voor *backhaul*-collecting voor de ontbundelde toegang tot het aansluitnetwerk, wordt die dienst gebruikt voor de levering van interconnectiediensten zoals de diensten voor gespreksopbouw en -afgifte op het openbare telefoonnet op een vaste locatie. Zoals bij de diensten voor *backhaul*-collecting is het aansluitpunt niet bij de eindgebruiker gelegen. Het ligt ter hoogte van de interconnectiepunten met de gevestigde exploitant (lokale abonneeschakelaar of transitschakelaar).

Wat het gebruik betreft kan een operator die diensten voor interconnectieverbindingen zou gebruiken, zich niet tevredenstellen met een dienst voor afgevend segmenten van huurlijnen die eindigen in de lokalen van de eindgebruiker van het type « half link », en vice versa. Die diensten worden geconfigureerd voor specifieke aanbiedingen, enerzijds de interconnectie met het openbare telefoonnet van Belgacom en anderzijds de levering van huurlijnen tot aan de eindgebruiker.

In geval van een kleine, maar significante en duurzame verhoging van de tarieven van afgevend segmenten van huurlijnen, zou een operator die retailhuurlijnen tot bij de eindgebruiker zou willen verstrekken, a fortiori huurlijnen met een zeer hoge snelheid, geen genoegen kunnen nemen met een aanbod van interconnectieverbindingen.

Aan de vraagzijde is de substitueerbaarheid tussen huurlijnen van het type « half link » en interconnectieverbindingen onvoldoende om die in dezelfde relevante markt op te nemen.

⁵⁷ Zie blz. 32 van de toelichting bij de aanbeveling over de relevante markten, op. cit.

► *Substitueerbaarheid aan de aanbodzijde*

Een operator die diensten voor interconnectieverbindingen levert, zou zonder grote investeringen of lange termijnen, afgevede segmenten van huurlijnen van het type « half link » tot bij de eindgebruikers kunnen leveren. Hij zou immers met dezelfde moeilijkheden te kampen hebben als de leveranciers van diensten voor *backhaul*-collecting om tot bij de eindgebruiker diensten te leveren, en zou kunnen gebruikmaken van het aansluitnetwerk of van dark fiber om zijn netwerk uit te breiden.

Aan de aanbodzijde is de substitueerbaarheid tussen afgevede segmenten van huurlijnen van het type « half link » en interconnectieverbindingen voldoende om die in dezelfde relevante markt op te nemen. Buiten enkele zones met een sterke economische activiteit is Belgacom bovendien de voornaamste of zelfs enige leverancier van de twee soorten verbindingen (backhaul/IC-link en half link), waardoor de concurrentievoorwaarden voor de levering van de twee soorten verrichtingen relatief homogeen zijn.

► *Besluit*

Het BIPT is van oordeel dat de wholesale-markt voor afgevede segmenten van huurlijnen de interconnectieverbindingen omvat.

3.1.3 Relevante geografische markt

Belgacom is de enige leverancier van afgevede segmenten van huurlijnen waarvan het netwerk het hele nationale grondgebied bestrijkt. De alternatieve operatoren hebben hun toegangsnetwerken aangelegd in de geografische zones waar grootstedelijke netwerken zijn aangelegd. De wholesale-levering van afgevede segmenten door alternatieve operatoren die gebruikmaken van de ontbundeling van het aansluitnetwerk is tot nog toe weinig ontwikkeld. De concurrentie op de wholesale-markt voor afgevede segmenten is natuurlijk sterker in de zones met een sterke economische activiteit, waar alternatieve operatoren een eigen infrastructuur tot stand hebben gebracht.

Het BIPT stelt overigens vast dat de gevestigde exploitant afgevede segmenten aanbiedt tegen tarieven die worden gedifferentieerd volgens de economische activiteit in de bediende streek en naar verluidt passen de alternatieve operatoren (die alleen aanwezig zijn

voor snelheden van boven de 2 Mbit/s) eveneens een dergelijke differentiatie toe. Die prijsverschillen, die in het voordeel zijn van zones met een zeer sterke economische activiteit, weerspiegelen echter hoofdzakelijk de lagere kosten voor de aanleg van infrastructuur in een zone waar de investeringen rendabel zullen worden gemaakt door een grotere vraag. Ze wijzen niet op echte specifieke eigenschappen van de mededingingsvoorwaarden in wel afgebakende geografische gebieden. Zelfs wanneer een van de aansluitpunten van de huurlijn gelegen is in een zone met een sterke economische activiteit, zal het tweede aansluitpunt trouwens gewoonlijk buiten die zone gelegen zijn, in een streek waar de alternatieve operatoren in geringe mate of niet aanwezig zijn.

Ook al zijn de marktstructuren in de regio's van België verschillend, toch is de mededingingsdynamiek bijgevolg voldoende homogeen om te besluiten tot de nationale segmentering van de markt. Bovendien is het marktaandeel van Belgacom voor afgevend segmenten hoger dan 50 %, zelfs in zones met een sterke economische activiteit.

Een fijnere geografische segmentering lijkt niet realistisch. Hoewel een nationale operator de enige wholesale-leverancier van afgevend segmenten kan zijn in zone A en een concurrent van andere leveranciers in een zone B van het grondgebied, zou het segmenteren van de markt in zone A en B immers enerzijds geen rekening houden met de nationale eenheden van de nationale leveranciers (prijzsettings- en commercieel beleid, dekking van het netwerk en reglementering van de nationale wholesale-aanbiedingen) en zou dit anderzijds als gevolg kunnen hebben dat een "te enge" geografische markt wordt gedefinieerd. Een extrapolatie van dat principe zou dus erop gericht zijn te besluiten tot het bestaan van aparte geografische markten, zodra het aantal leveranciers verschillend is van het ene grondgebied tot het andere en bij elke ontwikkeling van de geografische dekking van de leveranciers, hetgeen in strijd zou zijn met de doelstelling inzake stabiliteit en voorspelbaarheid van het regelgevingskader.

3.1.4 Besluit

Het BIPT is van oordeel dat de relevante markt de nationale markt van de diensten voor afgevend segmenten van huurlijnen is.

3.2 Marktanalyse en identificatie van de operatoren met een sterke machtspositie

3.2.1 Voornaamste factoren die de markt structureren

Voornaamste operatoren op de markt

De wholesale-levering van afgevend segmenten van huurlijnen is een element dat een rol speelt bij de levering van retailhuurlijnen.

Operatoren die een eigen toegangsnetwerkinfrastructuur in handen hebben, zijn op de huurlijnmarkt aanwezig of zouden die kunnen betreden. De lijst van die operatoren omvat met name de gevestigde exploitant Belgacom, de kabeloperator Telenet, Versatel, Scarlet, de vaste dochter van Mobistar, de internationale operatoren BT, COLT en Verizon. Onder die spelers is Belgacom de enige operator die over een netwerkinfrastructuur beschikt die het hele grondgebied bestrijkt. De voornaamste alternatieve operator in termen van infrastructuur is Telenet.

Huidige specifieke eigenschappen van de Belgische markt

Het BIPT merkt op dat de wholesale-diensten van Belgacom, de *half links*, betrekkelijk weinig door de alternatieve operatoren worden gebruikt. Rekening houdende met de specificiteiten van die producten, verkiezen talrijke alternatieve operatoren het immers om retailhuurlijnen van Belgacom te kopen en aan hun eindklanten door te verkopen, liever dan de *half links* van Belgacom te gebruiken. Die situatie komt door de volgende karakteristieken van de aanbiedingen van Belgacom:

- De *half links* worden gedefinieerd als huurlijnen waarvan minstens één uiteinde eindigt ter hoogte van een PoP van Belgacom of van de operator. Voor de totstandbrenging van een retailhuurlijn zijn dus twee *half links* nodig (waarvan de tarieven gebaseerd zijn op de afstand tussen elk uiteinde en het PoP in kwestie)
- De tarifiering van de retailhuurlijnen is gebaseerd op een afstand die in vogelvlucht berekend wordt tussen de twee uiteinden van elke huurlijn

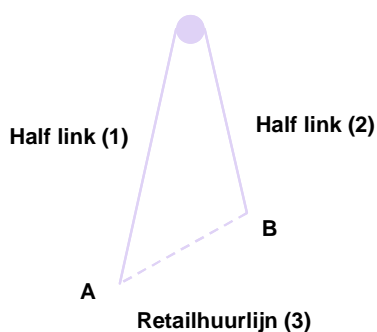
- De tarifiering van de *half links* is gebaseerd op een « *retail-minus* »-methode, met relatief hoge aansluitkosten in vergelijking met de maandelijkse abonnementsprijs (met name voor korte afstanden en lage snelheden).

Het gebruik van twee *half links* (om een retailhuurlijn te creëren) doet in een groot aantal gevallen pricesqueeze ontstaan, vooral indien de twee uiteinden van de retailhuurlijn in vogelvlucht dicht genoeg bij elkaar liggen (zie onderstaande figuur).

Een voorbeeld: indien, in een extreem geval, een operator voor een duur van 3 jaar door middel van twee half links van 2 Mbit/s, twee locaties van een van zijn klanten die in Zone 1 gelegen zijn en tussen 0 en 5 km van elkaar verwijderd zijn, wil verbinden en wanneer elk van die locaties meer dan 50 km verwijderd is van het PoP van Belgacom waarvan ze afhankelijk zijn, dan zal dat die operator in totaal 94.673 EUR kosten. Als die operator een retailhuurlijn van 2 Mbit/s gebruikt om die twee locaties met elkaar te verbinden, zal dat hem in totaal slechts 22.955 EUR kosten voor dezelfde contractduur, d.i. een verschil van meer dan 70.000 EUR over 3 jaar.

Onderscheid tussen wholesale- en retailproducten

In tegenstelling tot andere elektronische-communicatieproducten, zoals telefoniediensten, vertonen huurlijnen dezelfde technische karakteristieken, of de klant nu een operator is, een onderneming of een eindgebruiker. De alternatieve operatoren maken vaak gebruik van zogenaamde "retail"-huurlijnproducten omdat de tarifiering ervan interessanter is dan die van de zogenaamde "wholesale"-producten. Toch zouden de reglementaire verplichtingen die voor een huurlijn gelden niet afhankelijk mogen zijn van de naam die de aanbieder ervan aan die verbinding geeft, maar liever van de activiteit van de koper. Een huurlijn die wordt gekocht door een operator of een leverancier van elektronische-communicatiediensten, en die wordt gebruikt bij de levering van elektronische-communicatiediensten aan derden, zal door het Instituut als een wholesale-product worden beschouwd. De "backhaul"-producten en IC-links zijn voor het Instituut bijvoorbeeld wholesale-producten zodra ze worden gekocht door een operator of leverancier van elektronische-communicatiediensten.

Mogelijke situatie van een margin squeeze op de markt:

Prijs van retailhuurlijn (3) < prijs van half link (1) + prijs van half link (2)

Voorbeeld: Voor een duur van 3 jaar, een afstand < 5 km, beide eindpunten in Zone 1: prijs van een retailhuurlijn = EUR 22.955 < prijs van 2 half links = EUR 23.453.

Figuur 3.3:
pricesqueeze die
ontstaat tussen
sommige half links
en retailhuurlijnen
[bron: Analysys
2005]

Met die situatie moet rekening worden gehouden bij de uitwerking van de correctiemaatregelen.

Behandeling van de eigen levering in de marktanalyse

De definitie van markt 13 (en met name de grens ervan met markt 14) is door het BIPT vastgesteld op basis van de aanbevelingen van de Europese Commissie. Bij die marktdefinitie is rekening gehouden met de netwerkarchitectuur van de verschillende operatoren en in het bijzonder met hun aanwezigheid op de *express ring*. Die marktafbakening bestond nog niet in het vroegere regelgevingskader. Meer bepaald de bestaande wholesale-aanbiedingen (van Belgacom of van de alternatieve operatoren) stemmen tegenwoordig niet overeen met die marktdefinities. Een half link, backhaul of Interconnection Link van Belgacom kan op die manier overeenstemmen met een bundelsegment, een afgevend segment of een combinatie van de twee diensten (afhankelijk van zijn punt van oorsprong en aansluitpunt).

Bovendien kunnen de alternatieve operatoren tegenwoordig op de wholesale-markt geen onderscheid maken tussen de verkochte diensten die overeenstemmen met afgevend segmenten en/of diegene die met bundelsegmenten overeenstemmen. In de praktijk is de beoordeling van de omvang en van de marktaandelen op de wholesale-markt voor bundelsegmenten, waarbij geen rekening wordt gehouden met de eigen levering (in-house-productie van de ondernemingen), dus niet kwantificeerbaar.

Volgens informatie die verstrekt is door de alternatieve operatoren is het BIPT van oordeel dat meer dan 50 % van de retailhuurlijnen die door alternatieve operatoren worden

aangeboden, gebaseerd zijn op diensten van Belgacom (met name voor de levering van afgevend segmenten). Toch is het BIPT van oordeel dat die overwegingen het niet mogelijk maken om de externe wholesale-markt op bevredigende wijze te kwantificeren en vindt het dus in die context dat het meetellen van de eigen levering het beste middel vormt om de wholesale-markt van de afgevend segmenten te kwantificeren.

Hoewel het BIPT erkent dat de algemene regel in het mededingingsrecht⁵⁸ van de Gemeenschap luidt dat er bij de marktanalyse⁵⁹ geen rekening wordt gehouden met de eigen levering, stelt het ook vast dat sommige beschikkingen van de Commissie inzake controle op concentraties in specifieke gevallen de eigen levering meetellen in de berekening van de marktaandelen.⁶⁰

Op basis van al die elementen is het BIPT dus van oordeel dat het gegrond is om in zijn beoordeling van de omvang en van de marktaandelen de eigen levering van de verschillende spelers in aanmerking te nemen.

Marktomvang, marktaandelen

Rekening houdende met de onderlinge afhankelijkheid van de wholesale-markt voor afgevend segmenten en de retailmarkten voor huurlijnen (analoge en digitale huurlijnen

⁵⁸ Zie met name artikel 98 van de richtsnoeren inzake verticale beperkingen (2000/C 291/01) "De in-house-productie, d.w.z. de productie van een intermediair product voor eigen gebruik, kan van groot belang zijn bij een onderzoek uit het oogpunt van de mededinging, als een van de bronnen van concurrentie of om de marktpositie van een onderneming duidelijker te bepalen. Met het oog op de marktbeoordeling en de berekening van het marktaandeel zal de in-house-productie echter niet worden meegeteld bij intermediaire goederen en diensten" en zie ook de zaak COMP/M.2420 - Mitsui/CVRD/Caemi "Alleen de handelsverkopen vormen een correcte afspiegeling van de feitelijke marktmacht van de leveranciers die op de handelsmarkt actief zijn, omdat de interne verkopen betrekking hebben op hoeveelheden die niet echt worden verhandeld, die niet beschikbaar zijn voor niet-geïntegreerde DRI-producenten, en ten aanzien waarvan geen werkelijke concurrentie plaatsvindt". ».

⁵⁹ zie met name beschikking Schneider van het Gerecht van eerste aanleg van de Europese Gemeenschappen (Schneider Electric SA /Commissie, 22 oktober 2002), ADM / VDBO (2003), UCB / Solutia (2003).

⁶⁰ Die beslissingen zijn met name gebaseerd op de volgende elementen:

- de onderlinge afhankelijkheid van de markt voor eigen levering en de markt van de levering aan derden
- graad van verticale integratie op de relevante markt en concurrentiedruk die door de verticaal geïntegreerde ondernemingen op de relevante markt wordt uitgeoefend
- technische haalbaarheid en strategisch belang van de verkoop op de externe markt als antwoord op een beperkte maar beduidende en blijvende verhoging van de prijzen op de markt voor de levering aan derden.

met alle snelheden), wordt de analyse gestructureerd rond het onderzoek van de retailmarkten, om de analyse van de wholesale-markt te voeden.

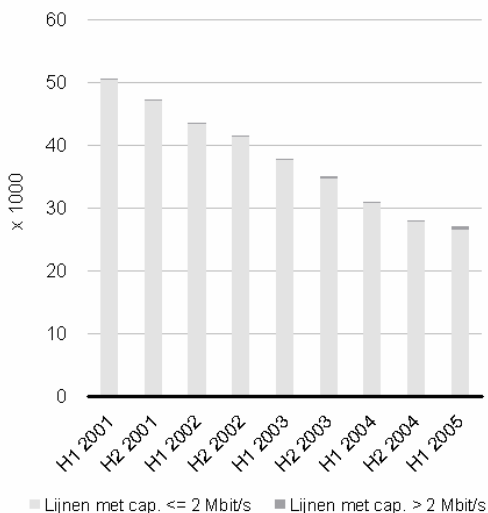
► *Retailmarkten voor huurlijnen*

In volume zijn de retailmarkten voor huurlijnen verminderd van 51.900 lijnen in het eerste semester van 2001 tot 29.500 in de eerste helft van 2005. Die vermindering vertegenwoordigt een halfjaarlijkse afname van gemiddeld 6,8 % in volume tijdens die periode. In capaciteit zijn de retailmarkten voor huurlijnen gestegen van ongeveer 19,6 Gbit/s in het eerste semester van 2001 tot 43 Gbit/s in het eerste semester van 2005. Die groei vertegenwoordigt een halfjaarlijkse toename van gemiddeld 11,8 % in capaciteit tijdens die periode. In waarde zijn de retailmarkten voor huurlijnen gedaald van ongeveer 62,6 miljoen EUR in het eerste semester van 2001 tot 36,6 miljoen EUR in het eerste semester van 2005.

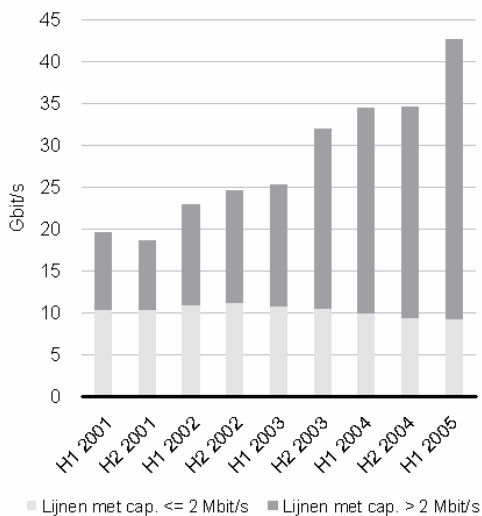
In termen van marktaandeel in volume, is het marktaandeel van Belgacom gezakt van 99 % in het eerste semester van 2001 tot 93 % in de eerste helft van 2005. In dezelfde periode is het marktaandeel in termen van totale, door Belgacom verkochte capaciteit⁶¹ gezakt van 69 % naar 22 % en is zijn marktaandeel in waarde gedaald van 96 % tot 76 %.

Die ontwikkelingen worden geïllustreerd in de volgende grafieken.

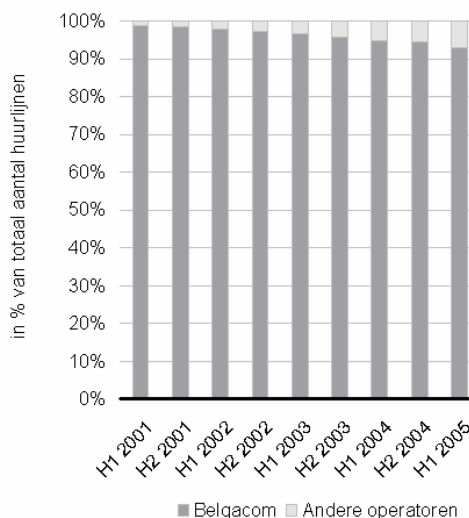
⁶¹ Uitgedrukt in Gbit/s. $C = \sum_i n_i C_i$ (waarbij n_i staat voor het aantal lijnen van type i en C_i voor de capaciteit van dat soort lijnen)

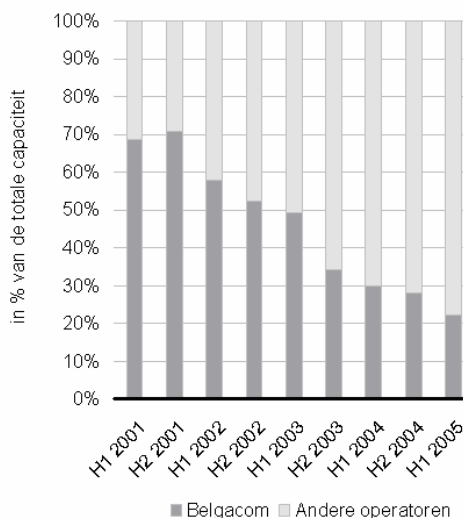
Figuur 3.4: ontwikkeling van het aantal huurlijnen (bron: Analysys, BIPT, gegevens operatoren, 2005)

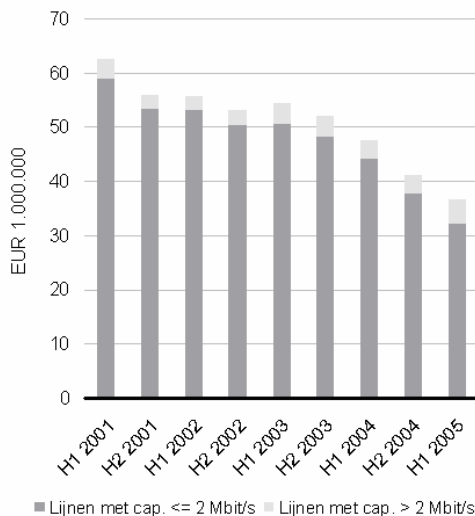
Figuur 3.6: ontwikkeling van de verkochte capaciteit (bron: Analysys, BIPT, gegevens operatoren, 2005)

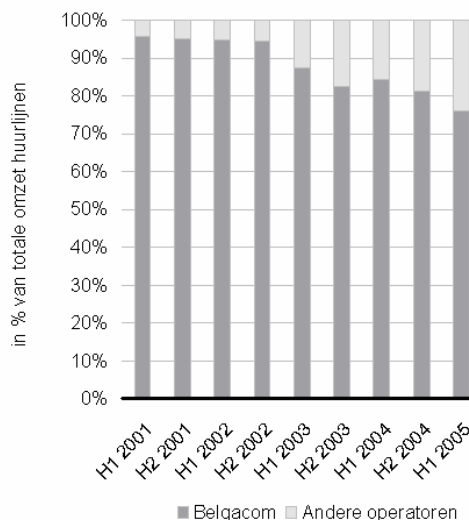
Figuur 3.5: marktaandeel in volume van Belgacom op de markten voor huurlijnen (bron: Analysys, BIPT, gegevens van operatoren, 2005)

Figuur 3.7: marktaandeel in capaciteit van Belgacom op de markten voor huurlijnen (bron: Analysys, BIPT, gegevens van operatoren, 2005)

Figuur 3.8: ontwikkeling van de markten voor huurlijnen in waarde (bron: Analysys, BIPT, gegevens van operatoren, 2005)

Figuur 3.9: marktaandeel in waarde van Belgacom op de markten voor huurlijnen (bron: Analysys, BIPT, gegevens van operatoren, 2005)

► *Marktomvang, marktaandelen op de wholesale-markt voor afgevend segmenten*

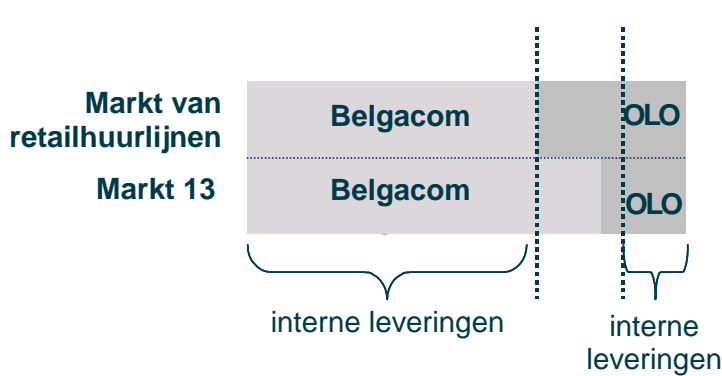
De raming van de markt en van de marktaandelen op de wholesale-markt voor afgevend segmenten wordt bemoeilijkt door het feit dat de operatoren het begrip "afgevend segment" niet op dezelfde manier definiëren en doordat sommige operatoren niet in staat zijn een onderscheid te maken tussen afgevend segment en bundelsegment.

Toch kunnen de gegevens van de retailmarkten worden gebruikt om de omvang en de marktaandelen van de wholesale-markt in te schatten.

Wanneer eigen levering wordt meegeteld, is de omvang van de wholesale-markt voor afgevend segmenten in aantal lijnen en in capaciteit, minstens gelijk aan het aantal lijnen en aan de capaciteit van de huurlijnen die op retailniveau worden verkocht. Elke huurlijn die op retailniveau wordt verkocht, bestaat immers uit minstens twee afgevend segmenten (elk uiteinde moet met een PoP verbonden zijn, ook al is dat hetzelfde) plus eventueel een bundelsegment.

Wat de marktaandelen betreft kunnen de marktaandelen van de op retailniveau verkochte huurlijnen worden gebruikt om de aandelen op de wholesale-markt te ramen. Indien alle operatoren verticaal geïntegreerd zouden zijn, zouden de marktaandelen in volume, met inbegrip van eigen

levering, in aantal equivalente lijnen en in capaciteit, gelijk zijn op de wholesale-markten en op de markten voor huurlijnen die op retailniveau worden verkocht. Omdat niet alle operatoren verticaal geïntegreerd zijn, stemt het marktaandeel van elke operator op de wholesale-markt voor afgevend segmenten overeen met de "aan zichzelf geleverde" afgevend segmenten waaraan de afgevend segmenten moeten worden toegevoegd die op de wholesale-markt worden verkocht. Die redenering wordt weergegeven in de onderstaande figuur.

Figuur 3.10:
grafische
voorstelling van de
raming van de
marktaandelen
(bron: Analysys,
2005)

Het BIPT vindt daarom dat Belgacom op de wholesale-markt voor afgevend segmenten van huurlijnen een marktaandeel in volume heeft van meer dan respectievelijk 93 % in termen van aantal lijnen en 60 % in termen van capaciteit, wanneer met de volgende elementen rekening wordt gehouden:

- Belgacom heeft een marktaandeel van 93 % in aantal lijnen en 22 % in capaciteit op het totale aantal verkochte retailhuurlijnen (snelheid van minder of meer dan 2 Mbit/s).
- Belgacom is een verticaal geïntegreerde operator en "levert aan zichzelf" voor vrijwel alle afgevend segmenten die nodig zijn voor de levering van zijn retailhuurlijnen.
- Gelet op de gegevens die ons verstrekt zijn, levert Belgacom afgevend segmenten voor meer dan 50 % van de lijnen die door de alternatieve operatoren worden geleverd op de retailmarkten.

Op basis van al die overwegingen samen kunnen we besluiten dat het marktaandeel in volume van Belgacom op de wholesale-markt voor afgevend segmenten hoger is dan 93 % in termen van aantal lijnen en 60 % in termen van capaciteit.

Wanneer geen rekening wordt gehouden met eigen levering in de marktaandelen, heeft Belgacom op de wholesale-markt waarschijnlijk een marktaandeel van meer dan 50 %. Het BIPT is echter van mening dat het meerekenen van de eigen levering het beste middel is om de wholesale-markt voor afgevend segmenten te kwantificeren. Wanneer de eigen levering wordt meegerekend in de analyse van de marktaandelen is het Instituut van oordeel dat Belgacom een marktaandeel in volume bezit van meer dan 93 % in termen van aantal lijnen en 60 % in termen van capaciteit. Tot besluit vindt het BIPT overeenkomstig de beschikkingenpraktijk van de Europese Commissie en de jurisprudentie van het Hof van Justitie dat er een sterk vermoeden bestaat over de sterke machtspositie van Belgacom op de wholesale-markt voor afgevend segmenten van huurlijnen.

Andere factoren die de concurrentie op de markt beïnvloeden

Het BIPT heeft opnieuw alle factoren bekeken die een invloed hebben op de mededinging op de markt, zoals de Commissie die in haar aanbevelingen heeft gedefinieerd. Toch worden alleen de factoren die de conclusies van het BIPT beïnvloeden, hieronder voorgesteld.

Drempels voor de toegang en/of expansie

Verzonken kosten Verzonken kosten vormen de voornaamste toegangsdrempel voor het betreden van de wholesale-markt voor afgevend segmenten van huurlijnen. Er zijn immers aanzienlijke investeringen nodig voor de aanleg en exploitatie van een toegangsnetwerk dat in staat is om afgevend segmenten van huurlijnen te leveren.

Het BIPT erkent dat sommige diensten het mogelijk maken om die toegangsdrempel te verlagen, maar slechts in beperkte mate. De beschikbaarheid van de ontbundeling (koperpaar) of bitstream access (via een dienst van het type ATM AAL1) of dark fiber dat in Belgacom aangelegd is, maakt het mogelijk om de drempels voor

het betreden van die markt te verlagen. Die opties worden echter nog maar weinig benut door de alternatieve operatoren. Anderzijds, zelfs indien de alternatieve operatoren zouden beslissen om die alternatieven te gebruiken, zouden ze niettemin in veel gevallen over een collectieinfrastructuur moeten beschikken, die ook hoge verzonken kosten vertegenwoordigt.

Verzonken kosten zijn dus op die markt erg belangrijk en vertegenwoordigen voor Belgacom een concurrentievoordeel, rekening houdende met de investeringen die het al heeft gedaan om zijn netwerk aan te leggen.

De verzonken kosten die de gevestigde operatoren (en met name Belgacom) hebben gedragen, zijn hoog. Die verzonken kosten vertegenwoordigen hoge toegangsdrempels voor het betreden van de wholesale-markt voor afgevend segmenten van huurlijnen, alsook een concurrentievoordeel voor Belgacom.

Schaalvoordelen Schaalvoordelen zijn belangrijk op de wholesale-markt voor afgevend segmenten van huurlijnen. Er zijn immers zware investeringen nodig om een toegangsnetwerk aan te leggen waarmee afgevend segmenten kunnen worden geleverd.

Schaalvoordelen worden aanzienlijk beïnvloed door dichtheidsvoordelen, hetgeen verklaart waarom de alternatieve operatoren hun grootstedelijke toegangsnetwerken voornamelijk hebben aangelegd in zones met een sterke economische concentratie.

Rekening houdende met de omvang van zijn netwerk en met zijn grote klantenbestand geniet Belgacom dus grotere schaalvoordelen dan de alternatieve operatoren.

De schaalvoordelen in een toegangsnetwerk, waarvan de controle nodig is voor de levering van afgevend segmenten van huurlijnen, zijn aanzienlijk. Operatoren met

een groot klantenbestand zoals Belgacom hebben een economisch voordeel ten opzichte van hun concurrenten.

Breedtevoordelen Er zijn breedtevoordelen voor operatoren die afgevend segmenten van huurlijnen verstrekken. Een netwerkinfrastructuur die in staat is om afgevend segmenten te leveren kan immers ook worden gebruikt voor de levering van andere diensten, zoals toegang tot het openbare telefoonnet op een vaste locatie, snelle toegang of andere datadiensten.

Belgacom heeft aanzienlijke breedtevoordelen in vergelijking met de alternatieve operatoren. Het levert immers een doorgaans ruimer gamma aan diensten dan zijn concurrenten. Overigens ligt zijn marktaandeel voor al die diensten hoog.

De breedtevoordelen die Belgacom geniet zijn belangrijk en vormen drempels voor de toegang tot en/of expansie op de wholesale-markt voor afgevend segmenten van huurlijnen.

Controle over niet gemakkelijk te dupliceren infrastructuur Belgacom heeft al een fijnmazig toegangsnetwerk aangelegd over het hele land. De alternatieve operatoren die met Belgacom concurreren beschikken anderzijds niet over een dergelijke infrastructuur; sommigen zijn nog altijd hun netwerkinfrastructuur aan het aanleggen.

Meestal hebben de alternatieve operatoren grootstedelijke toegangsnetwerken (MAN) aangelegd alleen in zones met een sterke economische concentratie, waar de vraag naar huurlijnen geconcentreerd is (zoals Brussel, Antwerpen of Gent). In de overige, minder bevolkte streken van het land is alleen Belgacom in staat om afgevend segmenten van huurlijnen te leveren.

Op de wholesale-markt voor afgevend segmenten van huurlijnen, heeft Belgacom controle over een infrastructuur die niet gemakkelijk te dupliceren is.

*Verticale
integratie*

Belgacom is een verticaal geïntegreerde operator. Gelet op zijn aanzienlijke marktaandeel op de retailmarkten voor huurlijnen, wordt een groot deel van de afgevend segmenten door Belgacom gebruikt voor de levering van zijn retailhuurlijnen.

Op die manier vormt de verticale integratie van Belgacom gekoppeld aan zijn hoge marktaandeel op de retailmarkt, voor de alternatieve operatoren een hoge drempel voor de toegang tot en/of expansie op de markt voor afgevend segmenten.

Die verticale integratie levert Belgacom ook gewaarborgde afzetmarkten op, hetgeen een voordeel vormt bij het nemen van risico's in het kader van investeringen.

Die overwegingen zijn des te meer relevant omdat de markten voor retailhuurlijnen rijp zijn (het aantal retailhuurlijnen is gemiddeld met 6,8 % per semester gezakt tussen het eerste semester van 2001 en het tweede semester van 2004).

Belgacom is een verticaal geïntegreerde operator, hetgeen dat bedrijf een concurrentievoordeel oplevert op de wholesale-markt voor afgevend segmenten van huurlijnen.

*Belemmeringen
voor verandering
aan de zijde van de
gebruikers*

De grootste belemmering voor verandering op die markt is het feit dat er in talrijke gebieden van het land geen alternatieve leverancier bestaat voor Belgacom voor de levering van afgevend segmenten. In gebieden waar veel alternatieve infrastructuren worden aangelegd, hebben de operatoren een goede kennis van de aanbiedingen die een alternatief vormen voor die van Belgacom. De grootste belemmering voor verandering zijn dan de niet-terugkerende kosten voor de installatie van een wholesale-huurlijn.

Wanneer die kosten hoog liggen, zal een koper de neiging hebben om bij zijn leverancier te blijven, ook al stellen andere operatoren interessantere maandelijkse tarieven voor. In het geval van de wholesale-aanbiedingen van Belgacom kunnen de niet-terugkerende kosten van de *half links* belemmeringen voor verandering vormen voor kortlopende contracten (een tot drie jaar) en korte huurlijnen (korter dan 5 km). Voor een plaatselijke *half link* met een snelheid van 2 Mbit/s vertegenwoordigen de installatiekosten namelijk ongeveer 40 % van de totale uitgaven voor een éénjarig contract, 25 % van de totale uitgaven voor een tweejarig contract en 18 % van de totale uitgaven voor een driejarig contract.

Op de wholesale-markt voor afgevend segmenten van huurlijnen zijn de belemmeringen voor verandering van leverancier hoog.

Kopersmacht die een tegenwicht kan vormen

Gelet op het geringe aantal wholesale-leveranciers van afgevend segmenten van huurlijnen buiten Belgacom, is het voornaamste alternatief voor Belgacom waarover de alternatieve operatoren beschikken de aanleg van hun eigen glasvezelnetwerk.

Zo zouden de alternatieve operatoren kunnen proberen hun netwerk aan te leggen in de zones met sterke economische concentratie waar de vraag naar huurlijnen geconcentreerd is. In die zones is de vraag sterk genoeg om ze in staat te stellen hun eigen infrastructuur op efficiënte wijze te ontwikkelen, met name door een beroep te doen op de ontbundeling van het aansluitnetwerk. Toch hebben de alternatieve operatoren zelfs in die zones een relatief beperkt netwerk, wat betekent dat hun vermogen om hun kopersmacht die een tegenwicht kan vormen, uit te oefenen niet echt aanzienlijk is.

Buiten die zones met een sterke concentratie, is het vermogen van de alternatieve operatoren om hun kopersmacht uit te oefenen, slechts van zeer bijkomstig belang.

Op de wholesale-markt voor afgevend segmenten van huurlijnen, is de kopersmacht die een tegenwicht kan vormen van de alternatieve operatoren van weinig betekenis.

3.2.2 Prospectieve marktanalyse en technologische ontwikkelingen

Op de wholesale-markt voor afgevend segmenten van huurlijnen gaat het Instituut ervan uit dat het gebruik van snelheden van het type PDH/SDH (hoofdzakelijk 34 en 155 Mbit/s) zich zal ontwikkelen naar een gebruik van snelheden van het "golflengte"-type (hoofdzakelijk Ethernet, Fast Ethernet en Giga Ethernet). Die ontwikkeling zal echter de essentiële kenmerken van de markt niet veranderen omdat op een aantal zones met een sterke economische activiteit na, Belgacom de enige operator is die over een fijnmazig glasvezelnetwerk beschikt waarmee die nieuwe diensten kunnen worden verstrekt.

Bovendien zouden het gebrek aan een operator die een levensvatbaar alternatief voor Belgacom biedt wat betreft de levering van afgevend segmenten van huurlijnen, en de noodzaak tot zware investeringen om een geloofwaardig alternatief voor Belgacom te ontwikkelen op het hele grondgebied, het vermogen van de alternatieve operatoren moeten beperken om de markt te betreden of hun netwerken te ontwikkelen, om hun concurrentiepositie te verbeteren in de periode waarin de markt wordt onderzocht.

Anderzijds, gelet op de sterke machtspositie van Belgacom op de retailmarkten voor huurlijnen en de onderlinge afhankelijkheid van de retailhuurlijnen en de wholesale-markt voor afgevend segmenten, zal Belgacom waarschijnlijk zover de studie van deze markt reikt, een sterk concurrentievoordeel behouden.

3.2.3 Besluit

Gelet op alle kwantitatieve en kwalitatieve criteria die in de voorgaande hoofdstukken uitvoerig aan bod zijn gekomen, beslist het BIPT dat Belgacom wordt aangewezen als operator met een sterke machtspositie op de wholesale-markt voor afgevend segmenten van huurlijnen.

3.3 Ontwikkeling van de gepaste correctiemaatregelen

Na rekening te hebben gehouden met de analyse van de wholesale-markt voor afgevend segmenten van huurlijnen enerzijds en met de doelstellingen van de artikelen 6 tot 8 van de wet betreffende de elektronische communicatie anderzijds, is het BIPT van oordeel dat bepaalde correctiemaatregelen moeten worden behouden die van toepassing zijn op de huurlijndiensten die door Belgacom worden geleverd. Die verplichtingen hebben ertoe bijgedragen dat op de Belgische markt voor huurlijnen concurrentie is ontstaan en de effecten ervan beginnen pas nu merkbaar te worden. De voorgestelde correctiemaatregelen worden hieronder samengevat en gedetailleerd voorgesteld in het gedeelte 3.3.2.

	<i>Correctiemaatregelen die momenteel van toepassing zijn</i>	<i>Correctiemaatregelen die in het kader van de analyse worden voorgesteld</i>
Toegang en interconnectie	Ja - momenteel verdeeld over verschillende aanbiedingen	Ja - te bundelen in een nieuwe, specifieke referentieaanbieding
Non-discriminatie	Ja	Ja
Transparantie	Ja	Ja
Gescheiden boekhouding	Ja	Ja - verplichting om de wholesale-prijzen en verrekenprijzen transparant te maken, met name om onrechtmatige kruissubsidiëring te verhinderen. De gescheiden boekhouding houdt ook een uitsplitsing in volgens snelheid, namelijk tussen de snelheden ≤ 2 Mbit/s en de snelheden > 2 Mbit/s
Prijscontrole en verplichtingen inzake het kosten-toerekeningssysteem	Ja	Ja

3.3.1 Reglementering die momenteel van toepassing is

In het kader van de wet van 1991 worden momenteel verschillende correctiemaatregelen op Belgacom toegepast op de markt voor afgevend segmenten van huurlijnen. De reglementering slaat in de praktijk op de *half links* die door Belgacom worden geleverd, waaronder ook diegene die gedeeltelijk in het trunknetwerk worden geleverd. Ze hebben betrekking op de volgende domeinen:

Verrichtingen inzake interconnectie en toegang

Wat de levering van interconnectie betreft, vloeit de verplichting om interconnectie mogelijk te maken, voort uit artikel 109ter van de wet van 1991:

« §1. De Koning legt op advies van het Instituut de termijnen en de principes vast die van toepassing zijn op de commerciële onderhandelingen die worden gevoerd om interconnectieakkoorden te sluiten.

§ 2. Elke leverancier van een openbaar telecommunicatienet of van telecommunicatiediensten die aan het publiek worden aangeboden, die op die manier de aansluitmogelijkheden van de eindgebruiker controleert, is verplicht onderhandelingen aan te knopen met de overige leveranciers van een openbaar telecommunicatienet of van telecommunicatiediensten die aan het publiek worden aangeboden wanneer zij een verzoek om interconnectie indienen ».

In verband met de levering van toegang aan de operatoren bepaalt artikel 107, § 2: *"Onverminderd de bepalingen vastgelegd in § 1, garandeert elke organisatie met een sterke positie op de markt voor huurlijnen de gelijke toegang tot de huurlijnen aan iedere persoon, die een telecommunicatiedienst of -netwerk exploiteert, hieronder begrepen zichzelf of een van haar filialen of partners ...».*

Artikel 107, § 3, bepaalt: *"Deze verplichtingen moeten met een aantal basisbeginselen overeenstemmen. Deze beginselen houden in dat de verplichtingen :*

- 1° aan objectieve maatstaven dienen te voldoen;*
- 2° doorzichtig dienen te zijn en bekendgemaakt moeten worden;*
- 3° niet discriminerend mogen werken.*

De toegang tot de huurlijnen, aangeboden door een organisatie met een sterke positie op de markt voor huurlijnen, kan slechts geweigerd worden op grond van essentiële eisen."

Non-discriminatie

Het verbod op discriminatie inzake toegang vindt zijn grondslag in artikel 107, § 3, van de wet van 1991 dat bepaalt: *"Deze verplichtingen moeten met een aantal basisbeginselen overeenstemmen. Deze beginselen houden in dat de verplichtingen :*

...

3° niet discriminerend mogen werken ».

Het verbod op discriminatie inzake interconnectie vloeit eveneens voort uit artikel 109ter van de wet van 1991:

« §3. Elke organisatie met een sterke positie op de markt voor vaste openbare telefoonnetwerken of openbare mobiele telefoonnetwerken [...] is verplicht op niet-discriminerende wijze te antwoorden op alle redelijke verzoeken om interconnectie en aansluiting, met name de toegang tot de andere punten dan de aansluitpunten die aan de meerderheid van de eindgebruikers worden aangeboden. Elke organisatie met een sterke positie op de markt voor vaste of mobiele spraaktelefoondienst of huurlijnen of vaste openbare telefoonnetwerken of openbare mobiele telefoonnetwerken garandeert de gelijke toegang zonder discriminatie tot de interconnectiediensten, inclusief tot zichzelf of tot één van haar dochterondernemingen of partners die een telecommunicatiedienst exploiteert ».

Transparantie

De operatoren met een sterke machtspositie op de markt voor huurlijndiensten zijn onderworpen aan verschillende eisen inzake transparantie.

Artikel 107, § 3, van de wet van 1991 bepaalt: *"Deze verplichtingen moeten met een aantal basisbeginselen overeenstemmen. Deze beginselen houden in dat de verplichtingen :*

...

2° doorzichtig dienen te zijn en bekendgemaakt moeten worden; »

Artikel 106 van de wet van 1991 schrijft in verband met de spraaktelefoondienst, de huurlijnen, de interconnectie, de bijzondere toegang en de ontbundelde toegang tot het aansluitnet het volgende voor: *"Bij elke verhoging van de tarieven met betrekking tot die diensten waarvoor die operatoren over een sterke positie op de betrokken markt beschikken, delen de organisaties met een sterke positie op de betrokken markt aan het Instituut, op de wijze bepaald door de Koning op advies van het Instituut, voorafgaandelijk de elementen mee die het mogelijk maken de overeenstemming van de tariefverhogingen met de toepasselijke reglementaire verplichtingen te beoordelen".*

Artikel 106, § 2, van de wet van 1991 bepaalt: *"Onverminderd de bepalingen van artikel 105ter van deze wet moeten de organisaties met een sterke marktpositie op de betrokken markt, die binnen de grenzen van de wet van 14 juli 1991 betreffende de handelspraktijken en de voorlichting en bescherming van de consument, kortingen willen toestaan op een gezamenlijk aanbod van produkten en diensten aan de gebruikers, ten laatste vijf werkdagen voor het toestaan van de korting, hiervan aangifte doen bij een ter post aangetekende brief bij het Instituut. Binnen deze termijn van vijf werkdagen vanaf het indienen van bedoelde aangifte, kan het Instituut zich verzetten tegen de voorgestelde korting. Het Instituut houdt hierbij rekening met het handhaven van een onvervalste marktstructuur."*

Artikel 108 van de wet van 1991 bepaalt: *"Het Instituut publiceert de verwijzingen naar de precieze technische kenmerken, die het gebruik mogelijk maken van de diensten die worden geleverd door de leveranciers van spraaktelefonie en door de organisaties met een sterke positie op de markt voor huurlijnen."*

De Koning kan, op advies van het Instituut, technische kenmerken opleggen om de gelijke toegang te garanderen tot de telecommunicatiediensten, aangeboden door de organisaties met een sterke positie op de betrokken markt.

In geval van wijziging dienen de leveranciers van spraaktelefonie en de organisaties met een sterke positie op de markt voor huurlijnen het Instituut hiervan vooraf in kennis te stellen..."

Gescheiden boekhouding

De gescheiden boekhouding wordt opgelegd door artikel 109, § 1, tweede lid, van de wet van 1991:

"Elke organisatie met een sterke positie op een betrokken markt organiseert haar boekhouding zodanig dat de exploitatieresultaten voortvloeiend uit de verschillende telecommunicatiediensten waar zij een sterke positie op een betrokken markt heeft, gescheiden blijven van die voortvloeiend uit de andere telecommunicatiediensten".

Prijscontrole en verplichtingen inzake het kostentoerekeningssysteem

De kostenbasering wordt opgelegd in artikel 106 van de wet van 1991:

"§ 1. De organisaties met een sterke positie op de betrokken markt zijn verplicht om het principe van kostenoriëntering na te leven wat de volgende diensten betreft :

[...].

2° de huurlijnen;"

3.3.2 Voorgestelde correctiemaatregelen

In het kader van deze marktanalyse moet de relevantie van die verplichtingen worden geëvalueerd en worden beslist of ze moeten worden opgeheven, verlengd of aangevuld.

Het voornaamste probleem dat bij de marktanalyse is geïdentificeerd is de aanwezigheid van de hoge toegangsdrempel die wordt gevormd door de investering die nodig is om het zeer fijnmazige en uitgestrekte netwerk van de historische operator te dupliceren, dat gecreëerd is in een periode waarin de operator uitsluitende rechten genoot. Aan de historische operator de verplichting opleggen om de alternatieve operatoren afgevend segmenten aan te bieden is dus nodig om ze in staat te stellen een eind-tot-eindverbinding aan te bieden aan alle belangstellende klanten, niet alleen aan diegenen voor wie het aanleggen van nieuwe infrastructuur gerechtvaardigd zou zijn.

Bij de verbinding met het netwerk van de operator met een sterke machtspositie kunnen de alternatieve operatoren met de volgende problemen worden geconfronteerd:

- weigering om de verbinding toe te staan, of intrekking van de verbinding
- discriminerend gebruik van de netwerkfaciliteiten van de historische operator en aarzeling om informatie uit te wisselen
- ongegronde leveringsvoorwaarden
- toepassing van concurrentievervalsende prijzen
- discriminatie in termen van prijs en kwaliteit
- ongerechtvaardigde bundeling van diensten
- ongeoorloofd gebruik van inlichtingen met betrekking tot de concurrenten.

Overeenkomstig artikel 5 van de wet betreffende de elektronische communicatie zal het BIPT bij de keuze van de maatregelen de principes van objectiviteit, transparantie, niet-discriminatie en technologische neutraliteit naleven. Bovendien moeten de voorgestelde maatregelen gerechtvaardigd en evenredig zijn in het licht van de doelstellingen van de

artikelen 6 tot 8 van de wet betreffende de elektronische communicatie. Ze houden rekening met de elementen die vermeld zijn in artikel 61, § 2, van de wet betreffende de elektronische communicatie.

Het BIPT zal toezien op de samenhang tussen de correctiemaatregelen die in het vorige hoofdstuk zijn vastgelegd en de correctiemaatregelen die van toepassing zijn op de IC-links (interconnectieverbindingen) en op de diensten voor *backhaul*-collecting. Die verrichtingen worden momenteel gereguleerd in het kader van de markt voor ontbundelde toegang tot het aansluitnetwerk en de markten voor gespreksopbouw, gespreksafgifte en gespreksdoorgifte op het openbare telefoonnet op een vaste locatie, maar moeten toch aan dezelfde correctiemaatregelen worden onderworpen wanneer het om een afgevend segment gaat. De verbindingen van het type backhaul en IC-links maken deel uit van de markt voor afgevend segmenten en zullen daarom aan correctiemaatregelen worden onderworpen. Bovendien worden de aanbiedingen "backhaul" en "IC-link" van Belgacom gedaan in het specifieke kader van het BRUO en het BRIO. Het is dus relevant om de regulering van die aanbiedingen onder de rubriek "afgevend segmenten" homogeen te maken om marktverstoringen te vermijden.

Op de wholesale-markt voor afgevend segmenten van huurlijnen is het BIPT van plan om Belgacom verplichtingen op te leggen op de volgende gebieden zoals die gedefinieerd zijn in de artikelen 9 tot 13 van de Toegangsrichtlijn⁶² en de artikelen 58 tot 63 van de wet betreffende elektronische communicatie:

- verrichtingen inzake toegang en interconnectie
- non-discriminatie
- transparantie
- gescheiden boekhouding
- controle van de prijzen en verplichtingen inzake kostentoerekening.

Ten opzichte van de concurrentieproblemen die hierboven zijn geïdentificeerd, stelt de onderstaande tabel de voorgestelde correctiemaatregelen tegenover de voornaamste problemen die ze proberen op te lossen.

⁶² Richtlijn 2002/19/EG van het Europees Parlement en de Raad van 4 februari 2002 inzake de toegang tot en de interconnectie van elektronische-communicatienetwerken en bijbehorende faciliteiten (Toegangsrichtlijn), PB nr. L 108 van 24/04/2002, blz. 7.

correctiemaatregelen op te lossen problemen	verrichtingen inzake toegang en interconnectie	non-discriminatie	transparantie	gescheiden boekhouding	prijstoevoeging en kostentoevoeging
weigering om de verbinding toe te staan of intrekking van de verbinding	x				
discriminerend gebruik van de netwerkfaciliteiten van de historische operator en achterhouden van informatie	x	x			
ongegronde leveringsvoorwaarden	x				
concurrentievervalsende tarieven toepassen		x	x	x	x
discriminatie in termen van prijs of kwaliteit		x	x	x	x
ongerechtvaardigde bundeling van diensten	x	x	x	x	
ongoorloofd gebruik van inlichtingen over de concurrenten.		x			

Verrichtingen inzake toegang en interconnectie

► Beschrijving van de correctiemaatregel

- *Aan derde operatoren verrichtingen toekennen inzake toegang en interconnectie voor de levering van afgevend segmenten van huurlijnen*

Belgacom is reeds verplicht om verrichtingen toe te kennen inzake toegang en interconnectie voor de levering van afgevend segmenten van huurlijnen. Momenteel vertaalt die verplichting zich in de beschikbaarstelling door Belgacom van *half links*, *backhaullijnen* en *IC-links*.

In de momenteel beschikbare *half links* zijn echter in sommige gevallen *trunk segments* (bundelsegmenten) begrepen. De marktanalyse heeft de concurrentiële aard bevestigd van de markt voor *trunk segments*, d.i. verbindingen tussen twee punten die gelegen zijn op de *express ring* van Belgacom. Om met die concurrentiesituatie rekening te houden, moet in de toekomst een toegangsverplichting worden opgelegd enkel op het niveau van de afgevend segmenten, met uitsluiting van het "trunk"-gedeelte. Bijgevolg zal Belgacom na een overgangsperiode van 12 maanden, de tijd waarin de huidige contracten verstrijken, niet

meer verplicht zijn om *half links* te leveren die een "trunk"-verrichting omvatten. Belgacom zal daarentegen *half links* moeten blijven leveren die beantwoorden aan de verrichting inzake "afgevend segmenten", en algemeen, afgevend segmenten van huurlijnen moeten leveren overeenkomstig artikel 61, § 1, van de wet betreffende de elektronische communicatie. Hetzelfde geldt voor de verrichtingen van het type backhaul en IC-link (die verrichtingen worden samen "backhaul" genoemd), die een site van Belgacom en een site van een alternatieve operator, twee sites van Belgacom of zelfs twee sites van alternatieve operatoren met elkaar verbinden. Zoals bij het aanbod van half links, zal Belgacom na een overgangperiode van 12 maanden niet langer de verplichting moeten vervullen om in zijn backhulaanbod (in de ruime betekenis) verrichtingen op te nemen die onder markt 14 vallen. Belgacom moet daarom ingaan op redelijke verzoeken inzake toegang en interconnectie voor de levering van afgevend segmenten van huurlijnen, namelijk:

- elke verrichting inzake afgevend segmenten van het type "toegang", namelijk elke lijn tussen een eindgebruiker en het point of presence ter hoogte van de dichtstbijzijnde *express ring* (het "relevante point of presence") of op een lager niveau, namelijk het SDH-niveau, op het niveau van de regionale knooppunten, en op lokaal niveau die hiërarchisch afhankelijk zijn van het relevante point of presence. Die verrichtingen van het type "toegang", omvatten met name diegene die nu worden aangeboden onder de benaming "half link";
- In de verrichtingen inzake afgevend segmenten van het type "toegang" zullen ook de huurlijnen begrepen zijn tussen twee locaties van eindgebruikers wanneer de huurlijnen geen gebruikmaken van het trunknetwerk (*trunk segment*);
- elke verrichting inzake afgevend segmenten van het type "backhaul", namelijk tussen een site van Belgacom en een site van een alternatieve operator, twee sites van Belgacom of tussen twee sites van alternatieve operatoren,
- voor alle snelheden die Belgacom levert in het kader van de bestaande wholesale-aanbiedingen en van de retailaanbiedingen, met inbegrip van de snelheden die onder de benaming "BLES" vallen;
- ongeacht de transmissietechnologie die Belgacom gebruikt in zijn wholesale- en retailaanbiedingen, vooral met inbegrip van de diensten op basis van golflengte zonder contentie;
- ongeacht of het interconnectiepunt tussen Belgacom en een alternatieve operator binnen of buiten een Belgacomgebouw ligt, moet Belgacom met name ingaan op de verzoeken om aansluiting van het type "Mid-Span";
- ongeacht of de eindpunten (*end-points*) van de *half link* aangesloten zijn op dezelfde lokale verdeler of niet;

- ongeacht of de eindpunten (*end-points*) van de *half link* in dezelfde zone gelegen zijn of niet (op voorwaarde evenwel dat het om twee punten gaat waarbij het niet nodig is dat er via een bundelsegment moet worden gegaan);
- zonder ongerechtvaardigde beperking op het gebruik;
- binnen termijnen en met keuzes qua dienstkwaliteit die voldoen aan de SLA's die momenteel op de retailmarkt van toepassing zijn (bijvoorbeeld de BCS-opties).

Operatoren die een verrichting inzake levering van afgevend segmenten van huurlijnen vragen, moeten alle voormelde elementen op ontbundelde wijze kunnen kopen.

Bovendien moet Belgacom overeenkomstig artikel 59, § 5, tweede lid, van de wet betreffende de elektronische communicatie gevolg geven aan redelijke verzoeken om toegang en interconnectie, zelfs wanneer de diensten voor afgevend segmenten van huurlijnen niet opgenomen zijn in het referentieaanbod. Die verplichting, die in het oude kader bestond, is nodig om derde operatoren ertoe in staat te stellen ofwel nieuwe aanbiedingen die door Belgacom worden geïntroduceerd, te reproduceren, ofwel zelf nieuwe, innoverende aanbiedingen te introduceren die nieuwe verrichtingen vergen. Het verzoek moet worden ingewilligd behalve indien het bovenmaatse technische moeilijkheden schept voor Belgacom.

De migratie naar die aanbieding zal aan de volgende principes moeten voldoen:

- Voor een operator die overstapt van een retailhuurlijn naar een of meer afgevend segmenten moeten twee gevallen worden onderscheiden:
 - een retailhuurlijn die twee eindgebruikerlocaties verbindt die hiërarchisch onder hetzelfde point of presence op de *express ring* liggen: enkel administratieve migratie, zonder andere overstapkosten dan de administratieve kosten voor de operator. Indien de opdracht tot migratie wordt gegeven binnen een periode van 4 maanden vanaf de publicatie van de prijzen voor afgevend segmenten, mag de overstap geen aanleiding geven tot de betaling van boetes voor het opzeggen van de retailhuurlijn.
 - een retailhuurlijn die twee eindgebruikerlocaties verbindt die hiërarchisch afhankelijk zijn van twee verschillende points of presence op de *express ring*: administratieve migratie zonder andere kosten buiten administratieve indien de operator Belgacom behoudt als de leverancier van het trunknetwerk. In het tegenovergestelde geval zou Belgacom het recht hebben om behalve de administratieve kosten overstapkosten aan te rekenen die alleen verband houden met de redelijke kosten voor de technische

migratie. Indien de opdracht tot migratie wordt gegeven binnen een periode van 4 maanden vanaf de publicatie van de prijzen voor afgevend segmenten, mag de overstap geen aanleiding geven tot de betaling van boetes voor het opzeggen van de retailhuurlijn.

In die twee gevallen wordt de retailhuurlijn waarop de alternatieve operator voordien had ingeschreven met de bedoeling aan zijn klanten een elektronische-communicatiedienst van eind tot eind te verstrekken, geanalyseerd als een toegangsverrichting in de zin van de artikelen 57 en 61 van de wet betreffende de elektronische communicatie.

- Voor een operator die overstapt van een *half link* of van een *backhaul*-verbinding of bestaande IC-link waarin een trunksegment vervat is, naar een afgevend segment: hoegenaamd geen overstapkosten of boetes, buiten redelijke kosten voor technische migratie indien de alternatieve operator zou beslissen om gebruik te maken van een andere leverancier dan Belgacom voor het trunknetwerk.
- Een aanbod doen voor collocatie of andere vormen van gedeeld gebruik van faciliteiten: Belgacom moet overeenkomstig artikel 61, § 1, zesde lid, van de wet betreffende de elektronische communicatie een aanbod doen inzake collocatie en voor mid-spanaansluiting. Dankzij die verplichtingen is de fysieke verbinding van de elektronische-communicatienetwerken mogelijk.

Die verrichting moet worden opgenomen in een referentieaanbod.

- *Te goeder trouw onderhandelen met operatoren die de verrichting inzake levering van afgevend segmenten van huurlijnen vragen*

Overeenkomstig artikel 61, § 1, 2°, van de wet betreffende de elektronische communicatie zal Belgacom snel moeten onderhandelen over de voorwaarden voor toegang en interconnectie, en zal het op redelijke verzoeken om toegang en interconnectie moeten ingaan ook al zijn de betreffende diensten niet opgenomen in het referentieaanbod. Buiten de aanvragen in het kader van het referentieaanbod (waarvoor de onderhandeling over een bijzonder akkoord nutteloos is), heeft Belgacom vier maanden tijd na de datum van het verzoek om toegang en interconnectie om terzake een akkoord te sluiten. De vaststelling van een specifieke termijn voor onderhandeling is nodig om de partijen een tijds kader voor de besprekingen te geven waarna de partijen kunnen oordelen dat de onderhandelingen mislukt zijn,

waardoor elke partij eventuele andere rechtsmiddelen kan gebruiken, met name op grond van de artikelen 51, § 1 en 61, § 3, van de wet betreffende de elektronische communicatie.

Belgacom mag verzoeken om toegang en interconnectie voor de levering van afgevend segmenten van huurlijnen enkel weigeren op basis van objectieve criteria in verband met de technische haalbaarheid of de noodzaak om de netwerkintegriteit te waarborgen.

Het te goeder trouw vervullen van de verplichting tot onderhandelen houdt in dat de operator met een sterke machtspositie het aan alternatieve operatoren toestaat om een overstap te maken van het gebruik van eind-tot-eindhurlijnen naar het gebruik van *afgevend segmenten*. Die migratie moet geschieden volgens de hierboven aangehaalde principes. De alternatieve operatoren die deze overstap zonder boete willen uitvoeren beschikken over een termijn van vier maanden na de publicatie van dat nieuwe aanbod voor afgevend segmenten om de bestelling te plaatsen.

Het BIPT legt er de nadruk op dat die verplichting niet noodzakelijk voor de alternatieve operatoren de verplichting met zich brengt om opnieuw te onderhandelen over de lopende interconnectiecontracten.

► *Reeds verleende toegang en/of interconnectie niet intrekken*

Overeenkomstig artikel 61, § 1, 3°, van de wet betreffende de elektronische communicatie mag Belgacom zonder de toestemming van het BIPT of van een rechtbank het verstrekken van toegang en/of interconnectie voor de levering van afgevend segmenten van huurlijnen niet onderbreken als dat nadeel zou berokkenen aan de operator die op die dienst heeft ingeschreven. De gevolgen van een onderbreking van de dienstverlening zijn voor de gebruikers van huurlijnen zo ernstig dat die onderbreking niet mag plaatsvinden zonder de voorafgaande toestemming van het BIPT of van een rechtbank.

► *Rechtvaardiging en evenredigheid van de correctiemaatregel*

De essentie van de verrichting inzake toegang en interconnectie is sedert de invoering van die verplichting onder het vroegere kader niet veranderd. Nog altijd kan geen enkele alternatieve operator op rendabele manier de markt van de retailhuurlijnen betreden zonder bij Belgacom verrichtingen inzake afgevend segmenten te kopen. De verplichting om in te gaan op

redelijke verzoeken om toegang en interconnectie is nodig om derde operatoren ertoe in staat te stellen ofwel nieuwe aanbiedingen die door Belgacom werden geïntroduceerd, te reproduceren, ofwel zelf nieuwe en vernieuwende aanbiedingen te introduceren.

De hierboven beschreven verplichtingen rustten al op Belgacom onder het vorige kader en zijn coherent met alle overige verplichtingen in verband met interconnectie die op Belgacom rusten. Op de Belgische markt heerst onvoldoende concurrentie om die verplichtingen in het nieuwe kader op te heffen. Die verplichtingen moedigen investeringen door de alternatieve operatoren aan aangezien de levering voor een trunknetwerk op het niveau van de *express ring* zal moeten geschieden. Het zal dus aan de alternatieve operatoren zijn om ofwel op de *express ring* een point of presence tot stand te brengen, ofwel een beroep te doen op een andere operator die deze investeringen al heeft gedaan. Bovendien zullen de tariefverplichtingen die op Belgacom wegen voor de afgevend segmenten, investeringen aanmoedigen, zowel door Belgacom als door de alternatieve operatoren. Wat betreft de afgevend segmenten die twee locaties van eindgebruikers verbinden die gelegen zijn onder hetzelfde point of presence op de *express ring*, zal de vaststelling van de prijzen van die segmenten voor alternatieve operatoren het gebruik aanmoedigen van regionale infrastructuur, wanneer die voorhanden is. Zo zal de verplichting inzake toegang de operatoren aanmoedigen om de investeringsladder te beklimmen, hetgeen zal bijdragen tot de schepping van duurzame concurrentie in de sector van de huurlijnen.

Wat de verplichting betreft om een migratie zonder boetes mogelijk te maken, acht het BIPT dit gerechtvaardigd om de volgende redenen:

Bij een migratie van huurlijnen naar afgevend segmenten gaat het om een zuiver administratieve migratie: eenzelfde lijn gaat van het "retail"-statuut over naar het "wholesale"-statuut en daarvoor is er geen technische ingreep nodig. Het is dus logisch dat de operator-klant enkel administratieve kosten moet betalen.

Indien de retailhuurlijn waarop de migratie betrekking heeft, een bundelsegment omvat en de alternatieve operator voor dat segment een andere leverancier dan Belgacom kiest, brengt de migratie technische kosten met zich die verband houden met de verplaatsing van een uiteinde van de verbinding. In dat geval moet Belgacom behalve de administratieve kosten migratiekosten kunnen aanrekenen die overeenstemmen met de redelijke kosten voor de technische migratie.

Het Instituut is daarentegen van oordeel dat de migraties geen aanleiding mogen geven tot het betalen van boetes.

In termen van ontwikkeling van de concurrentie is het belangrijk dat de alternatieve operatoren zoveel mogelijk wholesale-lijnen kopen, liever dan retaillijnen, omdat dit de ontwikkeling van concurrentie mogelijk maakt op het niveau van de retaildiensten die door die lijnen worden ondersteund. In dat opzicht zou het opleggen van boetes door de operator met een sterke machtspositie een concurrentiebelemmerend effect hebben, doordat de alternatieve operatoren worden aangespoord om retaillijnen te behouden in plaats van wholesale-lijnen aan te kopen en doordat hun het genot wordt ontzegd van de tarief-voorwaarden die zullen worden bepaald voor de wholesale-lijnen (de afgevend segmenten moeten beschikbaar zijn tegen een prijs die gebaseerd is op de kosten van een efficiënte operator). Het BIPT is dus van oordeel dat boetes die voortvloeien uit de annulering van retailhuurlijnen, uit de verlaging van het aantal van die lijnen (bijv. in het kader van een kortings-plan of van een "Global Contract") of uit andere mechanismen onbillijk zouden zijn (waarbij de ondoeltreffendheid van de maatregel ten goede komt aan de operator met een sterke machtspositie), temeer omdat de migratie geen volstreekte annulering vormt: de betreffende verbindingen zullen geheel of gedeeltelijk nog altijd door Belgacom worden verstrekt, dat daarvoor een vergoeding zal blijven ontvangen.

De gevallen waarin wordt overgestapt van een *half link* of van een *backhaul*-verbinding of bestaande IC-link waarin een trunksegment vervat is, naar een afgevend segment verrechtvaardigen op zich geen overstapkosten, noch enige boetes omdat ze niet overeenstemmen met een verandering van product, maar gewoon met het bijeenbrengen van 3 producten in één enkel referentieaanbod.

Artikel 61 biedt het Instituut de mogelijkheid om de voorwaarden en nadere regels inzake billijkheid, redelijkheid en termijn vast te stellen voor de uitvoering van de verplichtingen die overeenkomstig dit artikel worden opgelegd. In het onderhavige geval acht het BIPT het billijk en redelijk dat aan de alternatieve operatoren een mogelijkheid tot kosteloze migratie wordt geboden. Het BIPT acht het redelijk dat die mogelijkheid wordt beperkt in de tijd. De keuze om al dan niet van retaillijnen over te stappen naar wholesale-lijnen is immers gekoppeld aan een specifieke gebeurtenis: de invoering van nieuwe tarieven voor de afgevend segmenten, die gebaseerd zijn op de kosten en die de kosten van een efficiënte verrichting weerspiegelen. Zodra die tarieven bekend zijn, moeten de alternatieve operatoren met kennis van zaken een keuze kunnen maken tussen de wholesale- en de retailproducten gedurende een redelijke

termijn. Het BIPT beslist bijgevolg om een periode van 4 maanden in te stellen (vanaf de publicatie van de prijzen voor afgevend segmenten) waarin migratieopdrachten zouden kunnen worden gegeven, zonder dat daarmee boetes gepaard gaan (wat betekent dat migraties die later worden aangevraagd, aanleiding zouden kunnen geven tot de betaling van boetes).⁶³

Bij gebrek aan gunstige migratievoorwaarden zou de doeltreffendheid van de correctiemaatregelen die op de markt van de afgevend segmenten worden opgelegd, aanzienlijk worden verminderd.

De verplichting om te goeder trouw te onderhandelen past bij de overige verplichtingen die aan de operator met een sterke machtspositie worden opgelegd in het kader van de wet betreffende de elektronische communicatie, en met name de verplichting tot non-discriminatie van artikel 58 van de wet. De verplichting om te goeder trouw te onderhandelen in combinatie met de verplichting tot non-discriminatie betekent dat de toegang en interconnectie met name zullen worden toegestaan als de betreffende verrichting noodzakelijk is om een aanbod van de operator met een sterke machtspositie op een stroomafwaarts gelegen markt te dupliceren. Zonder die verplichting kan Belgacom ertoe worden aangezet om het proces van levering van aanbiedingen voor afgevend segmenten van huurlijnen te vertragen, om zijn retailpoot op de stroomafwaarts gelegen markt te begunstigen en zo de concurrentie te vervalsen en drempels voor toetreding tot de markt te creëren.

Bovendien zou het mogelijk zijn dat zonder de verplichting om toegang en/of interconnectie niet in te trekken, de alternatieve operatoren niet een voldoende dienstkwaliteit aan hun klanten zouden kunnen garanderen en hun retailaanbiedingen niet zouden kunnen uitwerken met de vereiste zekerheid

Non-discriminatie

► *Beschrijving van de correctiemaatregel*

In artikel 7, 3°, van de wet betreffende de elektronische communicatie wordt gezegd: "Bij de uitvoering van de taken die krachtens deze wet aan het Instituut zijn opgelegd, draagt het bij tot de ontwikkeling van een interne markt van elektronische-communicatie-netwerken en -

⁶³ De Britse regulator Oftel heeft een vergelijkbare redenering gevolgd in « A Consultation on a draft Direction to resolve a dispute concerning the provision of Partial Private Circuits - 10 September 2002 ».

diensten, op de volgende wijze : [...] het zorgt ervoor dat er in vergelijkbare omstandigheden geen verschil in behandeling is van operatoren die elektronische-communicatienetwerken en -diensten aanbieden". Daarenboven bepaalt artikel 58 van de wet betreffende de elektronische communicatie: "Het Instituut kan, overeenkomstig artikel 55, §§ 3 en 4, verplichtingen inzake niet-discriminatie opleggen". Artikel 10, § 2, van de Toegangsrichtlijn bepaalt: "Verplichtingen inzake non-discriminatie moeten er in het bijzonder voor zorgen dat de exploitant ten aanzien van andere ondernemingen die gelijkwaardige diensten aanbieden onder gelijkwaardige omstandigheden gelijkwaardige voorwaarden toepast, en aan anderen diensten en informatie aanbiedt onder dezelfde voorwaarden en van dezelfde kwaliteit als die welke hij zijn eigen diensten of diensten van zijn dochterondernemingen of partners biedt".

In analoge omstandigheden zal Belgacom op alle derde operatoren die de levering van afgevede segmenten van huurlijnen aanvragen, voorwaarden moeten toepassen die overeenkomen met die welke het zichzelf biedt. De tarifaire en technische voorwaarden moeten aan dat principe voldoen.

Om het niet-discriminatiebeginsel ten volle na te komen, moeten de SLA's - en overeenstemmende technische opties - die gelden voor retailhuurlijnen die door Belgacom worden aangeboden, bovendien hun equivalent terugvinden op het niveau van de *afgevede segmenten*.

Overeenkomstig de Aanbeveling van de Commissie van 21 januari 2005 betreffende de aanbidding van huurlijnen in de Europese Unie (Deel 1 — Hoofdleveringsvoorwaarden voor wholesalehuurlijnen), is het BIPT van oordeel:

- dat de contracten inzake toegang en interconnectie dienstniveau-overeenkomsten moeten omvatten die voorzien in alle relevante aspecten van de aangeboden wholesale-diensten voor afgevede segmenten van huurlijnen, zoals bestelling, migratie, levering, kwaliteit, reparatietijd, rapportage en afschrikkende geldboetes.
- dat de contractuele leveringstermijnen voor wholesale-huurlijnen in deze dienstniveau-overeenkomsten zo kort mogelijk moeten zijn voor elke categorie van lijnen. De contractuele leveringstermijnen op het wholesale-niveau zouden in ieder geval korter moeten zijn dan de beste-huidige-praktijk-leveringstermijnen van de aangewezen exploitanten in de retailmarkten.

- dat de geldboetes die zijn opgenomen in de dienstniveau-overeenkomsten van toepassing moeten zijn in gevallen van vertraagde levering van lijnen en bestaan uit een gespecificeerd bedrag voor elke dag vertraging voor elke bestelde lijn. Dat bedrag is echter niet verschuldigd in die omstandigheden waar en voor zover de aangewezen exploitant het bewijs levert dat de oorzaak van de vertraging niet bij hem ligt.

Het BIPT is ook van oordeel dat Belgacom op de dag van de commercialisering van een retailaanbod, zijn wholesale-referentieaanbiedingen zo moet aanpassen dat ze een concurrent ertoe in staat stellen een vergelijkbaar retailaanbod te doen. Deze verplichting zal de alternatieve operatoren in staat stellen om hun retaildiensten op hetzelfde moment als Belgacom op de markt te brengen.

► ***Rechtvaardiging en evenredigheid van de correctiemaatregel***

Non-discriminatie is altijd een basisprincipe geweest dat de door Belgacom verstrekte verrichtingen inzake toegang en interconnectie regelde. Dat principe, dat voortvloeit uit zowel artikel 82 van het EG-verdrag als uit de Toegangsrichtlijn, moet behouden blijven, want anders zou Belgacom de ontwikkeling van de concurrentie op de markten voor retailhuurlijnen kunnen blokkeren of ernstig hinderen, ten voordele van de retailpoot van Belgacom op de stroomafwaarts gelegen markt. De toepassing van correctiemaatregelen ex post in mededingingsrecht zou niet toereikend zijn omdat de operatoren hun businessplan met zekerheid moeten kunnen opstellen en hun abonnees huurlijndiensten bieden die concurreren met die van Belgacom, zelfs voordat ze op de markt worden gebracht.

Een verplichting tot niet-discriminatie is gerechtvaardigd en evenredig in het kader van de voormelde aanbiedingen inzake levering van afgevend segmenten van huurlijnen. Het is immers van essentieel belang dat de operator met een sterke machtspositie alle alternatieve operatoren dezelfde verrichtingen aanbiedt als die welke hij zelf gebruikt. Het non-discriminatiebeginsel biedt alternatieve operatoren de mogelijkheid om een kwaliteit van dienstverlening en tarieven aan te bieden die equivalent zijn aan die van de operator met een sterke machtspositie en garandeert bijgevolg evenwichtige concurrentievoorwaarden. Bij gebrek aan een verplichting tot non-discriminatie zou de verticaal geïntegreerde operator met een sterke machtspositie die controle heeft over moeilijk of zelfs onmogelijk te dupliceren infrastructuur, in staat zijn om de ontwikkeling van de concurrentie te belemmeren door zijn concurrenten te bena-

delen ten opzichte van zijn eigen afdelingen⁶⁴, onder meer wat betreft de tarieven, de termijnen, de procedures, de beschikbare inlichtingen en de kwaliteit van de dienst-verlening⁶⁵. Het BIPT zal toezien op de naleving van het non-discriminatiebeginsel wat al die aspecten betreft.

Transparantie

► *Beschrijving van de correctiemaatregel*

In het voormalige kader was Belgacom verplicht een referentieaanbod te publiceren dat vooraf door het BIPT was goedgekeurd. De noodzaak tot een referentieaanbod voor interconnectie is ruimschoots erkend om snelle, doeltreffende en niet-discriminerende interconnectie mogelijk te maken, hetgeen de asymmetrie van de informatieverstrekking vermindert die kan bestaan tussen Belgacom, de gevestigde exploitant, en de overige operatoren. Dankzij het referentieaanbod kan het BIPT ook de naleving van de tariefverbintenissen van de operator met een sterke machtspositie nagaan. De concurrentievoorwaarden op de markt zijn niet in die mate ontwikkeld dat het mogelijk is een referentieaanbod van Belgacom, één van de grondslagen van het voormalige regelgevingskader, achterwege te laten.

Overeenkomstig artikel 59, § 2 en § 3, van de wet betreffende de elektronische communicatie⁶⁶, moet de verplichting tot publicatie van een referentieaanbod betreffende de verrichtingen inzake toegang en interconnectie die nodig zijn voor de levering van afgevend segmenten van huurlijnen worden verlengd, omdat die verplichting essentieel blijft voor de garantie van een doeltreffende en niet-discriminerende toegang tot het netwerk van Belgacom.

Het referentieaanbod moet overeenkomstig artikel 59, § 2, van de wet betreffende de elektronische communicatie de alternatieve operatoren in staat stellen om alleen de

⁶⁴ Zie § 85-86 van de Bekendmaking van de Europese Commissie betreffende de toepassing van de mededingingsregels op overeenkomsten inzake toegang in de telecommunicatiesector, 98/C 265/02, 22/8/98.

⁶⁵ Zie de ERG Common Position on the approach to Appropriate remedies in the new regulatory framework.

⁶⁶ Artikel 59, § 3, van de wet betreffende de elektronische communicatie bepaalt: "Onverminderd § 1 kan het Instituut de operatoren, die een verplichting hebben uit hoofde van artikel 61, § 1, lid 2, 1°, de verplichting opleggen om een referentieaanbod, zoals omschreven in § 2, te publiceren inzake interconnectie, volledig ontbundelde of gedeelde toegang tot het aansluitnetwerk of het partiële aansluitnetwerk, toegang tot een binair debiet, of een andere vorm van toegang, al naargelang van het type van toegang dat door de betreffende operator moet worden toegestaan".

verrichtingen te kopen die ze nodig hebben, wat inhoudt dat die aanbiedingen voldoende gedetailleerd en gesplitst moeten zijn.

Zoals artikel 59, § 5, eerste lid, van de wet betreffende de elektronische communicatie voorschrijft, moet het referentieaanbod door het BIPT worden goedgekeurd voordat het gepubliceerd wordt. Overeenkomstig artikel 59, § 4, van de wet betreffende de elektronische communicatie kan het BIPT het referentieaanbod wijzigen om de wettelijk bepaalde maatregelen op te leggen. Belgacom is verplicht om het BIPT, op zijn verzoek overeenkomstig met name de artikelen 62, § 2, en 137, § 1, van de wet betreffende de elektronische communicatie, de akkoorden met de alternatieve operatoren inzake toegang mee te delen, en in het bijzonder elk akkoord in verband met de afgevend segmenten van huurlijnen. De operatoren blijven uiteraard onderworpen aan de algemene wettelijke verplichting om het BIPT alle akkoorden in verband met interconnectie in hun geheel mee te delen (artikel 53, tweede lid, van de wet betreffende de elektronische communicatie). Het BIPT zal de conformiteit ervan met de verplichtingen van Belgacom verifiëren, met name op het stuk van non-discriminatie. Overeenkomstig artikel 57 van de wet betreffende de elektronische communicatie kan het BIPT de wijziging opleggen van elk akkoord dat het onverenigbaar acht met de verplichtingen die uit deze bepalingen voortvloeien.

Het BIPT is van oordeel dat de inhoud van het referentieaanbod moet voldoen aan de principes die opgenomen waren in het koninklijk besluit van 1999 betreffende de voorwaarden voor de exploitatie van een huurlijndienst. De inlichtingen bevatten minstens de volgende elementen:

► *De leveringsvoorwaarden*

- de procedure die nodig is om een vaste bestelling te plaatsen
- de standaardleveringstermijn
- de duur van het contract, met inbegrip van de contractduur die doorgaans wordt bepaald en de minimale contractduur die door de gebruiker niet mag worden geweigerd
- de standaardreparatietermijn, in voorkomend geval per kwaliteitsklasse van de huurlijnen
- de reparatietermijnen die zijn vastgelegd voor de nieuwe types van huurlijnen
- de regelingen inzake schadeloosstelling of terugbetaling.
- de voorwaarden inzake bestaande infrastructuur om de dienst te verstrekken, indien die laatste niet op het hele grondgebied beschikbaar is.

► *De technische karakteristieken*

- De technische karakteristieken omvatten zowel de fysische en elektrische of optische karakteristieken als de technische specificatie van de gedetailleerde prestaties aan het netwerk-aansluitpunt. Bij de publicatie wordt uitdrukkelijk verwezen naar de gebruikte normen.

► *Aansluitingsvoorwaarden voor eindapparatuur*

- De informatie over de aansluitingsvoorwaarden omvat een volledig overzicht van de eisen waaraan de op de betrokken huurlijn aan te sluiten eindapparatuur moet voldoen.

► *De tarieven*

- De tarieven bevatten de elementen vermeld in het gedeelte 'Verplichtingen inzake tariefcontrole en kostentoekening'.
- Wanneer de tarieven worden gedifferentieerd, bijvoorbeeld naargelang van het geleverde kwaliteitsniveau of naargelang van het aantal geleverde huurlijnen, moet dit worden vermeld.

Belgacom moet zijn referentieaanbod in twee grote delen opdelen: afgevend segmenten van het toegangstype die de locatie van een eindgebruiker verbinden en afgevend segmenten van het "backhaul"-type. Onder voorbehoud van de wijzigingen die in dit document worden aangegeven, moet de verrichting van het "backhaul"-type de verrichtingen groeperen die momenteel worden verstrekt onder de rubriek "backhaul" en "IC-link", respectievelijk in het BRUO en het BRIO.

Het referentieaanbod kan op initiatief van het BIPT worden gewijzigd, indien dat nodig is om rekening te houden met de ontwikkeling van de aanbiedingen van Belgacom en met de noodzaak om voor daadwerkelijke mededinging te zorgen. Het referentieaanbod kan ook op initiatief van Belgacom worden gewijzigd. Overeenkomstig artikel 59, § 5, eerste lid, worden de voorgestelde wijzigingen alleen met de instemming van het BIPT in het referentieaanbod opgenomen.

De volgende nadere regels zullen worden toegepast bij de goedkeuring en de wijziging van het referentieaanbod:

- Wanneer het BIPT zich akkoord verklaart met een gegeven wijziging en die niet onmiddellijk door Belgacom in het referentieaanbod wordt opgenomen, mag de begunstigde het betreffende referentieaanbod aanvullen en corrigeren rekening houdende met het besluit van het BIPT. In dat geval worden de betreffende wijzigingen beschouwd als aangebracht door Belgacom.
- Het referentieaanbod is geldig van 1 januari tot 31 december van het jaar dat volgt op de goedkeuring ervan.
- Indien het BIPT het referentieaanbod op 1 januari niet heeft goedgekeurd blijft het referentieaanbod van het voorgaande jaar van kracht, in voorkomend geval in zijn geactualiseerde vorm. Indien het BIPT op 1 januari bepaalde delen van het ontwerp van referentieaanbod heeft goedgekeurd, maar niet het ontwerp in zijn geheel, vervangen die delen, indien het BIPT dat mogelijk acht, de betreffende delen van het referentieaanbod van het jaar voordien en blijft de rest van het document van toepassing. In dat geval deelt het BIPT aan de sector duidelijk de delen van het referentieaanbod mee die geldig zijn verklaard en die op 1 januari ingaan, en diegene die nog niet geldig zijn verklaard en waarvoor de delen van het referentieaanbod van het jaar voordien van toepassing blijven.
- De ontwerpen van referentieaanbod worden elk jaar uiterlijk op 15 juli door Belgacom aan het BIPT bezorgd in een elektronische en aanpasbare vorm. Als het ontwerp van referentieaanbod wijzigingen bevat ten opzichte van het referentieaanbod dat van kracht is, moet Belgacom de motivering hiervoor voegen bij de documenten die het aan het BIPT bezorgt. Als de motivering niet is bijgevoegd of fouten vertoont, wordt de betreffende wijziging geacht niet te zijn gemotiveerd.

Bij elke inlichting en precisering die Belgacom aan de operatoren verstrekt met het oog op het sluiten of wijzigen van een overeenkomst, moeten in voorkomend geval ook de wijzigingen worden vermeld die het bedrijf zich voorneemt binnen de volgende twaalf maanden eraan te zullen aanbrengen.

Bovendien kan het Instituut overeenkomstig artikel 59, § 1, eerste lid, van de wet betreffende de elektronische communicatie de inlichtingen bepalen die de operator met een sterke machtspositie moet publiceren krachtens de transparantieverplichtingen. Dat impliceert de publicatie van indicatoren over de kwaliteit van de dienst (*kpi* of *key performance indicators*,

waarvan het verplicht stellen wordt besproken in de delen 5.2.4.5 en 5.2.5.4 van het document "Appropriate Remedies in the ECNS regulatory framework"⁶⁷)

► ***Rechtvaardiging en evenredigheid van de correctiemaatregel***

Op grond van het transparantiebeginsel krijgen de alternatieve operatoren een begrip van de technische architectuur en de economische en tarifaire voorwaarden van de wholesale-aanbiedingen van Belgacom. Ook vergemakkelijkt dit de onderhandelingen over akkoorden inzake toegang en interconnectie omdat die onderhandelingen kunnen worden gebaseerd op voorwaarden die alle partijen kennen. Bovendien kan aan de hand daarvan de naleving van de overige verplichtingen worden nagegaan, met name de verplichting tot non-discriminatie.

De mededeling van de akkoorden inzake toegang en interconnectie is nodig om de toepassing van het non-discriminatiebeginsel te garanderen. Bij het ontbreken van een dergelijke mededeling zou het BIPT de toepassing van het non-discriminatiebeginsel in de bilaterale akkoorden tussen de operator met een sterke machtspositie en de derde operatoren niet kunnen controleren.

Die verplichting is nodig voor de ontwikkeling van de concurrentie op de markten voor diensten voor retailhuurlijnen, die momenteel ontoereikend is. Die verplichting bestond al in het vroegere kader en Belgacom kon die in het verleden op bevredigende wijze nakomen. Ze vormt daarom geen onevenredige verplichting.

Gescheiden boekhouding

► ***Beschrijving van de correctiemaatregel***

Artikel 60 van de wet betreffende de elektronische communicatie bepaalt: "Het Instituut kan, volgens de nadere regels bepaald door de Koning, en overeenkomstig artikel 55, §§ 3 en 4, het voeren van gescheiden boekhoudingen voorschrijven met betrekking tot alle activiteiten die met toegang verband houden en waarvoor de operator over een sterke machtspositie beschikt". Het BIPT neemt zich voor om een verplichting inzake gescheiden boekhouding op te leggen op basis van de aanbevelingen van de ERG.

⁶⁷ Revised Draft ERG Common Position on the approach to Appropriate Remedies in the ECNS regulatory framework.

De verschillende netwerkactiviteiten moeten van elkaar worden gescheiden, met voor elk een exploitatierekening, opgemaakt aan de hand van het model en in overeenstemming met de methode die door de Koning worden gespecificeerd overeenkomstig artikel 60, § 1, tweede lid, van de wet betreffende de elektronische communicatie. De verrekenprijzen, alsook de eenheidskosten van de netwerkelementen moeten duidelijk worden geïdentificeerd om de naleving van de regels te controleren inzake non-discriminatie en het uitblijven van onrechtmatige kruissubsidiëring.

Belgacom zal, nog altijd met behulp van het model en volgens de methode die door de Koning worden gespecificeerd overeenkomstig artikel 60, § 1, tweede lid, van de wet betreffende de elektronische communicatie, de diensten voor toegang en interconnectie voor de levering van afgevend segmenten van huurlijnen boekhoudkundig moeten scheiden van de overeenkomstige retaildiensten, met een uitsplitsing per snelheidsniveau, namelijk minder en meer dan 2 Mbit/s. De uitsplitsing per snelheidsniveau is nodig omdat het Instituut van oordeel is dat er gevaar bestaat voor kruissubsidiëring vanuit de lijnen met lage snelheid (markt met weinig concurrentie) naar de hogesnelheidslijnen. In verband met de gescheiden boekhouding tussen de wholesale-diensten, zal Belgacom ook de afgevend segmenten van huurlijnen boekhoudkundig moeten scheiden van de bundelsegmenten.

De methode zal voor zover nodig worden gewijzigd op basis van het koninklijk besluit tot vaststelling van het model en de methode die op de gescheiden boekhouding van toepassing zijn.

Het BIPT zal erop toezien dat het model voor boekhoudkundige scheiding rekening houdt met het kostentoe rekeningsmodel.

► ***Rechtvaardiging en evenredigheid van de correctiemaatregel***

Een gescheiden boekhouding tussen de netwerkactiviteiten (toegangsnetwerk, interconnectienetwerk) van Belgacom en de retaildiensten is van essentieel belang. Als er geen verplichting tot gescheiden boekhouding bestond, zou het onmogelijk zijn om de voorwaarden te controleren waaronder Belgacom dezelfde verrichtingen verstrekt voor zijn eigen retailactiviteiten, waardoor de verplichting tot niet-discriminatie haar doel zou missen en onrechtmatige kruissubsidiëring zou vergemakkelijken. Tevens zou het niet mogelijk zijn om de verplichtingen inzake kostenbasing te controleren, omdat de kosten van de wholesale-branche "netwerk en verrichtingen" van de operator met een sterke machtspositie niet van zijn retailactiviteiten gescheiden zouden zijn.

Die verplichting is gerechtvaardigd door de noodzaak om de naleving te controleren van de tariefverplichtingen en het niet-discriminatiebeginsel, met name tussen de interne wholesale-prijzen en verrekenprijzen. De gescheiden boekhouding maakt het tevens mogelijk om het uitblijven van onrechtmatige kruissubsidiëring te verifiëren.

Artikel 60 van de wet betreffende de elektronische communicatie bepaalt: "Het Instituut kan onder meer van een verticaal geïntegreerde onderneming eisen dat deze opening van zaken geeft over haar interne groothandelsprijzen en verrekenprijzen, onder andere om ervoor te zorgen dat van de niet-discriminatievoorschriften als bedoeld in artikel 58 nageleefd worden of om, zo nodig, onrechtmatige kruissubsidiëring te voorkomen".⁶⁸ Die verplichting is een van de voornaamste verplichtingen die op grond van het vroegere kader worden opgelegd en is op de Belgische markt ingesteld. De redenen waarom die boekhoudkundige maatregelen zijn ingevoerd, zijn niet verdwenen. Zonder transparantie van die elementen is het moeilijk om de naleving van het non-discriminatiebeginsel en het ontbreken van onrechtmatige kruissubsidiëring na te gaan, met name bij de diensten voor levering van afgevend segmenten van huurlijnen.

Al die verplichtingen verschillen niet zozeer van de verplichtingen die al op Belgacom rustten in het vroegere kader en die Belgacom heeft kunnen nakomen.

Prijscontrole en verplichtingen inzake het kostentoerekeningssysteem

► *Beschrijving van de correctiemaatregel*

In het vroegere kader moest de prijs van interconnectieverrichtingen op de kosten gebaseerd zijn. Voor de *half links* past het BIPT momenteel een *retail-minus* model en ook een *pricesqueezetest* toe. Het is in die omstandigheden dat de opeenvolgende referentieaanbiedingen van Belgacom door het BIPT zijn onderzocht en goedgekeurd. Sedert de eerste maatregelen voor de liberalisering van de markt, is de kostenbasering een van de basisprincipes inzake interconnectie met het netwerk van Belgacom. Tegenwoordig

⁶⁸ Artikel 9, § 1, van de Toegangsrichtlijn bepaalt: "De nationale regelgevende instanties kunnen overeenkomstig artikel 8 verplichtingen inzake transparantie met betrekking tot interconnectie en/of toegang opleggen op grond waarvan exploitanten nader genoemde informatie, zoals boekhoudkundige informatie, technische specificaties, netwerkenmerken, eisen en voorwaarden voor levering en gebruik, alsmede tarieven, openbaar moeten maken".

staat de concurrentie op de markten voor huurlijndiensten nog in de kinderschoenen. Het is dus te vroeg om die correctiemaatregel op te heffen wat betreft de afgevend segmenten, die essentieel zijn voor de ontwikkeling van de concurrentie.

Artikel 62, § 1, van de wet betreffende de elektronische communicatie bepaalt: "*Het Instituut kan, overeenkomstig artikel 55, §§ 3 en 4, en wanneer bovendien uit een marktanalyse blijkt dat de betrokken operator de prijzen door het ontbreken van werkelijke concurrentie op een buitensporig peil kan handhaven of de marges kan uithollen ten nadele van de eindgebruikers, op het gebied van toegang verplichtingen inzake het terugverdienen van kosten opleggen, inclusief onder meer verplichtingen inzake kostenoriëntering van prijzen en kostentoerekeningssystemen inzake kosten van een efficiënte operator*".

De tarieven die Belgacom aan de alternatieve operatoren factureert voor de levering van de voormelde verrichtingen inzake toegang en interconnectie moeten op de kosten gebaseerd zijn en mogen bovendien geen pricesqueeze veroorzaken ten opzichte van de retailaanbiedingen van Belgacom. Conform artikel 62, § 2, tweede lid, moet het BIPT "rekening houden met de kosten verbonden aan efficiënte dienstverlening, met inbegrip van een redelijk investeringsrendement". In afwachting van de invoering van een kostenbaseringsysteem zal het BIPT voorlopig de tarieven voor afgevend segmenten blijven beoordelen volgens een *retail-minus*methode met toepassing van de *pricesqueezetest*.

De *pricesqueezetest*, die zal worden uitgevoerd op een representatieve korf van lijnen, kan worden ontwikkeld op basis van een hypothetische alternatieve operator die een netwerk heeft aangelegd, met name een backhaulnetwerk waarop verschillende diensten kunnen worden samengevoegd, dat relatief fijnmazig is en waarbij voor het bundelsegment eigen glasvezel wordt gebruikt. Die test moet dus efficiënte investeringen door de alternatieve operatoren aanmoedigen alsook de aanleg van hun eigen backhaulnetwerk.

Het BIPT is van mening dat het nodig is dat het *retail-minus*model niet meer wordt gebruikt en dat een kostenbasing moet worden toegepast, eventueel gekoppeld met de *pricesqueezetest*, nadat de uitwerking van het kostentoerekeningssysteem en van de *pricesqueezetest* voltooid zal zijn.

Bij de definitie van het principe van kostenbasing voor de levering van *afgevend segmenten*, zal het BIPT rekening houden met de principes inzake tarifiering die de

Europese Commissie heeft aangegeven in de aanbeveling over de tarifiering van de levering van deelcircuits van huurlijnen⁶⁹.

Bovendien is het BIPT van oordeel dat Belgacom tevens de volgende principes in acht moet nemen:

- De tarieven van de afgevend segmenten van huurlijnen houden rekening met de lengte van de lijn, dus met de afstand in vogelvlucht die de PoP's die overeenstemmen met de twee uiteinden van de lijn, scheidt van het interconnectiepunt van de klant, aangezien Belgacom die tarifieringsmethode toepast voor de retailhuurlijnen. Het tarief van een afgevend segment mag in geen geval hoger zijn dan het tarief van een retailhuurlijn met een gelijkwaardige snelheid.
- De tarieven van de half links zullen bestaan uit een deel dat het gedeelte tussen de PoP's omvat (zoals bij de backhaullijnen) en uit een deel voor lokale toegang van de laatste PoP tot de eindklant (waarbij de kosten worden gedekt van de lokale infrastructuur, waarvan de structuur erg verschilt van de infrastructuur tussen PoP's)
- De tarieven van de *half links* die worden geleverd zowel op de afgevend segmenten van huurlijnen als op de bundelsegmenten van huurlijnen, zullen bestaan uit de gereguleerde kosten van de half link op markt 13, plus een supplement dat overeenstemt met de verrichting van markt 14.

De operator met een sterke machtspositie zal:

- zijn tarieven voorafgaandelijk ter goedkeuring moeten voorleggen aan het BIPT; de tarieven zullen worden opgenomen in het referentieaanbod
- overeenkomstig artikel 62, § 2, van de wet betreffende de elektronische communicatie aan het BIPT alle elementen moeten meedelen aan de hand waarvan het BIPT de naleving van de tariefverplichtingen kan controleren, en met name aan het BIPT alle informatie moeten meedelen die nodig is om de pricesqueezetest uit te voeren. Omdat de huurlijnenmarkt een professionele markt is, zijn de retailtarieven die Belgacom toepast niet gemakkelijk te

⁶⁹ Aanbeveling van de Commissie van 29 maart 2005 betreffende de aanbieding van huurlijnen in de Europese Unie - Deel 2 - Tariefaspecten van wholesale-huurlijndeelcircuits, Brussel, 29.3.2005, C(2005) 951/2 definitief.

verkrijgen. Het is dus van essentieel belang dat de retailtarieven, de plannen voor tariefkorting, de tijdelijke speciale aanbiedingen en de voornaamste contracten - op verzoek van het BIPT - worden meegedeeld om het BIPT in staat te stellen de pricesqueezetest toe te passen. Het BIPT verduidelijkt voor zover dat nodig is dat de toepassing van de pricesqueezetest het BIPT ertoe kan brengen om een herziening te vragen van de aanbiedingen van Belgacom in verband met de afgevend segmenten, en zich in geen geval moet vertalen in een systeem van voorafgaande goedkeuring van de retailtarieven van Belgacom, hetgeen in strijd zou zijn met artikel 64 van de wet betreffende de elektronische communicatie.

Wat betreft de verrichtingen op basis van golflengte, zullen de tarieven "niet buitensporig" moeten zijn en geen pricesqueeze mogen veroorzaken ten opzichte van de retailaanbiedingen van Belgacom⁷⁰. Voor die verrichtingen lijkt een strikte regel inzake kostenbasing overdreven en dit zou voor Belgacom een onvoldoende motivering vormen om in zijn glasvezelnetwerk te investeren.

Het BIPT kan beslissen om in de loop van het kalenderjaar bepaalde tarieven op gemotiveerde wijze te herzien. Overeenkomstig de artikelen 59, § 4 en 62 van de wet betreffende de elektronische communicatie kan het BIPT uit eigen beweging of op gerechtvaardigd verzoek van de marktspelers de kostentoerekeningsmethodes in verband met de toegang en interconnectie voor de levering van afgevend segmenten van huurlijnen wijzigen, aanpassen of preciseren. Die wijzigingen kunnen worden vereist door technische ontwikkelingen, marktontwikkelingen, aanpassingen in de reglementering, aanpassingen aan kosten en prijzen, enz. Het BIPT zal rekening houden met de behoefte aan stabiliteit op de markt voor elektronische communicatie.

Overeenkomstig artikel 62, § 3, van de wet betreffende de elektronische communicatie, moet Belgacom een kostentoerekeningsmodel toepassen dat goedgekeurd is door het BIPT. Het BIPT zal later een besluit publiceren in verband met de beschrijving van het kostentoerekeningssysteem, overeenkomstig artikel 62, § 3, van de wet betreffende de elektronische communicatie. Tevens is het van essentieel belang over een middel te beschikken waarmee kan worden geverifieerd of Belgacom dat systeem naleeft. De naleving van het kostentoerekeningssysteem kan op kosten van Belgacom worden

⁷⁰ De pricesqueezetest tussen de wholesale- en de retailmarkt zal worden uitgevoerd op basis van een representatieve korf van huurlijnen. Er zullen tussen de verschillende soorten van lijnen geen vooraf gedefinieerde verbanden bestaan.

gecontroleerd door een erkende bedrijfsrevisor die door Belgacom wordt aangewezen. Een dergelijke beslissing zal worden bevestigd na de publicatie van het kostentoerekeningssysteem door het BIPT, overeenkomstig artikel 62, § 4, van de wet.

► ***Rechtvaardiging en evenredigheid van de correctiemaatregel***

Zonder die verplichtingen zou het concurrentievermogen van de retaildiensten van de alternatieve operatoren op het spel worden gezet, want hoewel de diensten voor de levering van afgevend segmenten van huurlijnen beschikbaar zouden zijn, zouden ze worden aangeboden onder tariefvoorwaarden die de derde operatoren onvoldoende economische ruimte zouden laten ten opzichte van de activiteit van de verticaal geïntegreerde operator met een sterke machtspositie. De kostenbasing van de tarieven lijkt het meest geschikt om de markspelers ertoe aan te zetten de economisch efficiëntste keuzes te maken. Wat echter de verrichtingen op basis van golflengte betreft, lijkt de regel van de kostenbasing overdreven en wordt die dus vervangen door de verplichting om "niet buitensporig" te zijn.

Zonder gepast kostentoerekeningssysteem zou het immers moeilijk zijn om de verplichtingen inzake non-discriminatie en kostenbasing te controleren.

Die verplichtingen zijn evenredig in die zin dat er geen andere correctiemaatregelen voorhanden zijn die met minder kosten hetzelfde resultaat zouden opleveren. Omdat ze overigens al in het voormalige kader golden, omvatten ze geen ontwikkelingskosten die moeilijk te rechtvaardigen zijn.

4 Markt van de bundelsegmenten van huurlijnen op wholesale-niveau

4.1 Definitie van de relevante markten

4.1.1 Aanbod op de wholesale-markt

Zie de ontwikkelingen voor de markt voor afgevend segmenten van huurlijnen.

4.1.2 Definitie van de relevante productenmarkten

In de aanbeveling betreffende de relevante markten wordt de markt van de « bundelsegmenten van huurlijnen op wholesale-niveau » (Markt 14) geïdentificeerd.

Het BIPT heeft enerzijds onderzocht of het mogelijk was de markt voor bundelsegmenten van huurlijnen op wholesale-niveau samen te voegen met andere markten uit de aanbeveling betreffende de relevante markten, en of het anderzijds mogelijk was om die markt onder te verdelen. Daartoe hebben wij de substitueerbaarheid tussen de volgende producten en diensten onderzocht:

- afbakening tussen afgevend segmenten van huurlijnen en bundelsegmenten van huurlijnen
- substitueerbaarheid tussen afgevend segmenten van huurlijnen en bundelsegmenten van huurlijnen

- substitueerbaarheid tussen bundelsegmenten van huurlijnen met verschillende snelheden.

Afbakening tussen afgevend segmenten van huurlijnen en bundelsegmenten van huurlijnen

Het BIPT is van oordeel dat:

- de wholesale-markt voor bundelsegmenten van huurlijnen bestaat uit de wholesale-huurlijnen die de 12 knooppunten van de *express rings* van Belgacom (niveau 1 van zijn architectuur) en de equivalente knooppunten van de infrastructuur van niveau 1 van de andere operatoren verbinden.
- de wholesale-markt voor afgevend segmenten van huurlijnen bestaat uit de wholesale-huurlijnen waarvan beide uiteinden hiërarchisch van hetzelfde knooppunt van niveau 1 afhankelijk zijn.

Een wholesale-huurlijn waarvan de twee uiteinden hiërarchisch afhankelijk zijn van twee verschillende knooppunten van niveau 1 bestaat dus uit een bundelsegment en uit ten minste één afgevend segment.

► *Besluit*

Het BIPT is van oordeel dat de wholesale-markt voor bundelsegmenten van huurlijnen bestaat uit de wholesale-huurlijnen die de 12 knooppunten van de *express rings* van Belgacom (niveau 1 van zijn architectuur) en de equivalente knooppunten van de infrastructuur van niveau 1 van de andere operatoren verbinden.

Substitueerbaarheid tussen afgevend segmenten van huurlijnen en bundelsegmenten van huurlijnen

Zelfde uiteenzetting als voor de markt voor afgevend segmenten van huurlijnen.

► *Besluit*

Het BIPT is van oordeel dat bundelsegmenten van huurlijnen en afgevend segmenten van huurlijnen tot twee aparte relevante productenmarkten behoren.

Substitueerbaarheid tussen bundelsegmenten van huurlijnen met verschillende snelheden

► *Substitueerbaarheid aan de vraagzijde*

Wat de karakteristieken betreft, gebruiken bundelsegmenten van huurlijnen infrastructuren die heel snelle gegevenstransport mogelijk maken. Ongeacht of de overgedragen gegevens afkomstig zijn van een huurlijn met lage snelheid of van een hogesnelheidslijn, de karakteristieken van het transport op het trunknetwerk blijven gelijk. Ter hoogte van het trunknetwerk voegen de operatoren trouwens het verkeer samen dat afkomstig is van de afgevend segmenten van huurlijnen. Het verkeer komende van de afgevend segmenten, wordt gegroepeerd, volgt hetzelfde bundelsegment en wordt niet gedifferentieerd volgens de snelheid die wordt geleverd op het niveau van het afgevend segment.

De tarieven van de *half links*, waaronder ook diegene die het trunknetwerk volgen, worden echter vastgesteld op grond van de snelheid. Bijgevolg zal een operator die retailhuurlijnen met lage snelheid levert geen *half links met een hoge snelheid* kopen om die retaildienst op te zetten.

Aan de vraagzijde is de substitueerbaarheid tussen bundelsegmenten van huurlijnen met verschillende snelheden onvoldoende om ze in dezelfde relevante markt op te nemen.

► *Substitueerbaarheid aan de aanbodzijde*

De infrastructuren van de operatoren in het trunknetwerk bieden allemaal zeer snelle transmissiecapaciteit. Zij maken het dus mogelijk om al het verkeer van de retailhuurlijnen te versturen, ongeacht de snelheid ervan.

Bij een kleine, maar significante en duurzame verhoging van de prijzen van de snelle bundelsegmenten van huurlijnen, zou een operator die alleen bundelsegmenten van huurlijnen zou leveren voor huurlijnen met lage snelheid, in staat zijn om snel en zonder investeringen hogesnelheidsdiensten te verstrekken.

Er zijn dus alternatieve operatoren die in staat zijn om extra concurrentiedruk uit te oefenen op een hypothetische operator in een monopoliepositie, op een van de niveaus van bandbreedte.

Aan de aanbodzijde is de substitueerbaarheid tussen bundelsegmenten van huurlijnen met verschillende snelheden voldoende om ze in dezelfde relevante markt op te nemen.

► *Besluit*

Het BIPT vindt dat de markt voor bundelsegmenten van huurlijnen op wholesale-niveau niet mag worden gedefinieerd op grond van de bandbreedte.

4.1.3 Definitie van de geografische markt

Aan de vraagzijde kan een huurlijnsegment dat een stedelijk gebied A met een stedelijk gebied B verbindt, natuurlijk niet de plaats innemen van een segment dat het stedelijk gebied A met een stedelijk gebied C verbindt. Bijgevolg zou de toepassing van de substitueerbaarheid als het enige criterium om de omvang van de relevante geografische markt van retailhuurlijnen te definiëren, leiden tot een overdreven marktsegmentering.

Het BIPT stelt vast dat vrijwel alle trunk-assen worden bediend door ten minste twee alternatieve operatoren buiten Belgacom. Bijna twee derden van de trunk-assen worden gedekt door minstens vijf operatoren buiten Belgacom. De leveranciers van huurlijnen kunnen prijzen aanbieden die gedifferentieerd zijn naargelang van de economische activiteit van de streek waar de lijnen voorhanden zijn.

De marktanalyse wijst echter niet op grote specificiteiten van bepaalde assen in vergelijking met andere. De mededingingsdynamiek op het bundelsegment is voldoende homogeen zodat het niet nuttig is om de markt van de bundelsegmenten van huurlijnen op te delen door verschillende assen af te zonderen.

4.1.4 Besluit

Het BIPT is van oordeel dat de relevante markt de nationale markt van de diensten voor bundelsegmenten van huurlijnen is.

4.2 Marktanalyse en identificatie van de operatoren met een sterke machtspositie

4.2.1 Voornaamste factoren die de markt structureren

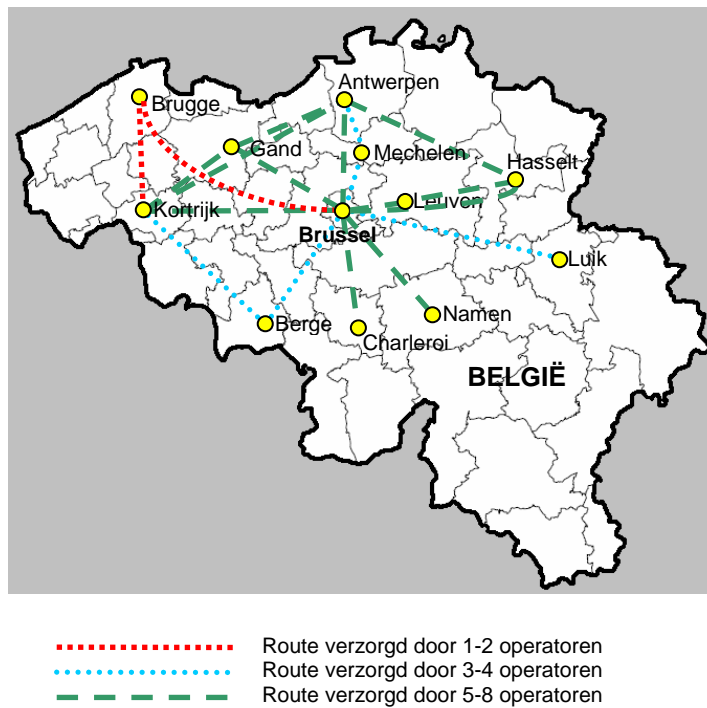
Voorname operatoren op de markt

De wholesale-levering van bundelsegmenten van huurlijnen is een element dat een rol speelt bij de levering van retailhuurlijnen.

Operatoren die een eigen netwerkinfrastructuur in handen hebben, zijn op de huurlijnmarkt aanwezig of zouden die kunnen betreden. De lijst van die operatoren omvat met name de gevestigde exploitant Belgacom, de kabeloperator Telenet, Versatel, Scarlet, de vaste dochter van Mobistar, de internationale operatoren BT, COLT en Verizon.

Van al die spelers is Belgacom de enige operator die over een netwerkinfrastructuur van bundelsegmenten beschikt die het hele grondgebied bestrijkt. De netwerkinfrastructuur van bundelsegmenten van Belgacom bestaat uit 66 routes. Dankzij die bundelsegmenten kunnen 12 knooppunten worden verbonden die in de volgende steden gelegen zijn: Brussel, Antwerpen, Hasselt, Brugge, Charleroi, Kortrijk, Gent, Luik, Leuven, Mechelen, Bergen en Namen.

Telenet, BT, Colt, Verizon en Mobistar hebben grotendeels de trunknetwerkinfrastructuur van Belgacom gedupliceerd. De overige alternatieve operatoren hebben dan weer meer regionale structuren ontwikkeld. De dekking van het trunknetwerk door de alternatieve operatoren wordt in de volgende figuur voorgesteld.

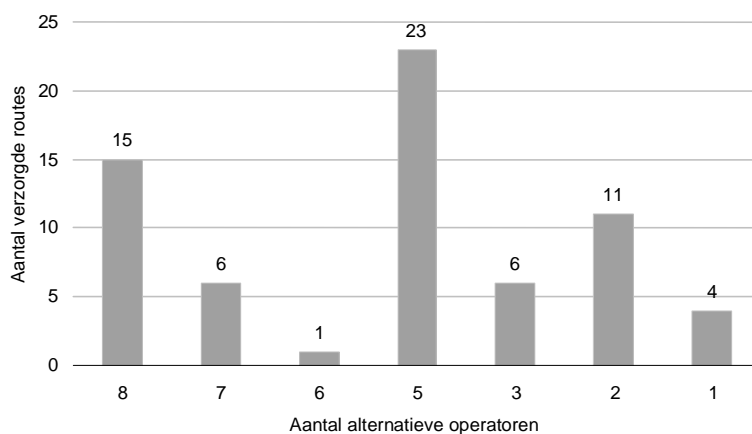

Figuur 4.1:
dekking van de
hoofdroutes van
bundelsegmenten
van huurlijnen
(bron: gegevens
van operatoren,
BIPT, Analysys,
2005)

De volgende figuren illustreren respectievelijk het aantal alternatieven voor het netwerk van Belgacom op basis van elke trunkroute, alsook het aantal trunkroutes waar een tot 8 alternatieve routes voor die van Belgacom beschikbaar zijn. Uit die figuren blijkt dat 100 % van de routes door minstens één alternatieve operator worden gedekt, en meer dan 75 % van de routes door minstens drie alternatieve operatoren.

	Brussel	Mechelen	Antwerpen	Gent	Brugge	Kortrijk	Bergen	Charleroi	Namen	Luik	Leuven	Hasselt
Brussel		3	8	8	2	8	5	6	7	5	8	8
Mechelen	3		3	3	2	3	2	2	2	2	3	3
Antwerpen	8	3		8	2	8	5	5	7	5	8	8
Gent	8	3	8		2	8	5	5	7	5	8	8
Brugge	2	2	2	2		2	1	1	1	1	2	2
Kortrijk	8	3	8	8	2		5	5	7	5	8	8
Bergen	5	2	5	5	1	5		5	5	5	5	5
Charleroi	6	2	5	5	1	5	5		5	5	5	5
Namen	7	2	7	7	1	7	5	5		5	7	7
Luik	5	2	5	5	1	5	5	5	5		5	5
Leuven	8	3	8	8	2	8	5	5	7	5		8
Hasselt	8	3	8	8	2	8	5	5	7	5	8	

Figuur 4.2: aantal operatoren die aanwezig zijn op de hoofdroutes van het trunknetwerk in België buiten Belgacom (bron: operatoren, BIPT, Analysys, 2005)

Figuur 4.3: Dekking van het netwerk van bundelsegmenten in België (bron: operatoren, BIPT, Analysys, 2005)

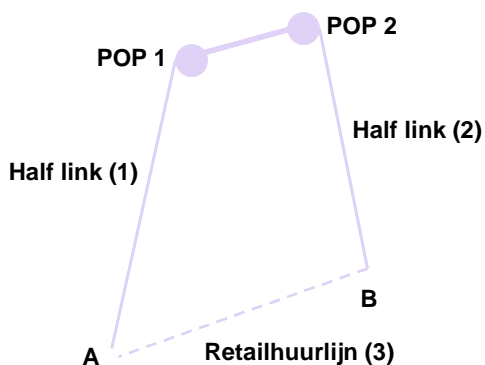
Huidige specifieke eigenschappen van de Belgische markt

Het BIPT merkt op dat de wholesale-diensten van Belgacom, de *half links*, slechts heel weinig door de alternatieve operatoren worden gebruikt. Rekening houdende met de

specificiteiten van die producten, verkiezen talrijke alternatieve operatoren het om retailhuurlijnen van Belgacom te kopen en aan hun eindklanten door te verkopen, liever dan de *half links* van Belgacom te gebruiken. Die situatie komt door de volgende karakteristieken van de aanbiedingen van Belgacom:

- De *half links* worden gedefinieerd als huurlijnen waarvan minstens één uiteinde eindigt ter hoogte van een PoP van Belgacom. Voor de totstandbrenging van een retailhuurlijn zijn dus twee *half links* nodig (waarvan de tarieven gebaseerd zijn op de afstand tussen elk uiteinde en het PoP van Belgacom).
- De tarifiering van de retailhuurlijnen is gebaseerd op een afstand die in vogelvlucht berekend wordt tussen de twee uiteinden van elke huurlijn.
- De tarifiering van de *half links* is gebaseerd op een *retail-minus*methode, met relatief hoge aansluitkosten in vergelijking met de maandelijkse abonnementsprijs (met name voor korte afstanden en lage snelheden).

Het gebruik van twee *half links* (om een retailhuurlijn te creëren) kan dus pricesqueeze doen ontstaan, vooral indien de twee uiteinden van de retailhuurlijn in vogelvlucht dicht genoeg bij elkaar liggen (zie onderstaande figuur).

Mogelijke situatie op de markt:
 Prijs van retailhuurlijn (3) << Prijs van Half link (1) +
 Prijs van Half link (2)

Figuur 4.4:
pricesqueeze die ontstaat tussen sommige half links en retailhuurlijnen
 [bron: Analysys 2005]

Behandeling van de eigen levering in de marktanalyse

De definitie van markt 13 (en met name de grens ervan met markt 14) is door het BIPT vastgesteld op basis van de aanbevelingen van de Europese Commissie. Bij die marktdefinitie is rekening gehouden met de netwerkarchitectuur van de verschillende operatoren en in het bijzonder met hun aanwezigheid op de *express ring*. Die marktafbakening bestond niet in het vroegere regelgevingskader. Meer bepaald de bestaande wholesale-aanbiedingen (van Belgacom of van de alternatieve operatoren) stemmen tegenwoordig niet overeen met die marktdefinities. Een *half link* van Belgacom kan op die manier overeenstemmen met een bundelsegment, een afgevend segment of een combinatie van de twee diensten (afhankelijk van zijn punt van oorsprong en aansluitpunt).

Bovendien kunnen de alternatieve operatoren tegenwoordig op de wholesale-markt geen onderscheid maken tussen de verkochte diensten die overeenstemmen met afgevend segmenten en/of diegene die met bundelsegmenten overeenstemmen. In de praktijk is de beoordeling van de omvang en van de marktaandelen op de wholesale-markt voor bundelsegmenten, waarbij geen rekening wordt gehouden met de eigen levering (in-house-productie van de ondernemingen), dus niet kwantificeerbaar.

Rekening houdende met de verticale integratie van de voornaamste leveranciers en met de aanwezigheid van talrijke alternatieven op de grote meerderheid van de trunkroutes, is het BIPT van oordeel dat de externe wholesale-markt voor bundelsegmenten van huurlijnen van zeer beperkte omvang is en dat weinig spelers Belgacom als leverancier hebben. Het BIPT is dus van mening dat het marktaandeel van Belgacom op de wholesale-markt (zonder eigen levering) dus relatief gering is op de externe wholesale-markt (heel waarschijnlijk minder dan 20 % volgens ramingen op basis van de beschikbare informatie). Toch is het BIPT van oordeel dat die overwegingen niet van die aard zijn dat de externe wholesale-markt op bevredigende wijze kan worden gekwantificeerd en vindt het dus in die context dat het meetellen van de eigen levering het beste middel vormt om de wholesale-markt van de afgevend segmenten van huurlijnen te kwantificeren.

Hoewel het BIPT overigens erkent dat de algemene regel in het mededingingsrecht⁷¹ van de Gemeenschap erin bestaat dat er bij de marktanalyse geen rekening wordt gehouden met de eigen levering,⁷² stelt het ook vast dat sommige beschikkingen van de Commissie inzake controle op concentraties in specifieke gevallen de eigen levering meetellen in de berekening van de marktaandelen.⁷³

Bovendien stelt het BIPT vast dat de voornaamste leveranciers op de markt voor bundelsegmenten van huurlijnen verticaal geïntegreerd zijn en dat niveau van verticale integratie voor sterke concurrentiedruk zorgt op de markt. In het bijzonder is het BIPT van mening dat als antwoord op een bescheiden, maar significante en duurzame verhoging van de prijzen op de markt voor bundelsegmenten, de operatoren die hun infrastructuur alleen gebruiken voor de levering van retaildiensten, ertoe zouden worden gebracht om diensten op de externe markt in de handel te brengen. Huurlijndiensten zijn immers diensten die technisch identiek zijn met de transmissiecapaciteiten voor intern gebruik en impliceren slechts aanpassingen aan de middelen voor de controle op het dienstkwaliteitsniveau om over te gaan tot een externe commercialisering van die diensten.

Op basis van al die elementen is het BIPT dus van oordeel dat het gegrond is om in zijn beoordeling van de omvang en van de marktaandelen de eigen levering van de verschillende spelers in aanmerking te nemen.

⁷¹ Zie met name artikel 98 van de richtsnoeren inzake verticale beperkingen (2000/C 291/01) "De in-house-productie, d.w.z. de productie van een intermediair product voor eigen gebruik, kan van groot belang zijn bij een onderzoek uit het oogpunt van de mededinging, als een van de bronnen van concurrentie of om de marktpositie van een onderneming duidelijker te bepalen. Met het oog op de marktbeoordeling en de berekening van het marktaandeel zal de in-house-productie echter niet worden meegeteld bij intermediaire goederen en diensten" en zie ook de zaak COMP/M.2420 - Mitsui/CVRD/Caemi "Alleen de handelsverkoop vormen een correcte afspiegeling van de feitelijke marktmacht van de leveranciers die op de handelsmarkt actief zijn, omdat de interne verkopen betrekking hebben op hoeveelheden die niet echt worden verhandeld, die niet beschikbaar zijn voor niet-geïntegreerde DRI-producenten, en ten aanzien waarvan geen werkelijke concurrentie plaatsvindt". ».

⁷² zie met name beschikking Schneider van het Gerecht van eerste aanleg van de Europese Gemeenschappen (Schneider Electric SA /Commissie, 22 oktober 2002), ADM / VDBO (2003), UCB / Solutia (2003).

⁷³ Die beslissingen zijn met name gebaseerd op de volgende elementen:

- de onderlinge afhankelijkheid van de markt voor eigen levering en de markt van de levering aan derden
- graad van verticale integratie op de relevante markt en concurrentiedruk die door de verticaal geïntegreerde ondernemingen op de relevante markt wordt uitgeoefend
- technische haalbaarheid en strategisch belang van de verkoop op de externe markt als antwoord op een beperkte maar beduidende en blijvende verhoging van de prijzen op de markt voor de levering aan derden.

Marktomvang, marktaandelen

Rekening houdende met de onderlinge afhankelijkheid van de wholesale-markt voor bundelsegmenten van huurlijnen en de retailmarkten voor huurlijnen (analoge en digitale huurlijnen met alle snelheden), wordt de analyse gestructureerd rond het onderzoek van de retailmarkten, om de analyse van de wholesale-markt te voeden.

► *Retailmarkten voor huurlijnen*

Deze analyse is dezelfde als diegene die ontwikkeld is in gedeelte 4.1. Samengevat, zijn de markten voor retailhuurlijnen markten die krimpen in volume en in waarde (- 6,8 % en - 6,5 % per semester respectievelijk, tussen het eerste semester van 2001 en het eerste semester van 2005). Ze vertegenwoordigden ongeveer 29.500 lijnen in het eerste semester van 2005, hadden een waarde van 36,6 miljoen EUR per semester en haalden 42,7 Gbit/s in capaciteit in dezelfde periode.

► *Marktomvang, marktaandelen op de markt voor bundelsegmenten van huurlijnen op wholesale-niveau*

De raming van de markt en van de marktaandelen op de wholesale-markt voor bundelsegmenten van huurlijnen wordt bemoeilijkt door het feit dat de operatoren het begrip "bundelsegment van huurlijnen" niet op dezelfde manier definiëren en doordat sommige operatoren geen onderscheid maken tussen afgevend segment en bundelsegmenten.

Toch kunnen de gegevens van de stroomafwaarts gelegen retailmarkten worden gebruikt om de omvang en de marktaandelen van de wholesale-markt voor bundelsegmenten van huurlijnen als eerste benadering in te schatten.

De omvang van de wholesale-markt voor bundelsegmenten van huurlijnen kan worden geraamd als zijnde minstens gelijk in capaciteit aan de capaciteit van de huurlijnen die op retailniveau worden verkocht waarvan beide uiteinden afhankelijk zijn van twee verschillende knooppunten die gelegen zijn op het eerste hiërarchische niveau van de

architectuur van de operatoren van huurlijnen⁷⁴ (die retaillijnen worden hierna retailbundelhuurlijnen genoemd). Die conclusie is gebaseerd op de volgende elementen:

- Alleen de retailbundelhuurlijnen komen stroomafwaarts overeen met de wholesale-markt voor bundelsegmenten. De twee uiteinden van de overige retailhuurlijnen zitten immers onder eenzelfde hiërarchisch knooppunt van niveau 1 en voor die lijnen hoeft dus geen bundelsegment te worden gebruikt.
- De omvang van de wholesale-markt voor bundelsegmenten kan alleen in capaciteit worden geraamd (zoals vroeger gedetailleerd is, is het in de praktijk niet mogelijk om aan de hand van de gegevens van de operatoren de inkomsten uit de bundelsegmenten te ramen). De waarde en het volume van die markt (in aantal lijnen) zijn namelijk niet relevant, omdat een retailbundelhuurlijn kan worden geleverd door een bundelsegment te gebruiken, maar verschillende retailbundelhuurlijnen kunnen ook worden geleverd door slechts één bundelsegment met heel hoge snelheid (bijvoorbeeld 155 Mbit/s) te gebruiken, indien die lijnen onderling worden verdeeld op dezelfde trunkroute. Het is dus niet mogelijk om van het aantal retailhuurlijnen het aantal bundelsegmenten op de wholesale-markt af te leiden. Bovendien is een redenering in aantal "equivalente" retailbundelhuurlijnen die worden geleverd op de wholesale-markt voor bundelsegmenten niet relevant omdat men in dat geval impliciet hetzelfde belang zou hechten aan een lijn met zeer lage snelheid (bijvoorbeeld 64 kbit/s) en een lijn met hoge snelheid (155 Mbit/s bijvoorbeeld).
- Op de markt voor bundelsegmenten van huurlijnen op wholesale-niveau is de capaciteit van de bundelsegmenten overgedimensioneerd ten opzichte van de capaciteit die op retailniveau wordt verkocht. Dat komt door verschillende elementen:
 - de prijs van de bundelsegmenten die niet lineair verandert ten opzichte van de capaciteit ervan. Een segment van 155 Mbit/s is bijvoorbeeld goedkoper dan 77 segmenten van 2 Mbit/s. Een operator is dan geneigd om een bundelsegment te gebruiken met een hogere snelheid dan de capaciteit die nodig is voor de levering van de huurlijnen die op retailniveau worden verkocht.

⁷⁴ Zie onderscheid tussen afgevendende en bundelsegmenten in het gedeelte "marktdefinitie".

- De operatoren hebben de neiging om de ontwikkeling van hun netwerk (en capaciteit) te voorzien en kopen dus capaciteiten waarmee ze verschillende maanden kunnen voldoen aan hun behoefte aan bandbreedte, voordat ze de capaciteit van hun segmenten moeten verhogen.

Wat de marktaandelen betreft, is het eveneens mogelijk om gebruik te maken van de marktaandelen in capaciteit van de retailbundelhuurlijnen voor de raming van de marktaandelen op de wholesale-markt voor bundelsegmenten. Het BIPT vindt daarom dat Belgacom op de wholesale-markt voor bundelsegmenten een marktaandeel heeft van minder dan 22 %, op basis van de volgende elementen:

- Indien alle operatoren verticaal geïntegreerd zouden zijn, zouden de marktaandelen in capaciteit, met inbegrip van eigen levering, op de wholesale-markt gelijk zijn aan die van de retailbundelhuurlijnen (waarbij hier van de hypothese wordt uitgegaan dat de factor van de hierboven vermelde overdimensionering van capaciteit voor alle spelers gelijk is).
- Indien niet alle operatoren verticaal geïntegreerd waren, zouden in theorie bij dat marktaandeel de bundelsegmenten moeten worden opgeteld die op de wholesale-markt worden verkocht. Welnu, zoals hierboven in dit gedeelte is bepaald, is er een sterke verticale integratie van de operatoren op de wholesale-markt en zijn er op alle trunkroutes naast Belgacom talrijke alternatieven beschikbaar. Bijgevolg gaat het BIPT ervan uit dat heel weinig alternatieve operatoren op commerciële basis bij Belgacom kopen op de wholesale-markt voor bundelsegmenten. Daarom is het marktaandeel van Belgacom (in capaciteit) grotendeels gelijkwaardig aan het aandeel dat de operator heeft bij de retailbundelhuurlijnen.
- De retailbundelhuurlijnen vormen een onderdeel van het geheel van retaillijnen (snelheden van minder of meer dan 2 Mbit/s), waarvoor Belgacom, zoals geïllustreerd in het vorige hoofdstuk, een marktaandeel in capaciteit van 22 % in handen heeft. Dat marktaandeel van Belgacom is het gewogen gemiddelde van het marktaandeel voor de huurlijnen die trunkroutes gebruiken en het marktaandeel voor de overige retailhuurlijnen (die geen trunkroutes gebruiken). Rekening houdende met de dekking van de trunkroutes door de alternatieve operatoren en met het feit dat die operatoren nagenoeg afwezig zijn op de markt voor afgevend segmenten, is het BIPT evenwel

van mening dat het marktaandeel van Belgacom op die twee kleinere gehelen heterogeen is, en dat de operator dus een marktaandeel heeft dat een stuk lager is dan 22 % voor de retailhuurlijnen die trunkroutes gebruiken en een stuk hoger voor de overige retailhuurlijnen.

Wanneer geen rekening wordt gehouden met eigen levering in de marktaandelen, heeft Belgacom op de wholesale-markt een relatief gering marktaandeel (heel waarschijnlijk minder dan 20 % volgens de ramingen die gemaakt zijn op grond van de beschikbare informatie). Het BIPT is echter van mening dat het meerekenen van de eigen levering het beste middel is om de wholesale-markt voor bundelsegmenten van huurlijnen te kwantificeren. Wanneer de eigen levering wordt opgenomen in de analyse van de marktaandelen heeft Belgacom een marktaandeel van minder dan 22 %.

4.2.2 Andere factoren die de concurrentie op de markt beïnvloeden

Het BIPT heeft opnieuw alle factoren bekeken die een invloed hebben op de mededinging op de markt, zoals de Commissie die in haar aanbevelingen heeft gedefinieerd. Toch worden alleen de factoren die de conclusies van het BIPT beïnvloeden, hieronder voorgesteld.

Verzonken kosten Hoewel ze hoog zijn bij de aanleg van een langeafstandsnetwerk, hebben de verzonken kosten de capaciteit van de alternatieve operatoren niet beperkt om eigen netwerkinfrastructuur van bundelsegmenten aan te leggen.

Zoals immers geïllustreerd is in Figuur 4.3, worden meer dan twee derden van de trunkroutes gedekt door minstens vijf alternatieve operatoren.

De verzonken kosten die de gevestigde operatoren (en met name Belgacom) hebben gedragen, zijn hoog. Die verzonken kosten hebben bepaalde alternatieve operatoren

evenwel niet belet om de markt van de bundelsegmenten van huurlijnen op wholesale-niveau te betreden.

Schaalvoordelen Rekening houdende met het hoge hiërarchische niveau dat de bundelsegmenten definieert, is het BIPT van oordeel dat alle gevestigde operatoren op die markt in staat zijn om een groot verkeersvolume op de trunkroutes samen te voegen en dus grote schaalvoordelen genieten. Het BIPT erkent dat Belgacom, rekening houdende met zijn positie op de markt, in staat is om meer verkeer te transporteren dan zijn concurrenten. Dat aspect levert dat bedrijf echter geen werkelijk aanzienlijk concurrentievoordeel op de wholesale-markt voor bundelsegmenten op.

Alle gevestigde operatoren genieten grote schaalvoordelen. Belgacom geniet geen groot concurrentievoordeel dat verbonden is aan de schaalvoordelen op de markt voor bundelsegmenten van huurlijnen op wholesale-niveau.

Breedtevoordelen De wholesale-levering van bundelsegmenten van huurlijnen biedt breedtevoordelen. De kosten die verbonden zijn aan de bundelsegmenten worden immers gedeeld met de overige telecommunicatiediensten die dezelfde netwerkinfrastructuur gebruiken (zoals de diensten voor toegang tot het openbare telefoonnet, de telefoondiensten). De netwerkinfrastructuren die worden gebruikt voor de wholesale-levering van bundelsegmenten worden overigens op de eerste plaats aangelegd voor andere diensten, zoals de diensten voor toegang tot het telefoonnet bijvoorbeeld.

Belgacom en de alternatieve operatoren genieten dus grote breedtevoordelen.

Alle gevestigde operatoren genieten grote breedtevoordelen. Belgacom geniet geen

groot concurrentievoordeel dat verbonden is aan de breedtevoordelen op de markt voor bundelsegmenten van huurlijnen op wholesale-niveau.

Controle over niet gemakkelijk te dupliceren infrastructuur De analyse van de informatie die het BIPT ontvangen heeft, toont aan dat de dekking van het trunknetwerk van Belgacom in ruime mate gedupliceerd is door de alternatieve operatoren. Van de twaalf knooppunten die de interconnectiepunten met het netwerk van Belgacom vormen, zijn namelijk alleen op die van Brugge en Mechelen niet meer dan drie alternatieve operatoren aanwezig (respectievelijk slechts één en twee). Op het niveau van de andere knooppunten is er een sterke aanwezigheid van alternatieve operatoren (vijf of meer).

De infrastructuur die nodig is voor de wholesale-levering van bundelsegmenten van huurlijnen is in ruime mate door de alternatieve operatoren gedupliceerd. Daarom beschikt op de markt voor bundelsegmenten van huurlijnen op wholesale-niveau geen enkele speler over een infrastructuur waarmee hij een aanzienlijk concurrentievoordeel heeft die de toetreding tot of expansie van de spelers op die markt beperkt.

Belemmeringen voor verandering Op de routes van bundelsegmenten van huurlijnen heerst betrekkelijke concurrentie, dankzij de aanwezigheid van talrijke alternatieve operatoren.

Een bron van belemmeringen voor verandering zijn echter de niet-terugkerende kosten voor de installatie van een huurlijn. Wanneer die kosten hoog liggen, zal een koper de neiging hebben om bij zijn leverancier te blijven, ook al stellen andere operatoren interessantere maandelijkse tarieven voor.

In het geval van Belgacom kunnen de niet-terugkerende kosten van de *half links* belemmeringen voor verandering vormen voor kortlopende contracten (een tot drie jaar) en korte huurlijnen (korter dan 5 km). Toch nemen die belemmeringen voor verandering sterk af met de afstand en het gebruik van hogere snelheden. Voor een

lokale *half link* van 5 km van 2 Mbit/s vertegenwoordigen de niet-terugkerende kosten namelijk 21 % van de uitgaven verbonden aan een driejarig contract. Voor een lokale *half link* van 5 km van 34 Mbit/s vertegenwoordigen de niet-terugkerende kosten daarentegen nog maar 9 % van de uitgaven verbonden aan een driejarig contract. Voor een niet-lokale *half link* van 50 km van 34 Mbit/s in zone 1 ten slotte, vertegenwoordigen de niet-terugkerende kosten nog maar 1 % van de uitgaven verbonden aan een driejarig contract.

Anderzijds is het BIPT van mening dat de aanwezigheid van talrijke concurrenten op die markt de mogelijkheid biedt om dergelijke belemmeringen voor verandering te verminderen, met name voor langlopende contracten of voor grote aankoopvolumes.

Op de markt voor bundelsegmenten van huurlijnen op wholesale-niveau zijn de belemmeringen voor verandering gering en vormen ze voor de operatoren geen hoge belemmering voor de toetreding of expansie.

Kopersmacht die een tegenwicht kan vormen

Omdat de voornaamste alternatieve operatoren de netwerkinfrastructuur van Belgacom al grotendeels hebben gedupliceerd, bestaan er talrijke alternatieve aanbiedingen voor de operatoren die klant zijn van de groothandelsverkopers. Die klanten hebben dus een betrekkelijk sterke onderhandelingspositie.

Op de markt voor bundelsegmenten van huurlijnen op wholesale-niveau, hebben de operatoren die klant zijn van de groothandelsverkopers een sterke onderhandelingspositie.

4.2.3 Prospectieve marktanalyse en technologische ontwikkelingen

Rekening houdende met de aanwezigheid van talrijke operatoren die alternatieven bieden voor Belgacom wat betreft de wholesale-levering van bundelsegmenten van huurlijnen, zal het concurrentiepeil waarschijnlijk hoog blijven en is het dus weinig waarschijnlijk dat Belgacom zijn positie op de markt versterkt binnen de reguleringsperiode.

Omdat het trunknetwerk van Belgacom al in ruime mate door vele alternatieve operatoren is gedupliceerd, is het BIPT van mening dat het weinig waarschijnlijk is dat de dekking van de alternatieve operatoren aanzienlijk toeneemt binnen het bestek van deze studie, of dat nieuwe spelers de markt betreden.

Anderzijds zouden de reglementaire verplichtingen die aan Belgacom worden opgelegd op de markt van de afgevend segmenten (markt 13) het de operatoren mogelijk moeten maken om niet langer retailhuurlijnen te gebruiken ter vervanging van de wholesale-producten van Belgacom. Het gebruik van afgevend segmenten in plaats van retailhuurlijnen door de alternatieve operatoren zou dan meer commerciële vraag naar bundelsegmenten van huurlijnen moeten genereren.

4.2.4 Besluit

Gelet op de onderstaande argumenten is het BIPT van mening dat het vermoeden van een sterke machtspositie van Belgacom op de markt voor bundelsegmenten van huurlijnen op wholesale-niveau niet bevestigd is:

- de evaluatie van het marktaandeel van Belgacom op die markt brengt een intrinsieke moeilijkheid aan het licht waardoor het slechts mogelijk is een hoge marge te ramen door rekening te houden met de eigen levering van de verschillende spelers (zonder eigen levering is het marktaandeel van Belgacom minder dan 22 %).
- de alternatieve operatoren hebben grotendeels de infrastructuur van Belgacom gedupliceerd, waardoor het belet wordt om zich onafhankelijk van zijn concurrenten

te gedragen in het trunknetwerk en waardoor de ontwikkeling van daadwerkelijke concurrentie op de markt wordt bevorderd.

Gelet op alle kwantitatieve en kwalitatieve criteria die in de voorgaande hoofdstukken uitvoerig aan bod zijn gekomen, beslist het BIPT dat geen enkele operator wordt aangewezen als operator met een sterke positie op de markt voor bundelsegmenten van huurlijnen op wholesale-niveau.

4.3 Ontwikkeling van de gepaste correctiemaatregelen

Omdat er concurrentie heerst op de markt voor bundelsegmenten van huurlijnen op wholesale-niveau legt het BIPT op die markt geen correctiemaatregelen op.

4.4 Duur van de analyseperiode

Een duur van drie jaar wordt vastgelegd voor de analyseperiode.

5 Inwerkingtreding, beroepsmogelijkheden en ondertekening

5.1 Inwerkingtreding

Dit besluit van het Instituut treedt in werking op 1 maart 2007, behalve voor de correctiemaatregelen of elementen van correctiemaatregelen waarvoor een ander tijdschema werd opgesteld.

5.2 Beroepsmogelijkheden

Overeenkomstig de wet van 17 januari 2003 betreffende de rechtsmiddelen en de geschillenbehandeling naar aanleiding van de wet van 17 januari 2003 hebt u de mogelijkheid om tegen dit besluit beroep aan te tekenen bij het hof van beroep te Brussel, Poelaertplein 1, B-1000 Brussel binnen zestig dagen na de kennisgeving ervan. Het hoger beroep wordt ingesteld: 1° bij akte van een gerechtsdeurwaarder die aan de tegenpartij wordt betekend; 2° bij een verzoekschrift dat, in zoveel exemplaren als er betrokken partijen zijn, ingediend wordt op de griffie van het gerecht in hoger beroep; 3° bij ter post aangetekende brief die aan de griffie wordt gezonden; 4° bij conclusie, ten aanzien van iedere partij die bij het geding aanwezig of vertegenwoordigd is. Met uitzondering van het geval waarin het hoger beroep bij conclusie wordt ingesteld, vermeldt de akte van hoger beroep, op straffe van nietigheid de vermeldingen van artikel 1057 van het gerechtelijk wetboek.

5.3 Ondertekening door de Raad

M. Van Bellinghen Lid van de Raad	G. Deneff Lid van de Raad
C. Rutten Lid van de Raad	E. Van Heesvelde Voorzitter van de Raad

Bijlagen bij de analyse van de markten van de cluster "huurlijnen"

Bijlage A: Samenvatting van de opmerkingen die de operatoren tijdens de nationale raadpleging hebben gemaakt

De nationale raadpleging met betrekking tot de marktcluster "huurlijnen" heeft plaatsgevonden tussen 28 april en 12 juni 2006. Vijf operatoren of groepen van operatoren hebben binnen de voorgeschreven termijn geantwoord. De samenvatting van hun commentaar wordt in een apart document gegeven. Dat document maakt integraal deel uit van dit besluit.

Bijlage B: Advies van de Raad voor de Mededinging

Het advies dat de Raad voor de Mededinging op 14 november 2006 heeft uitgebracht over het ontwerp van dit besluit vormt een apart document. Dat document maakt integraal deel uit van dit besluit.

Bijlage C: Antwoord van het BIPT op het advies van de Raad voor de Mededinging

Het antwoord van het BIPT op het advies van de Raad voor de Mededinging bestaat uit een apart document. Dat document maakt integraal deel uit van dit besluit.

Bijlage D: Opmerkingen van de Europese Commissie

De Europese Commissie heeft op 5 januari 2007 haar opmerkingen gegeven op de marktanalyses die geregistreerd zijn onder de kenmerken BE/2006/0551, BE/2006/0552 en BE/2006/0553. Die opmerkingen, die een apart document vormen, maken integraal deel uit van dit besluit.